JARDINS D'EUTERPE

Prop del Tívoli antich hi havia hagut també un altre siti de recreu que s'anomenava «Jardín de la Ninfa». Al cap d'alguns anys d'estar establert va pendre-l en empresa el tants cops citat fundador dels coros Joseph A. Clavé, obrint-lo de nou el dia 5 de Juliol de 1857 ab el nom de «Jardines de Euterpe».

En aquests hermosos jardins, que's distingien per lo ben cuidats, havia cridat l'atenció, per sa grandiositat, una gavia plena d'infinitat d'aucells de tota mena, un elegant cafè a l'aire lliure y alguns altres objectes que atreyen concurrencia al lloch. A l'empendre-s'ho, si no anem equivocats, la «Societat Euterpe», varen fer-s'hi les reformes convenients pera donar-hi balls y concerts vocals y instrumentals els dies de festa, tarda y nit.

En aquest siti fou on la primera societat coral establerta a Espanya donà a conèixer les obres inspiradíssimes del músich-poeta verament popular que ha tingut Catalunya y que ha utilisat sos talents en benefici moral de la classe treballadora.

Ell no's concretà a fundar un coro que li donés nom, sinó coros en totes les comarques de Catalunya; a fundar periòdichs en els quals se publicaven obres dels més capdals autors nacionals o extrangers, ja en prosa, ja en vers, ab l'objecte de fer pendre afició a l'obrer català a la literatura y, per lo tant, a instruir-se. *El Metrónomo* y *El Eco de Euterpe* confirmen això. L'establiment on donà a conèixer com sabia treure de la taverna y del jòch a la classe jornalera per medi de l'art, prengué l'aspecte d'un monument civilisador baix aquest punt de vista.

«PRADO CATALAN»

Fou aquest un dels altres sitis de recreu que s'establiren en el Passeig de Gracia. Estava situat a l'entrada y a la part dreta, en el punt ont ara hi ha'l «Café Novedades». No tingué l'importancia del Tívoli, ni menys la dels Camps Elíseus; però, com a tal lloch d'esbarjo, sempre va tenir-ne més que'ls que s'establiren després.

Tenia jardins y tot plegat un aire de senzillesa campestre artificial que agradava. En mig d'arbres, que, si no ment la memoria, eren pollancres, hi havia un espay pera cafè y un altre pera balls. En un cobert circular, que tot plegat tenia aspecte d'una gran cabana, s'hi arreglà una pista pera espectacles d'exercicis eqüestres; però sembla que la cosa no entrà massa en el gust del públich de llavors y s'hi arreglà un teatre. Tapava l'embocadura de l'escenari un teló de boca que de segur és el més ben pintat que havem vist els barcelonins. N'era son autor el massa oblidat artista escenògraf en N. Sanmiquel, qui emigrà de sa patria pera veure si en terra extranya lograria esser profeta. Entre'ls cursos anyals d'aquell escenari hi ha la memorable vinguda de l'admirable artista Ernest Rossi, cèlebre tràgich italià que desde aquelles taules, en l'estiu de l'any 1866, se feya aplaudir ab verdadera explosió d'entusiasme.

Fou inaugurat el «Prado Catalán» a últims de Juny del 1863. Durà fins per allà l'any 1876.

«TEATRO ESPAÑOL»

Va establir-se, en l'any 1870, en el mateix Passeig de Gracia, al fons d'aquella especie de passadiç que deixen dugues cases senyalades ab el número 64 de la mateixa via, y a l'entrar unides llurs fatxades per un portal d'estil més o menys «árabe», com el que domina en la decoració exterior de les mateixes.

A la dreta, y a l'acabar-se'l tal passadiç o passatge, hi havia una font cristallina y fresca que diuen esser la de l'antich «Criadero». Davant del reduit espay destinat a la font y al costat de la mateixa, hi havia'l cafè a l'aire lliure. Després venia una placeta que venia a esser el vestíbul del teatre. Era aquest una construcció composta de fusta y envans y una galeria al primer pis. Se construí de manera que pogués funcionar tant a l'estiu com a l'hivern.

Acostumaven treballar-hi les mellors companyies de Madrid durant la temporada de calor, y en la del fred companyies d'actors de més baixa categoria que s'organisaven aquí mateix. Un incendi va destruir-lo. Fou al cap de catorze o quinze anys. L'havia inaugurat la companyia del celebrat artista tràgic italià Achiles Mayeroni, qui no fou massa sortós en nostra ciutat, a pesar de sos mèrits indiscutibles, puix hagué de deixar com a penyora de compromisos contrets una bona col·lecció de decoracions escenogràfiques de paper que havia portat de la seva terra. En cambi, en lo mateix teatre hi tingueren més bona acullida los «Bufos Arderius».

«CIRCO ECUESTRE»

Els espectacles que suposen aquesta mena d'establiments pot dir-se que, si bé havien cridat l'atenció, no havia sigut de tal manera que s'arribessin a aclimatar, per dir-ho aixís, entre nosaltres. Ja en 1853 s'havia obert el «Circo Barcelonés» en el carrer de Montserrat, però s'havia de convertir en teatre. En 1858 o 1859 se n'havia aixecat un de fusta al sortir el Portal d'Isabel, venint-hi a treballar la companyia que hi havia en el «Circo Price de Madrid», y no havia obtingut tampoch gran acullida. Els espectacles d'aquesta naturalesa, que s'havien donat en els Camps Elíseus y no havien sigut tampoc lo que més gent havia cridat a n'aquell siti, y, finalment, la tentativa que suposà'l «Prado Catalán», inaugurat en 1863, tampoch tingué major èxit.

Però en 1879, fent esquena al Passeig de Gracia, a la sortida del Portal de l'Angel y tenint l'entrada en el que ara és Plaça de Catalunya y aleshores, encara que s'anomenava aixís, estava de manera que hi havia una via transversal que desde la Rambla anava a unir-se ab el Passeig en el carrer de Ronda, s'aixecà un «Circo Ecuestre» que pot dir-se fou el punt predilecte del públich barceloní aficionat a espectacles.

Durà uns dotze o tretze anys, y encara subsistiria si no hi hagués hagut interès en tirar-lo a terra en una època en que semblava que l'arreglo de la Plaça de Catalunya anava a tenir immediata solució y a no haver-se donat un exemple d'energia, com poques vegades se n'han donat proves tant virils, de que, veyent l'Alcalde que's ronsejava pera cumplimentar les disposicions donades per l'Alcaldia d'enderrocar-lo, va enviar-hi les brigades de bombers pera que'l tiressin a terra.

Els teatres de la «Zarzuela», «Variedades», «Buen Retiro», de la «Comedia» y altres que s'anaren establint en el Passeig de Gracia, obtenint més o menys llarga durada, cap obtingué l'importancia dels mentats. El primer que existí ab el nom de «Novedades» era, com l'actual, un teatre que fou aixecat ab tot l'aspecte d'interinitat que pot donar-se a n'aquesta classe d'edificacions. Era una gran sala quadrada ab galeria en els tres costats, y en el del cap-d'amunt hi havia l'escenari. Era massa tapat pera teatre d'estiu y poch cobert pera l'hivern. L'«Ensanche» ja s'havia anat poblant lo suficient pera que'ls empresaris no especulessin en retenir la gent per un temps y per l'altre. Estigué situat junt ab el primer cafè del mateix nom en els solars que ocupen les cases que hi ha entre'l carrer de Ronda y Casp. Al fons del tal espay hi havia un gran saló de ball, concorregut especialment els dies de festa a la tarda per les minyones de servey.

ARMERIA ESTRUCH

En la Rambla de Catalunya, en l'angle de la plaça del mateix nom, a la bandada de Ponent, hi havia un edifici que no tenia pas molts anys que, ab tot y esser una casa particular, tenia un aspecte seriós que recordava'ls de l'Edat Mitjana en l'època en que brillejà'l goticisme.

En el costat de la casa hi havia un còs d'edifici anex ont hi estava instalat el Museu-Armeria que havia lograt formar el proprietari de la finca anomenat Estruch.

Seria precís omplir moltes «quartilles» pera donar una idea de les riqueses que atresorava en armes y armeries, pujant a més de dos mil els objectes allí exposats y conservats ab gran art y mirament. Era conceptuat el tal Museu una de les armeries mellors que hi havia a Europa, però vingué'l seu dia que son poseedor va vendre-s totes aquelles armes y objectes militars de diferentes èpoques, y, lo que és més sensible encara, a un extranger. La corporació municipal, si no pogué adquirir aquella tant notable col·lecció, al menys va adquirir la finca, que de pedra en pedra y de maó en maó s'ha anat desmuntant, continuant encara l'enderrocament en la fetxa en que escrivim aquestes ratlles després de qui sap el temps que fou començat.

L'armeria va desaparèixer cap a França abans d'acabar-se la centuria passada.

IGLESIA PARROQUIAL DE SANT JAUME

Fent costat a la via pública que desde'l carrer del Bisbe seguia cap al carrer de la ciutat, deixant davant la Casa del Consell una plaça no molt gran, y fent cara a l'altra via que desde'l Call muntava y munta també encara pel carrer de la Llibreteria fins arribar a la devallada de la presó, hi hagué, fins arribat l'últim trimestre de l'any 1823, l'iglesia parroquial de Sant Jaume Apòstol.

Segons l'historiador Campillo, existia ja en el segle X el tal temple, y en pro d'aital afirmació aduïa'l testimoni d'un document pel qual se venia en coneixença de que en l'any del Senyor 985 un devot disposà que's donguessin 100 sous a l'altar de Santa Maria existent en el mateix. Capmany apunta l'idea de que aquest fou consagrat en el 1146, lo qual no contradiu pas aquella afirmació, en quan la consagració no significa moltes vegades l'inauguració d'una iglesia. Y en tant degué esser aixís en el cas de que's tracta, en quant se diu que la parroquia de Sant Jaume fou creada en 1057 y, per lo tant, vuitanta nou anys abans de la tal consagració.

Que l'iglesia era romànica en son conjunt no hi ha que dubtar-ho y ho pot comprovar encara una imatge sedent de la Verge Maria treballada en terra cuita y que fins per allà l'any 1863 fou venerada en l'altar de Nostra Senyora del Pilar existent en el creuer a mà dreta de l'iglesia de la Trinitat, on desde l'any 1835 se troba instalada la susdita parroquia de Sant Jaume, y que avuy se custodía en l'Arxiu de la Comunitat.

Que no era de gran capacitat salta a la vista, tenint en compte que donant de cara al palau de la Diputació, entre aquest edifici y la tal iglesia hi havia un espay destinat a via pública un poch més gran que l'amplaria dels carrers de la Llibreteria y Call, altre cop mentats; després venia un porxo, que era un aditament a l'antich edifici y que havia sigut construit en el segle XIV, séns dubte pera donar més espay al poble feel que assistia a la celebració del culte que allí se tributava al Senyor, a Maria Santíssima y als apòstols Sant Jaume, Sant Pere y Sant Pau, tinguts per la tradició com els primers propagadors de l'Evangeli.

En el segle XVIII l'Art havia enriquit aquell porxo, que consistia en una galeria de cinch arcades ogivals, sostingudes per delicades columnes en la part davantera y en la lateral per dues arcades, ab magnífiques pintures d'en Francesch Tramulles, especialment en la volta on s'hi veya representada la cèlebre batalla de Clavijo, en la qual, segons la llegenda, l'intervenció de l'apòstol Sant Jaume decidí la victoria a favor de les armes cristianes. Grat és al cor la memoria d'aquell porxo, ja que en ell s'hi ajuntaven els antichs Consellers de la ciutat en les grans diades, ab els representants de les nacions amigues y personatges de gran distinció cada vegada que devien assistir a alguna solemnitat religiosa, com, per exemple, en les diades del Corpus y de la Puríssima, o de caràcter civil, com ho eren les cabalgades de Cap-d'any y de Sant Joan, y les festes de la Confraria de Sant Jordi. Allí's mostrava l'elevat concepte que mereixia de propis y extranys la representació del poble barceloní.

Per aquella època del 1780 al 1790 degué desfigurar-se encara més l'interior de l'iglesia, particularment en la part de l'absis, que venia d'esquena al costat de Casa la Ciutat, quines parets avançavan un xich més que ara avança l'actual fatxada. Sí: aleshores va substituir-se'l retaule antich, que seria plateresch, pels indicis que tenim adquirits, per un altre d'aquell període de tranzició entre'l barroquisme y el neoclassicisme, ostentant igualment en

lloch principal les imatges dels susdits tres Apòstols, ab l'imatge de la Verge del Pilar en el còs superior. Projectaria aquella obra'l notable artista en Nicolau Traver, de qui eren les figures indicades, les quals se conserven encara, la de Sant Jaume en la part superior del retaule principal de l'iglesia de la Trinitat, on se troba establerta, conforme queda ja dit, la parroquia que té per patró a l'Apòstol de les Espanyes, y les de Sant Pere y Sant Pau, en l'interior del presbiteri, de la que fou iglesia de Santa Mònica y ho és ara de Sant Joseph a la Rambla.

També uns pochs anys després s'hi col·locaria, en substitució d'un altre més antich, un nou retaule dedicat a Nostra Senyora del Pilar, que, a jutjar per un gravat que recordem haver vist, era de lo mellor que'l neoclassicisme féu en les iglesies barcelonines, venerant-se en ell aquella antiquíssima imatge de la Mare de Déu, que ja queda mencionada més amunt y que és precisament una imatge que no deuria haver-se tret del culte públich, ja que, deixant apart la més o menys fonamentada llegenda que tradicionalment ha arribat fins a nosaltres, de que davant d'ella Sant Domingo de Guzman ensenyà a resar el Santíssim Rosari als barcelonins, hi ha'l record de que per ella la ciutat de Barcelona, representada per sos Consellers, en dies d'aflicció pera'ls barcelonins, durant el segle XVII, va acudir a implorar l'auxili de Maria Santíssima; y en penyora d'agraiment, un cop passat el período de pestilencia, féu algunes significatives fundacions piadoses, com la de cremar continuament la llantia de plata, que fou col·locada en l'altar, y el d'un reso determinat que's feya tots els dies.

Vingué'l segle XIX y s'obriren pas les idees de llibertat política, que ha resultat esser la moneda falsa de la verdadera Llibertat, y, a l'arribar el mes d'Octubre del 1823, sembla que *casualment* se calà foch a l'antiga iglesia de Sant Jaume, quedant de moment inutilisada pera les cerimonies religioses. El rector y la comunitat prou s'esforçaren en lograr que's concedís el poguer retornar a son antich esser lo destruit, tant més en quant era relativa-

ment fàcil. Lo únich que pogueren conseguir fou la promesa de que anyalment s'indemnisaria a la parroquia ab una quantitat per la perdua de l'iglesia.

Estava ja preconcebut que'l solar que ocupava l'iglesia de Sant Jaume ab son porxo, el fossar parroquial, que venia, com qui diu, a la meitat de la tal plaça, la Batllia reyal y altres edificis menys importants que hi havien en la via que desde'l carrer de Sant Honorat anava al vell temple de Sant Miquel Arcàngel, havia de desaparèixer tot, pera poguer formar l'actual Plaça de la Constitució o de Sant Jaume.

CLAUSTRE DEL MONASTIR DE SANT PERE DE LES PUELLES

Quan en l'any 801 Lluís *el Piadós* vingué en ajuda dels barcelonins a posar siti a Barcelona, que estava en poder dels moros, aixecà una petita capella en honor de l'insigne martre, bisbe de Tolosa, Sant Sadurní, vulgarment dit Sant Serní, en un turó que hi havia en l'acabament de la planuria, que desde'l peu del vell mont Taber s'extenia envers al Nord. Al voltant d'aquell punt hont hi aixecà aquell santuari, hi havia escampat les tropes que havien vingut ab ell.

Prop d'aquell mateix punt on fou aixecada la capelleta de Sant Serní, a mitjans del segle X lo comte Sunyer y sa muller Riquildis establiren un monastir de monges que seguien l'ordre de Santa Escolàstica, mellor dit, de Sant Benet, adaptada a les senyores. La tal casa religiosa fou posada baix el patrocini y advocació de l'apòstol Sant Pere, no se sap per quin motiu, y cognominat de *les Puelles*, això és, de les donzelles, per la raó de que havien d'esser de l'estat honest les senyores que entressin a formar part del tal cenobi.

Presa per últim cop la nostra ciutat pel terrible capdill alarb Almançor en l'any 986, és fama tradicional que aquella casa de vida monàstica fou profanada per aquelles hosts selvàtiques que seguien an aquell esforçat guerrer, de tal manera que no sols fou profanada, sinó destruida, y tota la comunitat, a excepció de Matruy, la seva abadessa, assessinada a causa de la resistencia heroica que féu a les brutals pretencions d'aquella gent feréstega. Encar que

Claustre de Sant Pere de les Puelles

(Reproduit d'una aquarela de la col·lecció de D. Francisco Soler y Rovirosa)

reconquestada nostra entranyablement volguda patria na diua abans de cumplir-se l'any del seu captiveri pel mateix comte sobirà, que havia tingut de cedir-la forçosament per no poguer contrarrestar l'animositat d'aquella gent, tanta fou la desolació que sofrí Barcelona, que'ls cavallers y gent seguidora que vingué a lliurar-la se pot dir que no trobaren més que runes. Aixís és que no deu extranyar que pera precisar les proprietats corresponents als respectius amos, havent-se perdut fins la documentació que acreditava llur possessió, se tingués de recórrer a lo que declaraven testimonis de conciencia que acreditessin de qui eren les finques rústegues y urbanes que hi havia establertes abans d'aquella invasió y quins eren els límits que comprenien.

Restablerta ab altres senyores nobles desitjoses de fer vida conventual, no és d'extranyar que tinguessin aquelles monges d'acudir també a semblant medi pera obtenir la possessió de les finques que posseïen les monges antigues de Sant Pere de les Puelles. Essent-ne d'advertir que'ls tals testimonis se pot assegurar que no feren altra cosa que corroborar les declaracions que pogué fer la mentada Sor Matruy, antiga abadessa sobrevivent, després de retornar, se pot dir miraculosament, de Mallorca, ont havia sigut deportada y ont havia sigut víctima de qui sap quants martiris.

Y, sia dit de pas, és de doldre que la tal invicta religiosa abadessa no hagi sigut elevada, pels homes y per l'autoritat eclesiàstica, als honors de la santedat, com ha tingut la fortuna de ser-ho alguna altra abadessa que's mostrà tant heroica en idèntiques situacions. Respectem l'autoritat de la Santa Sèu en tals materies, y, seguint al venerable P. Fra Vicens Domènech, tenim a Sor Matruy, tenim a la virtuosíssima abadessa de Sant Pere de les Puelles com un altre dels sants catalans que no han sigut canonisats més que per la poca voluntat del suprem gerarca de l'Iglesia Católica, per l'inexplicable deixadesa, mellor dit, pel ja farem característich d'aquesta terra, que, per molt que'ns dolgui, l'havem de reconèixer, atenent que no s'ha

donat la deguda glorificació a personalitats que honorificaren a la Patria, a la Religió y a llur temps ab llur procedir digne de tota lloança.

Lograda altre cop l'importancia que tenia'l monestir de Sant Pere de les Puelles, podem dir que aquesta anà creixent cada dia més, de tal manera que, havent-se anat poblant el terme jurisdiccional de l'abadessa, fou precís crear-se una parroquia pera atendre a les necessitats espirituals dels súbdits d'aquella, establint-se en l'antiga capella de Sant Serní, la qual, pels anys del 1057, atenent a l'importancia que tenia'l santuari, fou adherida al monastir. Y això nos explica'l per què'l rector, y fins la comunitat de la tal feligresia, estigué subjecte a l'autoritat de l'abadessa, de manera que's comprova ab el fet de que la primera processó del Corpus, celebrada en un dels anys del segle XV, fos presidida per la noble senyora que presidia la comunitat de monges, previa aprovació directa de la Santa Sèu y després per delegació pontificia per l'arquebisbe de Tarragona. Per això és que, quan la parroquia estava concretada als límits jurisdiccionals de l'abadessa, no era'l rector qui tenia certes atribucions, com la de poguer privar que en sa demarcació s'hi establissin dònes públiques, sinó que competien a la Rvdma. Abadessa en virtut de privilegis que se li havien atorgat. No en va usava gayato pastoral ab anell y estola tirada a l'espatlla esquerra com els diaques, ja que la dignitat sacerdotal no ha sigut atorgada a les dònes may.

Reconstruida la casa conventual de les monges de Sant Pere un cop lograda la lliberalisació de la ciutat, aixecant-se les voltes de l'iglesia novament damunt les parets que havien subsistit, mercès a l'activitat de l'abadessa Filinda, quan fou factible també se tornà a edificar el corresponent claustre, objecte principal que motiva aquest article.

El molt erudit president de la benemèrita Associació Arqueològich-Barcelonina nos proporciona una bona descripció del tal claustre, desaparegut fa trenta anys, conforme queda ja indicat.

«La valença d'aquest cenobi — diu lo Sr. Puiggari en

la seva obra *Garlanda de joyells* — era son claustre. Sobre una planta regular d'uns setze metres en quadro, cada costat de galeria tenia set archs, el central flanquejat de dos cabirons que, a més de donar solidesa a l'obra, oferien una alternació airosa y original, no comuna en les de sa mena. Els archs mesuraven 1'80 metres desde'l basament, se composaven d'amples dobletes centrades sobre ses impostes, afermant-se aquestes en aparellades columnes de capitells cubiculars, toscament obrats, de palmeres, fulles d'acant, llaceries, pinyes, fruites, carotes y brivies, segons l'enginyosa varietat de l'estil romànich, si bé mesquina y acusant l'infantesa de sos començos. Fòra de dits capitells, no hi havia res més treballat: tot era sever, adust, primitiu. La llum baixava opresa per aquelles esberles que'n podriem dir, clarejant el fons dels corredors, que aparexien ombrívols, baix sa mitja volta acanonada, molt adequadament a la severitat d'un recés monacal. El corredor alt era adició del segle XV, sis arcades per banda, ab fins voravius apuntats y primes columnetes de capitells y bases iguals, segons estil de sa època.

»En l'antiguetat que tenia radicava la mayor importancia d'aquell claustre. Llegítima creació del segle X, prevaleixia a tots els de Catalunya y quasi també als demés d'Espanya, essent en conseqüencia una de les més velles memories de l'Edat Mitjana; y Barcelona, que per etzar el conservà, no encloent res millor en son circuit, devia justament envanir-se de sa possessió. ¡Quant venerable, en efecte, no devia esser un monument que havia resistit nou centuries d'inclemencies, guerres y altres perills; quanta sa valua històrica y artística, pera conèixer, d'una manera encara viva y palpable, l'enginy, el gust, les inclinacions, la materialitat y *idiosoncrasia* d'aquells temps tant llunyans, morts ja y desvanescuts baix tota altra forma, enfonzats en l'abim del no-res, séns que les forces humanes alcancien a restablir-los en un sol borrall.

»Malhuyradament, tots sabem que est inestimable joyell caigué davant nostre y en nostres jorns a l'omnímo-

da acció del picot, a l'inapelable *quos ego* de l'Administració econòmica...

»En va reclamaren algunes corporacions geloses, entre elles la Comissió de Monuments històrichs y artístichs: llur veu, com altres voltes, quedà perduda en el buid, séns merèixer tant sols els honors de la contestació. Quan piadosament volgué recullir algunes reliquies, degué passar per la mengua de comprar-les com un còdol qualsevulla.

»Per aitals fets no hi ha cap comentari.»

Y té raó'l venerable patrici: a sos planys no hi afegirem els nostres, ab paraules que tal vegada no resultarien prou eloqüents encara que fossin més fortes.

Y, ja que hi som, entrem al temple, amenaçat de destrucció, perquè, segons parer d'*il·lustrades persones*, no val res, y sobre tot perquè l'importancia de la parroquia, midant-la per la gent rica que hi viu, aixís ho reclama. Aquella barreja d'edificacions que recorden l'època merovingia, si no la carlovingia, la del segle XV, la de la renaixença de les arts plàstiques, la dels segles XVII y XVIII, és impropria, segons pensar de persones *que hi entenen*. De procurar retornar en lo possible a son primitiu modo d'esser aquell monument de l'Edat Mitjana, no hi ha que parlar-ne.

Els homes de les darreries del segle XIX, encara que no vulguin passar per ignorants en art, com ho eren els del començament de la centuria, també han formulat y traçat llurs projectes d'una nova iglesia de Sant Pere. L'Escola d'Arquitectura encara guarda un projecte ideal fa cent anys, pera edificar-ne una ab tres naus, segons com entenien l'Art arquitectònich aleshores; de tres naus també hauria de constar l'iglesia que s'aixecaria, segons l'últim projecte que s'ha deliniat, utilisant l'estil romànich que ara s'estila.

Y això, ab lo ben entès de que la part romànica que encara subsisteix y res val se reconstruiria pedra per pedra, però sempre enquibit a les dimensions de lo projectat. Y cal preguntar: si res val y res significa aquella obra antiga de nou centuries, ¿per què respectar-la, per què reconstruir-la?

No fa gaires anys s'intentà una restauració que implicà retirar alguns retaules del segle XVII, reduir a quatre menys les cadires del chor, dels capellans, y a pintar les antigues parets. Els retaules que han substituit als antichs que hi havia són prou eloqüents pera que nosaltres tinguem d'afegir un punt ni una coma a lo que queda indicat; són d'un *gust artístich* de primera.

IGLESIA DE SANT MIQUEL

Conforme és sapigut, estava adossada per la part de la Plaça de Sant Miquel a l'edifici Casa la Ciutat. Ocupava tot aquell solar que ocupa la part més nova de la Casa Consistorial y bon xich de lo que és via pública.

Asseguren, quasi tots els autors que s'han ocupat de la tal iglesia, que abans d'esser iglesia catòlica hi hagué allí aixecat un important edifici romà, fixant-se en la part de mosaich que hi havia en el sol del temple. Ab tot, no ha faltat qui ha emès l'opinió de que aquell paviment no havia pertanyut a cap monument de l'època pagana, sinó a la propria iglesia de Sant Miquel, y ha exposat les seves raons pera demostrar que les figures de cavalls marins que s'hi veyen junt ab altres, quin dibuix s'havia anat destruint, eren alusions al poder celestial que en la terra y en el mar tenia l'Arcàngel. Y a fe que hi ha que observar que l'iglesia que tenia en el frontal de l'ara de son altar major un mosaich de variats colors y de complicat dibuix bé podia tenir paviment cobert per un mosaich també.

Y entengui-s que no volem contradir a ningú, sinó que exposem una idea que bé pot esser anunciada, quan se n'han exposat tantes, referents si'l tal monument romà podia esser una casa de banys o un temple consagrat a Esculapi, a Neptú o a Hèrcules.

Hi ha testimonis documentals de que existia ja'l temple dedicat a Sant Miquel en el segle X y XI. Se diu que'l tal temple fou enrunat en el mes de Maig de l'any 1147 y que al cap de nou mesos tornava a ser reconstruit. Referent a n'aquesta reedificació hi ha una llegenda que ex-

Campanar de l'Iglesia de Sant Miquel

(Reproduit d'un gravat de la col·lecció del Sr. Serra)

plica que foren àngels els qui l'aixecaren de nou. Entre'ls altres autors que fan menció d'aquesta llegenda hi ha en Serra y Portius en les *Finezas de los Angeles*. De totes maneres, lo que al nostre objecte cumpleix perfectament és fer constar que'l temple de Sant Miquel era obra del segle XII. Era, per lo tant, un monument d'aquell període en que començava a iniciar-se l'arch apuntat en les nostres construccions; una de les primeres manifestacions de l'ogiva entre nosaltres, com se manifesta en la capella romànica de Santa Llucia, com se manifesta a Santa Agna, com se manifesta en la disfreçada volta de l'iglesia de l'Hospital de Santa Creu, com se veya en la de Sant Joan de Jerusalem.

Que l'estructura de l'iglesia de Sant Miquel havia sigut desfigurada ab aquella decoració neo-clàssica de principis del segle XIX, no hi ha dubte. Però aquell conjunt de cornisaments sostinguts per columnes corinties, en mig de les quals se destacaven les imatges dels angels de la cort celestial, que l'Iglesia Catòlica venera en sos altars presidint-les la de l'Arcàngel, príncep de tota la milicia celestial, obres totes del poch apreciat Salvador Gurri, no era suficient pera dubtar-ne de l'antiguetat de l'edifici y de sa importancia arqueològica, avalorada en quant se pot dir que venia a constituir, si aixís ho podem dir, un veritable museu d'antiguetats artístiques dignes d'estima.

Tant és aixís que en la capella del Santíssim Sagrament, en l'altar, s'hi venerava aquella imatge de l'Immaculada obra de l'Amadeu, que encara posseeix la venerable Ordre Tercera francescana; y davant l'altar, ocupant la paret un ben treballat sepulcre estil del renaixement, ont hi descançaven les mortals despulles d'en Guillem de Coll, conceller y viscanciller de Ferran *el Catòlich* y de l'emperador Carlos V. En l'altar major, ademés de les mentades imatges angèliques d'en Gurri, era de veure una gloria pintada en la volta per en Viladomat; de qui era també un quadro de la Divina Pastora que decorava una altra capella. Sota la tribuna que en el segle XVII els consellers feren obrir en el mur a fi de poguer desde la casa del

Consell Municipal assistir, sempre que ho tinguessin a bé, a les cerimonies del culte, hi havia col·locada aquella preuada joya de la pintura catalana, «la Verge dels Consellers», y que, si se'ns permet dir-ho aixís, era per sí sola l'honorificació d'aquella iglesia, com també podem dir que ho era aquell hermosíssim agrupament de Maria Santíssima, morta, voltada dels dotze apòstols, tretze figures treballades en escullit alabastre a Italia. Aquell Sant Cristòfol, figura de mida natural tallada en marbre, a igual que la de Sant Geroni, que hi havia a l'entrar als primers graons de l'escala, per la qual se baixava al paviment del santuari, bastant més rebaixat que'l pis del carrer; com també era de marbre aquella altra imatge de la Mare de Déu que hi havia en el passadiç que de l'iglesia s'anava a sortir a la Plaça de Sant Miquel; aquell original y hermós campanar, d'una forma veritablement notoria, en quant no'n tenia parió entre'ls de la ciutat, y per fi, entre altres coses que no's precisen, aquella preuada fatxada, bellíssim exemplar del període de tranzició del gòtich al renaixement, tot venia a constituir un aplech d'obres artístiques que, junt ab aquells mentats mosaichs de l'ara de l'altar major y del pis de l'iglesia, mereixia un respecte tant gran com lo menyspreu y poca consideració ab que fou tot el temple tractat per aquells vàndols revolucionaris de l'any 1868, que, atenent a interessos mesquins, conscientment o no, va decretar la desaparició y enrunament del temple de Sant Miquel.

Ja sabem que bona part d'aquelles obres se conserven, però també sabem que algunes no han sigut degudament respectades com devien per llurs respectius depositaris; que com no han estat a la vista de tot-hom, no han pogut els veritables amants de les Arts protestar, com indubtablement s'hauria fet, a poguer-se'n cerciorar, perquè és prou sapigut que de lo que'ls ulls no veuen, el cor no se'n dol.

SANT CUGAT

Aquesta iglesia parroquial remunta son origen al segle XI, si no més antich encara, ja que fou consagrada en l'any 1023, y la consagració d'un temple no significa son establiment. Fou reedificada en 1287; reconstruida de nou en 1626 y restaurada en el segle XVIII.

En 1823 la Revolució va destruir-la, de manera que quedà inutilisada pera'l culte; y, mercès a la generositat dels barcelonins y de la corporació municipal, tornà a esser restaurada en 1827, quedant enxiquida, ja que avançava bon xich prenent part de la via pública. En 1856 va engrandir-se, afegint-li una nau a la part de l'Evangeli de l'altar. Fou més gran y també més lletja, puix tot lo que s'hi féu no tingué cap importancia, ni l'altar major, ni la fatxada, ni'l campanar. Fins va desaparèixer una «Sagrada Familia» que era obra d'en Tramullas.

No fa gaires anys que's va substituir el pesat retaule neo-clàssich de la restauració indicada del 1827 per un d'estil gòtich, que no sabem si s'hi va guanyar o perdre, en el concepte general de l'obra y en la part de talla. Les imatges, obres d'en Remigi Fornells, positivament són mellors.

CAPELLA D'EN MARCÚS

Fou fundada pel piadós comerciant en Bernat Marcús, que li donà son nom, en 1166.

En el segle XVII ja fou restaurada interiorment ab un retaule molt esculpturat y tot daurat, desfigurant-lo de son primitiu esser. En els primers anys de la primera meitat del segle XIX va sofrir una altra restauració pitjor, que encara pot veure-s, en la que sols se presenta recomanable les imatges de Sant Joseph y de Sant Bernat, obres de l'esculptor en Joan Cerdà. Fou realisada per iniciativa d'un sacerdot virtuós, però mancat de coneixements artístichs. A no haver-li dit un company de ministeri que en l'altra vida li podrien recompensar el zel que l'havia induit a fer aital restauració, però que en la terra mai podria perdonar-se-li l'etzegallada que havia fet, fou causa de que no s'interessés a recullir fondos pera restaurar l'exterior. Aixís, encara podem contemplar en el carrer de Carders un monument del segle XII.

EL NOVICIAT DE SANTA AGNA

En el costat del claustre de l'antiga col·legiata de Santa Agna que confronta ab la paret de darrera de les cases del modern carrer d'en Fontanella, cap a l'angle nord, hi ha aparedat un portal de forma semi-circular, que fa molts anys quedà inutilisat. Senzill en sa construcció, contrasta ab el proper que dóna accés a lo que fou en altre temps la sala capitular, puix únicament el formen les pedres dels montants verticals que aguanten les grosses dovelles de l'arcada. Per aquella obertura s'entrava en aquell terreny, entremig de les parets limitants del tal claustre y la muralla, que passava per allí defòra venint del Baluart dels Tallers pera anar a trobar el Portal de l'Angel. Y en aquest terrer s'hi aixecaven les parets que s'aguantaven per les arcades que sostenien el sostre de dugues vessants de l'edifici que fou el noviciat dels qui pretenien entrar en la comunitat de canonges agustins que en 1141 el Patriarca de Jerusalem y el rey Alfons II d'Aragó fundaren.

Tal com vàrem alcançar-lo, enrunat y tot, podia traure-s en clar lo que havia sigut aquell edifici. Quatre parets no molt altes, formades ab carreus de pedra sillar, marcaven la planta d'un paralelogram, més llarch que ample, quina fàbrica se sostenia estrebada exteriorment per uns maciços contraforts y en l'interior per unes arcades, damunt les quals, aixís com en les parets anterior y posterior, hi carregaria'l sostre, constituit per vigues y enteixinats de fusta, segons ho donava a compendre la serie de marlets que's veyen, convenientment distribuits en la construcció, a propòsit pera sostenir l'envigat.

En els entremitjós de les divisions que marcaven les parets laterals hi havia, oberts, uns finestrals estrets y alts que remataven ab una ogiva formada per dugues seccions de cercle que la dibuixaven ben indecisa, com indecisa era la que contornejaven les susdites arcades. En 1493 en aquell edifici hi celebrà Corts catalanes el rey Ferran II, anomenat *el Catòlich*.

El segle XIII, a nostre entendre, y no'l XIV, va aixecar aquella construcció, que degué inutilisar-se un cop deixà de servir pera l'objecte que havia sigut aixecada; això és, després del 1592, en que foren secularisats els canonges regulars agustins, dels que havem ja fet referencia; tota vegada que la secularisació degué abolir la professió conventual, y, abolida aquesta, el noviciat sobrava. Y el capítol de canonges de Santa Agna és indubtable que va perdre aleshores son antich modo d'esser com a corporació monàstica, de tal manera que en 1608 el papa Pau V va restablir en els canonges seculars de Santa Agna els privilegis que tenien els canonges regulars, constituint-los en col·legiata prioral, *nullius dioecesis*, això és, séns dependre del bisbe, sinó de Roma.

Abandonat el tal edifici pels homes, el temps el féu objecte pera mostrar-hi'l furor de ses inclemencies; el llamp tal volta va precipitar sa ruïna, y els projectils que'ls sitiadors dels anys 1691, 1697 y 1714 hi engegarien ajudarien a sa destrucció, y aixís, voltades d'un terreny incult aon no hi creixien més que males herbes, aquelles runes arribaren fins al mes d'Abril del 1875, en que va procedirse a son complert enderroch, a fi de poguer aixecar en aquell punt la linia de cases que desde la sortida de la Rambla de Canaletes arriba fins a la nova via que du'l nom de Portal de l'Angel y correspon al carrer d'en Fontanella, ja citat més enrera. També per aquells anys, posteriors a l'últimament citat, començaren a desaparèixer aquelles edificacions y aquella horta ab son safareig públich, que donaven una fesomia especial a n'aquells solars que ocupen la moderna casa rectoral y l'iglesia que s'està construint poch a poquet, tal vegada perquè ja han

vist que ha de resultar, si fa no fa, tant insuficient com la vella, atenent al gran concurs de feligresos que en els dies de festa assisteixen a les últimes misses.

Aquell claustre, que en el temps de la Jamancia s'hi tallava carn pera'l veinat, ha sigut restaurat y desfigurat a la vegada ab el repicament de les parets, trayent-ne'l gruix de calç que s'hi havia anat acumulant; ab l'oli que s'ha donat a les fustes del sostre; ab aquelles vidrieres que poden envejar més de quatre *torres* del Putxet y aquell jardí com de torra de Sant Gervasi.

SANTA AGATA

¡Quina vergonya pera'ls barcelonins del segle XIX! La Capella Reyal dels Comtes-Reys de Catalunya y Aragó, quan s'esdevingué la supressió de les Ordres monàstiques de l'any 1835, fou tancada, y el culte que allí's tributava a Déu, a la Verge Maria y a Santa Agata, fou suprimit, y aquesta és l'hora que, després de prop de seixanta-set anys, no s'hi ha pas restablert. Y aquell *Domus Dei* que, si per esser tal no mereixia la consideració deguda a una societat que sembla aparatosament religiosa, però descreguda en el fons, li pertocava major respecte que'l que ha obtingut, pera acreditar sisquera que la nostra gent de la passada centuria corresponia a un segle d'il·lustració, ja que l'edifici, materialment considerat, era un hermosíssim exemplar de l'arquitectura ogival en aquesta terra.

D'haver sigut aixís, no hauria pas servit pera establir-hi una imprempta, ni per magatzem de trastos de teatre, ni per taller de pintures escenogràfiques o d'estatuaria, sinó que s'hauria utilisat, quan menys, pera panteó de catalans il·lustres, com semblava eren els propòsits per allà l'any 1860 y tants, y no hauria sigut destinat a Museu Provincial Arqueològich pera que, ab sa insuficiencia de local, fos una continua manifestació de lo poch que és respectada entre nosaltres la memoria dels nostres passats.

Y encara fortuna que subsisteixi, perquè s'ha de tenir present que'l tal monument arribà a esser encantat a pública subasta y a no esser que l'Ajuntament, interessant-se per sa conservació, pogué presentar personalment a 14 de Maig de 1844 a la reina Isabel II, que s'esqueya

ser a Barcelona ab sa mare la viuda de Ferran VII y sa germana Lluisa Ferranda, una instancia demanant que no's tirés avant la venda.

Obra, a nostre entendre, del començament del segle XIV, que's manifesta en la major pulidesa d'execució en els detalls ornamentals y en la major delicadesa de les motllures, que no's trova pas en l'iglesia de Junqueres ni en la fatxada de la del Pi, y quin estil, en son conjunt, ja's presenta resoltament ogival, com no s'hi presenta en l'obra primitiva de l'actual Sèu, començada en 1298, és obra força interessant per haver-se conservat íntegra en el curs de sa existencia y per l'originalitat de la construcció, especialment en l'oferir una teulada de dugues vessants armada per enteixinats de fusta, de més complicat treball que no ofereix el de la sala del Consell de Cent, y com probablement s'oferiria'l noviciat de Santa Agna.

CONVENT DE LES MAGDALENES

En 1372 els consellers de la ciutat varen fundar una casa a propòsit pera recullir-hi fins a trenta dònes de vida mundana que, penedides de sos pecats, volguessin fer penitencia.

El papa Climent VII, durant son pontificat, que durà desde'l 1378 fins al 1394, adjudicà aquella casa a unes monges canonesses de Sant Agustí que hi havia en la parroquia de Puig Barral, en una capella dedicada a Santa Magdalena. Dita parroquia correspon al terme de Tarrassa. El papa Pau III confirmà en 1535 l'aplicació que Climent VII havia fet del tal convent.

Estava situat en la Riera de Sant Joan, en aquell solar que ocupen les cases nombres 35 y 37 de dit carrer, junt ab el troç modern del carrer de Mont-Sió, arribant per la part de darrera fins al carrer de les Magdalenes, desde aquell punt ont hi ha la nova capella de la Congregació de Senyores devotes de la Creu, aixamplant-se la via pública bastant més de lo que abans era ampla y anant seguint fins a trobar la susdita Riera per la colzada que fa aquell mateix carrer de les Magdalenes, que també era abans molt més estret.

Cap objecte presentaven el convent y iglesia per la part de la repetida Riera de Sant Joan que cridés molt l'atenció del vianant, a no ser un mirador cobert de gelosies que oferia, en la part alta de la fatxada, la casa del capellà, y una imatge de Santa Magdalena ab hàbit de penitenta que hi havia sobre la porta d'entrar a l'iglesia en una capelleta enfondida en la mateixa paret. Per la

part del carrer de les Magdalenes, també altres cops citat, hi havia la fatxada anterior del santuari presentant una porta ab ogiva, però senzilla, y un roselló que hi havia en la part superior presentant un motiu ornamental molt semblant al dels del Saló de Cent, abans de fer-s'hi la restauració (?) poch temps abans de l'Exposició Universal de l'any 1888.

Lo demés de l'exterior del convent no oferia cap cosa de particular, com no sia l'esser molt rònech, a pesar de que, posteriorment al segle XIV, se veya que s'hi havien fet obres.

L'iglesia era interiorment de regular capacitat, tenint en compte que corresponia a un convent. Era d'una sola nau, coberta per una serie de tres o quatre voltes que termenava en un absis de cinch costats, aon, com és de suposar, hi havia l'altar major, que tenia un retaule molt gran, ab varies capelles que ocupaven imatges de Sants, ab abundancia de columnes, repises, cornises, motllures, molt or y poch art. En alguna capella lateral podia veure-s'hi alguna imatge del cèlebre Amadeu, y també algun que altre quadro antich apreciable, com, per exemple, la tapa del sagrari.

Diu que també hi havia en l'interior del convent alguna pintura de mèrit y que tenia uns espayosos claustres que no deixaven de tenir importancia artística; però és lo cert que quan les monges magdalenes se varen vendre son convent antich pera construir-se'n un de nou a la part nova de la ciutat, ni quan se tirà a terra pera aixecar-hi les cases que'l varen substituir, ningú va preocupar-se del valor que podia tenir com a edifici arquitectònich artístich.

Els milicians y els voluntaris de la llibertat, alguna vegada havien fet fugir les monges de casa seva pera allotjar-s'hi ells.

CONVENT DE LA TRINITAT

En l'any 1394 va aixecar-se en nostra ciutat y en lo que aleshores s'anomenava l'Arenaria, perquè's creya per tradició que allí hi havia hagut en l'època romana'l circh, una petita iglesia baix l'advocació y patrocini de la Santíssima Trinitat. L'objecte de tal iglesieta era pera que hi fessin llurs devocions els jueus convertits.

Per aquest motiu el siti de l'Arenaria cambià son antich nom pel de Plaça de la Trinitat, conservant-lo fins que s'obrí l'actual carrer de Ferran VII.

Quan en 1492 els reys catòlichs decretaren l'expulsió dels jueus no convertits, la tal iglesia fou cedida a unes monges, les quals hi tingueren estada fins que en 1522 fou cedida als trinitaris calçats. Aquests religiosos, comprant alguns terrers propers a l'antiga casa religiosa, varen engrandir-la, com també varen engrandir l'iglesia, que arribava fins al creuer actual, perquè s'ha d'entendre que l'iglesia de que fem referencia és la que anomenem de Sant Jaume; y el tal engrandiment va dividir el carrer dels Calderers en dos troços, que corresponen esser ara'l Passatge de la Trinitat per la part del carrer d'en Avinyó, y del Beat Simó de Rojas per la del carrer d'en Raurich. En conseqüencia, ab el terrer comprat varen poguer aixecar els frares el creuer, el presbiteri, la sagristia, la capella del Santíssim Sagrament y engrandir el convent fins al carrer de la Lleona. No fou efectuat aquest engrandiment desseguida, puix fins al 5 de Maig del 1647 no fou pas inaugurada aquesta part nova de l'iglesia, col·locant en l'altar major el Senyor sagramentat.

Era'l retaule que's construí aleshores d'estil barroch, molt abundós en esculptura de talla y imatgeria que representava diferents Sants de l'ordre Trinitari, entre quines figures s'hi destacava'l colossal grupo de la Santíssima Trinitat, valiosa obra de l'esculptor vilafranquí Pujol. A les parets laterals properes al retaule hi feyen bon conjunt aquelles dues grans teles d'en Tramulles, que encara poden veure-s avuy en el presbiteri actual; y encara que l'esculptura que les enquadrava era del segle XVIII, armonisava bé ab la del retaule, que era, conforme queda indicat, del segle anterior, tant més en quant tot era, com vulgarment se diu, *un pa d'or*. Ab motiu d'instalar-se la parroquia de Sant Jaume en la Trinitat, exclaustrats els frares, aquell excel·lent retaule sofrí alguna modificació en la part superior, pera enquibir-hi l'imatge de Sant Jaume, que havia pertanyut a l'altar major de l'enderrocada iglesia parroquial, y havia sigut venerada en l'iglesia de Santa Mònica y en la de Santa Clara.

Per allà l'any 1863 se restaurà l'iglesia per complert, donant unitat a la part arquitectònica de l'edifici y substituint aquell altar major per l'actual, que té la pretenció d'esser gòtich. En diferentes parts de l'edifici s'hi aplicaren motllures y figures que resulten ser de guix. Fou substituida la capella del Santíssim per l'actual y se va cambiar del tot l'aspecte general de l'edifici, tant interiorment com en l'exterior, adornant-se la fatxada ab motllures y ornamentacions postices, que, com la de dins, no resulten pas del més depurat bon gust.

Ab el cambi sofert, l'iglesia de la Trinitat, avuy parroquial de Sant Jaume, ha perdut algunes imatges de valua, excel·lents esculptures: tals són uns bustos de Sant Tomas d'Aquino y Sant Geroni, les que corresponien a l'antich retaule major que varem veure un dia carretejar, farà cosa de vint anys, causant-nos viva pena; s'ha fet malbé una imatge barroca de Sant Andreu Avelí, quina testa ostenta una imatge moderna que va vestida ab unes vestidures sacerdotals que corresponen a una fetxa anterior al naixement del Sant; s'ha tret també de la pública

veneració l'antiga y històrica imatge de Nostra Senyora del Pilar, ab la qual hi va relacionada la llegenda de que, davant d'ella, Sant Domingo de Guzman ensenyà als barcelonins de resar el rosari, y a quina figura mariana acudiren els consellers més d'una vegada pera demanar a la sobirana Emperadriu del Cel protecció y auxili en èpoques ben calamitoses, y a quina imatge de terra cuita se mostraren agraits aquells magistrats populars, establint devocions diaries en son altar y enjoyant-lo ab una rica llantia d'argent.

Però havem d'esser justos, y per això venim obligats a fer constar que hi hagué prou criteri en conservar el grupo de la Santíssima Trinitat d'en Pujol, el Sant Jaume, que és obra d'en Nicolau Traver, y foren substituides altres figures per les que treballaren en Joan Roig, en Joan Samsó, en Pagès Serratosa y altres artistes contemporanis.

Al costat de l'iglesia, a la mà del carrer d'en Avinyó, hi havia'l convent, il·lustrat ab religiosos de tanta virtut com Sant Miguel dels Sants, y de tant valer intel·lectual com el P. Canyellas. Després de l'exclaustració de l'any 1835 va esser destinat a oficines de l'Ajuntament, fins que vingué'l dia en que un delegat d'Hisenda manà desocupar l'edifici dins un plaço molt curt.

Fou venut y després enderrocat pera aixecar en son solar cases que són de lo milloret que's construïa cinquanta anys enrera y que demostren un criteri artístich ben mesquí. Ab el convent, en cambi, va perdre-s un claustre quadrat, bastant espayós, bell exemplar del mellor període del Renaixement de l'Art clàssich, únich exemplar que hi havia a Barcelona del segle XVI en aquell període en que'l barroquisme no havia fet alardes del mal gust que l'anà caracterisant cada dia més, y en conseqüencia mostrant encara aquella puresa de linies y gentilesa de proporcions que recordaven les construccions de Grecia y Roma paganes, ab tot y no presentar tanta grandiositat.

MONUMENTS ARTÍSTICHS DESAPAREGUTS

BARCELONA

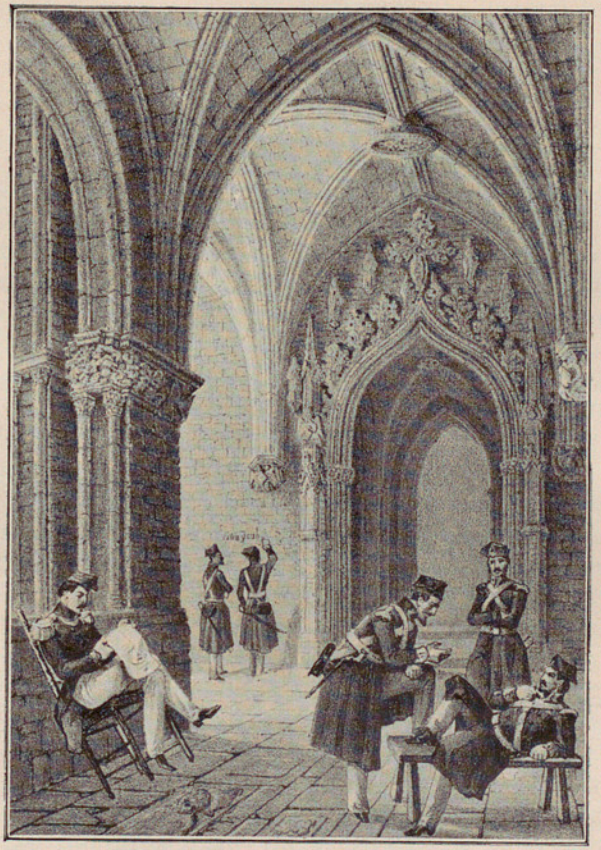

Claustre de Sant Francesch

CONVENT DE SANT FRANCESCH

Aquell triangle un poch esmotxat que marquen els edificis que senyalen la linia esquerra de la Plaça de Medinaceli, que ve davant per davant del carrer Nou de Sant Francesch, y anant seguint per la mateixa linia del carrer del Dormitori, antigament del Dormidor, pera arribar a la petita fatxada del Parch d'Enginyers, y desde allí tornant a tirar amunt pel Passeig de Colom pera arribar altre cop a la Plaça susdita de Medinaceli, és, a poca diferencia en menys, el perímetre aon s'aixecava'l Convent de Framenors.

En 1211 havia vingut el seràfich Patriarca d'Asís a nostra terra ab algun de sos frarets al retornar de Moreria. Trobant-se en l'ermita de Sant Ciprià y Santa Justina, martres, pertanyent a la parroquia de Sant Joan d'Horta, fou instat pels magistrats populars que llavors cuidaven del règim de la nostra ciutat, pera que fes la mercè de venir a predicar, en la propera festa de Sant Nicolau de Bari, el panegírich de tant insigne prelat en l'Hospital que sóts la seva advocació hi havia establert prop la platja del mar de Barcelona.

Acceptada de bona voluntat l'invitació, tant complagué la tasca cumplimentada, que'ls principals veins de la ciutat, ab llurs representants al cap, li oferiren l'establir-se en aquella casa de beneficencia, instalant-hi un convent de l'institut monàstich que n'havia fundat y al qual pertanyien aquells varons exemplaríssims que l'acompanyaven, conforme queda ja indicat. Acullí també Sant Francesch l'oferta, y, fetes les obres convenients pera utilisar

part d'aquell edifici en convent, hi quedaren al cap de poch temps establerts els framenors, essent-ne aquella casa la primera del tal institut monàstich establerta a Espanya.

Els tals religiosos se captaren les simpaties y l'estimació dels barcelonins; de manera tal que en 1232 ja tenien un convent grandiós els frares de Sant Francesch, afavorits per la generositat del rey Jaume I, per la de grans magnats y per la del poble, manifestada per concessions, per donacions y almoines. Una capella dedicada a la Verge Santíssima que formava part del casal que aquí tenien els nobilíssims Cardonas fou adherida, junt ab l'edifici, al nou convent.

Ab tot, l'iglesia sembla que trigà algun temps a aixecar-se, y més tard, a n'els 15 de Juliol de 1297, fou consagrada per Sant Lluís, bisbe de Tolosa, qui havia sigut, per ses virtuts exemplaríssimes, un dels ornaments més honorífichs que il·lustraven aquella casa.

Y el convent, que s'havia començat a aixecar en 1214, en l'any 1500 un cop de mar va destruir-lo en part; però en el segle XVI no faltaren a Barcelona decidits protectors dels framenors, com no havien faltat en el segle XIII, pera que'ls tals religiosos poguessin reedificar lo enrunat, y al mateix temps afiancessin la part antiga que havia quedat somoguda y milloressin llurs condicions. Aixís pogué continuar essent-ne'l convent de Sant Francesch una gran casa religiosa y la més important que tenia l'ordre seràfich de la provincia eclesiàstica de Catalunya.

Per la part de la Plaça de Framenors, que actualment porta'l nom del Duch de Medinaceli, donant esquena al mar hi havia l'iglesia ab ses capelles, precedint-la pel costat de la mateixa plaça, en part, un pati bastant espayós y que encara ho era més per la banda de la fatxada, que venia de cara al carrer del Dormidor o Dormitori, que era ont el tenien els novicis, prop les celdes dels professos, les quals confrontaven ab els tres artístichs claustres que per la part posterior confrontaven també ab la gran sagristia, ab la capella del Capítol, ab el refetor, ab el lloch *De Profundis* y ab altres dependencies de la casa. Llindant ab la

paret posterior que venia adossada a la Muralla de Mar hi havia, entre altres aposentos, l'antich claustre de l'Hospital de Sant Nicolau de Bari y la capella anexa al mateix ab aquelles primitives y ben esquifides celdes que ocuparen els primers framenors, entre les quals se distingia, per un rètol que s'havia col·locat sobre la porta, la que fou ocupada pel mateix patriarca Sant Francesch; la cuina, que era gran, com corresponia ser-ho en el convent que tenia la comunitat més nombrosa entre les de Barcelona, que no baixava gaire de cent cinquanta persones; el paller y el safareig. Tot lo que ara és edifici del Govern Militar y Parch d'Enginyers, pot dir-se que era l'hort, ocupant per la part de mar més territori encara.

L'iglesia, encar que com a obra del segle XIII la pietat dels devots va manifestar-se ab la substitució de nous retaules y ab els aditaments de decoracions postices, s'havia anat desfigurant molt. Aixís hi tot, era digne d'esser visitada per l'artista.

El claustre gòtich competia en elegancia y riquesa ab el de Santa Caterina, si bé que tal vegada era de formes més pesades, ab tot y esser també obra dels últims temps del segle XIII y principis del següent y, per lo tant, de lo més bell y pur de l'arquitectura a que pertanyia. Hi havia en ell varis enterraments de personatges distingits, com el de la reina de Xipre Na Elionor d'Aragó, filla de Pere IV; el de Na Constança, reina d'Aragó, viuda de Pere III; del rey Alfons III d'Aragó; de Jaume d'Aragó, comte d'Urgell, fill de Jaume II; de l'infant en Fadrich, fill de Jaume, príncep d'Aragó; de l'infant en Pere, fill de Pere IV, y tal volta d'alguna altra personalitat de niçaga reyal. També hi tenien sos sepulcres els Entenças y altres families nobles.

Però després de tant llarch període de cents anys vingué'l segle XIX, y en el

«Dia de Sant Jaume
de l'any trenta cinch
va haver-hi gran festa
dintre del torin.

Van sortir sis toros,
tots van ser dolents,
y això fou la causa
de cremâ'ls convents».

Y entre ells el de Sant Francesch. Lo que'l foch no va destruir ho va enderrocar el picot de l'afany de destruir tot lo antich, que impulsava l'esperit dels defensors de les modernes idees de llibertat que trastornaren el seny dels homes que volien implantar una novella civilisació prescindint de precedents históríchs. Y si'ls restos del monument foren destruits ab el més gran despreci, les mortals despulles dels passats que retreyen també uns temps més gloriosos pera la patria, tampoch meresqueren cap consideració y ab inqualificable ignominia.

Y per vergonya nostra, si d'aquell monument gòtich no n'havem conservat res, o alguna tant mesquina part que ni valdrà la pena d'esmentar-la, en cambi en un dels principals museus de la capital de França pot el visitant contemplar la magnífica trona delicadament treballada en pedra que fou un dels més preuats ornaments d'aquella santa casa, a quina ombra juraren observar y fer observar els furs, privilegis y consuetuts d'aquesta terra'ls comtes reys de Catalunya y Aragó y els monarques de la dinastia austriaca, que ocupà'l trono d'Espanya.

PRIORAT
DE SANT JOAN DE JERUSALEM

En 1205 els cavallers de la reyal y militar ordre de Sant Joan de Jerusalem, més generalment coneguda per de Sant Joan de Malta, establiren en l'antiga riera, arreplegadora de les aigües que devallaven de les montanyes fronterices de la ciutat per la part del Nord, la casa prioral de llur institut en les terres de Catalunya. D'aquell casal lo únich que havia arribat fins a nosaltres era l'iglesia y la casa del prior, si bé que desfigurades.

Corresponia'l santuari a n'aquell período darrer de l'arquitectura romànica, d'aquella època en que l'ogiva començava a manifestar-se tota vergonyosa. Per això no pot dir-se que la volta del tal edifici fos de canó seguit, puix no era ben bé semi-circular. La groixudaria de les parets y la severitat de tot el conjunt de la construcció indicaven ben bé que l'obra pertanyia a una institució que, si era religiosa, també era de gent avesada a hostatjar-se en edificis forts. La casa prioral marcava ab son portal semi-circular, format de grosses dovelles, y sobre tot ab son destruit finestral que havia sigut transformat en balcó, que fou fet en aquell temps en que's presentaven les grans obertures ab aquells archs lobulats parions que descançaven al mig sobre una columna primeta de marbre que se sostenia sobre una senzilla y característica base y un no menys senzill y adequat capitell d'ornamentació gens complicada.

En 1250 els tals cavallers sanjoanistes havien establert

en una població anomenada Alguaire, no lluny de Lleida, un monastir de religioses del tal institut. Sia perquè'ls cavallers no eren prou pera donar vida a la casa de Barcelona, o sia que'l monastir d'aquell poblet hagués ja sofert bastant decandiment, no sols en la part material de la construcció, sinó en la moral, perquè no hi havien prou vocacions pera entrar en aquell monastir solitari d'Alguaire, lo cert és que'l gran Mestre, a l'arribar el mes d'Abril de 1699, pogué disposar que aquelles religioses vinguessin a establir-se a Barcelona.

Per tal objecte fou que lo que seria antigament estada dels cavallers, en part va esser convertit en estada de les monges, aixecant-se en substitució d'aquell vell edifici, que s'extendria desde'l costat dret del santuari fins a la cantonada del vell carrer més Baix de Sant Pere, segons aixís ho dóna a compendre una torra rodona coronada per una serie de marlets que sostenien la part superior de la construcció y que havia existit en aquell indicat cantó de l'entrar al tal carrer més Baix. La casa de les monges sanjoanistes era, per lo tant, obra de les darreries del segle XVII y principis del següent. Tenia un aspecte sever; y encara que en les finestres, no petites, especialment en el primer pis, se mostraven tancades per reixes de ferro, com no eren ni molt espesses ni molt groixudes, indicaven que, si aquella casa era de clausura, no ho era de caràcter tant rigorós com en altres institucions monàstiques. A l'interior de l'edifici hi havia un espayós pati ab galeria baixa, alta y terrat, quines parets interiors estaven decorades ab pintures de tons més aviat alegres que tristos, a igual que l'ampla escala que hi havia a mà esquerra, pera pujar a les habitacions d'aquelles nobles senyores que al recluir-se no s'obligaven a fer una vida conventual purament religiosa, puix podien vestir fòra'l chor gales y joyes y tenir el serviment segons llurs possessions.

De la casa conventual passaven les religioses a l'iglesia pel chor alt, que, a l'establir-se allí, havia sigut construit damunt d'un vestíbol que s'havia afegit per la part ante-

rior del santuari, engrandint-lo en conseqüencia. Per això l'iglesia de Sant Joan tenia una fatxada barroca ab l'imatge del Precursor de Jesús, esculpturada en pedra, obra del mestre Sala, qual fatxada, per iniciativa de l'Il·lustríssim Dr. D. Jaume Català y Albosa, digníssim bisbe de Barcelona, a qui no s'ha fet la justicia que mereixia, fou col·locada en la fatxada posterior de l'iglesia nova de Santa Madrona del Poble Sech. El chor, en la part de l'iglesia, ostentava pintures murals que recordaven l'estil d'en Tramulles.

Ab tot lo restant del temple no presentava altra pintura que un to llis aplomat. Se coneixia que al trasladar-s'hi les monges s'havien obert en els murs laterals uns petits espays per capelles, les quals no presentaven cap retaule digne de mentar-se. El retaule principal perteneixia a l'estil barroch. El formaven tres compartiments ab llurs respectives columnes salomòniques adornades ab fullaraca y els corresponents cornisaments. Se distingia dels de l'època en que no era tot daurat, sinó pintat ab un to verdós clar en les parts fondes y les ornamentacions sortints daurades. Els compartiments laterals ostentaven quatre quadros ab episodis de la vida del Baptista, y dos, que corresponien a dos portes, l'imatge d'un sant y d'una santa sanjoanistes. En el del centre, damunt del sagrari d'exposició del Santíssim, hi havia l'imatge de Sant Joan, y a la part superior s'hi destacava la de la Puríssima Concepció. En conjunt, presentava bon aspecte, séns esser una cosa notable.

Lo més notable que oferia l'iglesia era un sepulcre d'alabastre perfectament treballat que hi havia en la part de l'Epístola en el presbiteri. Oferia, ademés d'una decoració barroca de bon gust, una hermosa estatua jacent del gran prior fra Joseph de Vilallonga y Saportella, ab son trajo de cavaller de Sant Joan en campanya. Després, en la capella del Sant Crist hi havia un petit retaule que presentava un bust de Sant Armengol, bisbe d'Urgell, que era, y es encara, una magnífica pintura. En la sagristia hi havia un *lavabo*, dextrament treballat en alabastre y

marbre negrench, que és també obra notable. El chor dels capellans beneficiats oferia unes pintures murals, sobressortint en el pany de paret del fons una figura simbòlica de l'iglesia. La capella de Ntra. Sra. del Patrocini, decorada ab bastanta sumptuositat a mitjans del segle XIX, segons el gust de l'època no oferia cap particularitat digne de mentar-se, artísticament parlant. Hi havia en alguna part alguns quadros que no eren gran cosa.

Havent tingut les religioses d'abandonar el convent després del decret de la supressió de les comunitats religioses de l'any 1835, s'hi va instalar la Biblioteca pública Provincial, composta dels llibres que se salvaren de les llibreries dels suprimits convents, agregant-hi després la Biblioteca Universitaria. També va instalar-s'hi en el primer pis la Reyal Academia de Bones Lletres, quina corporació instalà en la galeria baixa'l Museu Arqueològich que havia començat a formar en 1836, essent-ne'l primer que s'ha establert a Espanya. Una societat que's deya dels «Amichs de les Belles Arts» hi celebrà desde allà l'any 47 o 48 aquelles exposicions de Pintura, Esculptura, Arquitectura y Gravat, que foren les primeres manifestacions del desvetllament del sentiment artístich en aquesta capital.

Al tornar les religioses sanjoanistes a llur casal al cap de quinze o setze anys, a llur convent, tingueren d'acontentar-se ab ocupar sols una part de l'edifici. Un cop trasladada la Biblioteca a l'Universitat nova y el Museu Arqueològich a Santa Ágata, vengueren el convent, y en 1885 ja's pogueren establir definitivament en el nou que s'havien construit a Sant Gervasi.

Fòra les monges desde algun any abans de l'últimament apuntat, l'iglesia fou destinada a parroquia castrense, portant una vida de decadencia, anunciadora de sa pròxima desaparició. Aquesta vingué apresuradament, y de tal manera que en 1888 ja no quedava en el troç de la Riera de Sant Joan, desde la cantonada del carrer més Baix de Sant Pere a la del Pont de la Parra, rastre d'haver-hi hagut convent, iglesia ni casa prioral. En son lloch

s'hi havien aixecat cases noves de molts balcons; darrera d'elles un troç de la via que ha de pertànyer al començat carrer de Bilbao, ab un caseriu propri que si no peca d'esser artístich té l'avantatja de poguer-se'n treure bons lloguers, si hi ha qui llogui 'ls pisos.

Per aquells qui encara tenim amor patri, la desaparició de l'iglesia de Sant Joan és de doldre. Ab ella se va perdre la sepultura d'aquell gran patrici que s'anomenava Pau Clarís, el més entusiasta defensor de les llibertats de la terra, mort en un dels últims dies del mes de Febrer del 1641. Prou se sabia que tenia la sepultura en l'iglesia de referencia y en la capella del Sant Crist; però la tal capella que existia quan s'enderrocà'l temple de Sant Joan no era la del Sant Crist que existia en el segle XVII. Aquesta que s'havia construit en el segle XV era precisament la que després fou utilisada per chor dels capellans de que havem fet referencia, y allí no va esser buscada la tomba d'aquell canonge de la Sèu d'Urgell y diputat eclesiàstich. No era aon devien buscar-se les despulles mortals del gran patrici en la primera capella de mà esquerra entrant per la porta del santuari, sinó en l'última de mà dreta, prop el presbiteri. Per això no donaren probablement el resultat que's desitjava les investigacions que's varen fer pera trobar-les. ¡Que no hi hagués cap persona intel·ligent entre aquelles que s'interessaren en trobar-les, que pogués avisar que en una construcció feta més de cinquanta anys després de la mort no hi podia estar enterrat aquell insigne defensor de Catalunya! Sembla mentida!

CONVENT DE SANTA CATERINA

Havent passat per Bolonia venint de Roma, el bisbe Berenguer de Palou sol·licità la fundació d'un convent de frares predicadors en aquesta capital de son bisbat, en vista dels grans serveys que prestaven a la Religió y a la societat els tals religiosos.

A l'any vinent, això és, al 1219, era cumplimentada l'instancia d'aquell insigne prelat, venint a Barcelona uns quants d'aquells frares. El mateix Berenguer de Palou els proporcionà estada en unes vuit o dèu cases que havia comprat a un tal Aguilar y Monfart, y certa extensió de terrer que també havia adquirit mitjansant compra feta a un tal Pere Gruny. Tot estava situat prop el Call juich, y es creu que era comprès dins el perímetre que desde'l tal barri dels jueus s'hi enclouen els carrers de Sant Ramon, d'en Marlet y de Sant Domingo del Call.

En aquesta residencia, el Divendres Sant de l'any 1222 va pendre-hi l'hàbit dominicà Sant Ramon de Penyafort, canonge y ardiacà que era de la Catedral barcelonina y a la vegada confés del rey en Jaume I.

Ja devien haver edificat els tals frares una iglesia, quan als pochs anys, resultant petita pera aixoplugar els nombrosos feels que acudien a resar-hi el Santíssim Rosari, fou precís que'ls frares utilisessin la propera iglesia parroquial de Sant Jaume, que, encara que no molt gran, resultava ser-ho més que aquella.

Atenent a n'això, els magistrats populars que cuidaven aleshores del govern de la ciutat, a 31 del mes d'Octubre del 1223; atenent a la petitesa de l'iglesia susdita dels fra-

Claustre del Convent de Santa Caterina

res de Sant Domingo y a l'insuficiencia del convent en que residien, varen cedir-los unes cases que posseïa la ciutat en el punt ont hi havia edificada una ermita en honor de Santa Caterina, verge y martre, envers al nord de les afòres de les muralles y no gaire lluny, on feya més de cent anys havia establert el negociant en Bernat Marcús son hospital, que portava son cognom y quina iglesia, o mellor dit capella, encara subsistent, és pel mateix nom anomenada. Per aquesta raó és que sempre aquell convent de frares predicadors, el primer establert a Espanya, desde aleshores en avant, portà'l nom d'aquella insigne heroïna cristiana. El rey en Jaume I dispensava per sa part tota la protecció possible a n'aquella comunitat, de la que n era un dels més distingits individus son ja mentat confés Ramon de Penyafort.

El terrer que lograren aleshores els frares de Santa Caterina sembla que és el que ocupa l'actual plaça-mercat del mateix nom, segons la dita general del poble, encara que oficialment degui anomenar-se d'Isabel II. Diem mal: aquell perímetre, però engrandit, puix el carrer d'en Coromines no era més ample que'l de la Volta de Sant Silvestre, el d'en Giralt Pellicer no era tampoch més ample que'l troç que hi ha desde'l de Carders al mentat d'en Coromines, y ademés tancava a l'arribar al carrer d'en Gombau; de manera que la via pública que ara segueix desde dit punt fins al carrer d'Alvarez perteneixia, junt ab les cases y pati interior de les cases que hi ha en aquell troç, al convent. Tant és aixís que dins del tal pati encara s'hi conserva la casa de l'hortolà del convent, indicant-nos que allí hi havia les hortes. També perteneixia a la mateixa casa religiosa la via pública del carrer Nou de Lacy, ab el de les cases que donen esquena a les del carrer més Baix de Sant Pere, pel mateix carrer y pel de les Frexures, sortint pel carrer d'en Avellà a mà dreta. L'iglesia, fent costat al carrer ja mentat d'en Coromines, tenia la fatxada en la placeta de Santa Caterina y l'absis en el carrer també citat d'en Giralt Pellicer, ocupant, per lo tant, el terrer aon se troba edificat el magatzem d'utensilis de l'Ajunta-

ment ab el carreró-mercat de l'altre costat y part del mercat en la part ont hi han les carniceries, que és ont hi havia la sagristia y la capella de la Bona-Mort.

El pati central que hi ha en el mercat nos indica'l lloch aon se trobava'l claustre voltat d'edificis que formaven part del convent, y en la part que correspon a l'altre costat cap al carrer Nou d'en Lacy hi havia la famosa biblioteca, considerablement augmentada en la segona meitat del segle XVIII, mercès al desprendiment del Rvdm. P. Ripoll, general de l'Ordre y profés de la casa.

Havem dit que'l rey la protegia, y nos ho demostra'l dato de que, en aquells temps en que'ls frares eren protegits pels magistrats de la ciutat, se'ls concedia'l privilegi de poguer utilisar tota l'aigua del Rech Comtal que'ls fos menester pera les necessitats del convent y regadiu de l'horta. Y no és això sols, sinó que també en 1252 el mateix monarca concedeix a n'els frares permís pera imposar un tribut a les mercaderies que desembarquin en el port de Barcelona, a fi de que puguin avançar les obres.

Per la seva part, els barcelonins també cooperen a la construcció del convent y iglesia ab donatius y almoines; tot lo qual no és pas suficient pera que avancin les construccions tant com se desitja, puix en 1262 el mateix Jaume I promet a la Comunitat que del primer diner que rebi de Sicilia o d'altra part pagarà lo que falta construir tocant a parets, finestrals y voltes de l'iglesia, que anomena «reyal temple». També cooperen a l'obra algunes persones de la noblesa, distingint-se en tal generositat la senyora Na Blanca de Moncada, qui sufraga'l cost de les capelles laterals, que estaven construides, segons Capmany, ja en 1268; per lo que, quan mor, ses despulles passen a descançar en la capella de Sant Jacinto. El marit de tant noble dama, Berenguer de Moncada, és qui paga la construcció del dormidor dels frares, y en son testament, atorgat estant encara ab complerta salut, llega tota la quantitat de diner que puga necessitar-se pera acabar el temple. Aqueix generós cavaller mor als 13 de Novembre del 1268, any ja apuntat anteriorment. Y ab aquesta deixa

MONUMENTS ARTÍSTICHS DESAPAREGUTS
BARCELONA

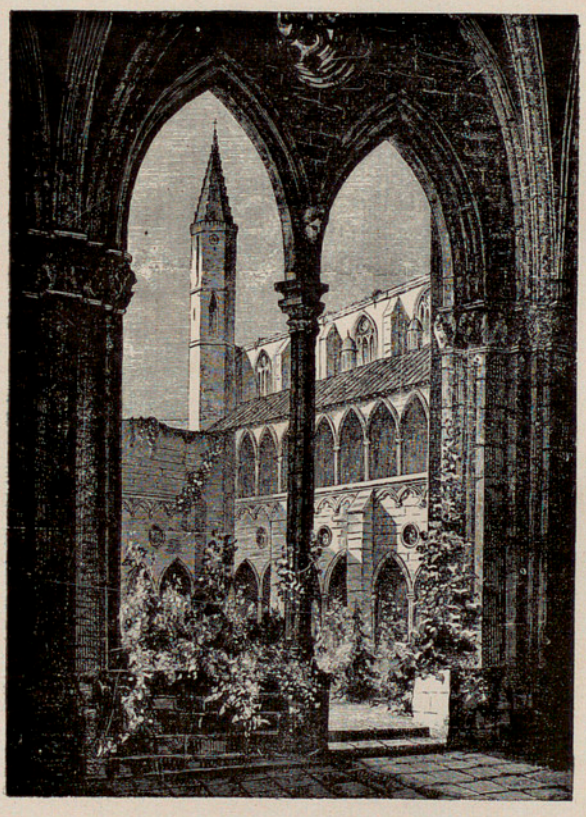

—Claustre del Convent de Santa Caterina de PP. Predicadors

s'edifica'l primer claustre, la cuina, l'enfermeria y alguna altra dependencia de la casa.

Diago, el reputat historiador de l'Ordre dominicà en la corona d'Aragó, nos diu que'l claustre susdit anomenat dels tarongers estava construit en els començaments del segle XIV. Per la nostra part, devem consignar que la semblança del tal claustre ab el que encara subsisteix en el quartel d'Artilleria de Montanya, perteneixent a l'antich convent de Sant Agustí, anomenat generalment *vell*, nos dóna motiu pera dir que'l tal claustre de Santa Caterina era indubtablement obra del segle XIV, com ho era'l dels frares agustins, que fundaren llur convent en 1309. En quant a l'iglesia, en vista de l'identitat que oferia ab la de Santa Maria del Pi, pera nosaltres indubtablement començada en el segle XIII, convenim en que també era de la mateixa època.

Per més que en Pi y Arimon diga que tenia l'iglesia de Santa Caterina tres naus, devem dir que sols-ne tenia una, puix les capelles no formaven cap nau, segons se demostra pels planos que aixecà, y han sigut publicats, l'arquitecte en Joseph Casademunt, qui ben coneguda podia tenir aquella iglesia, havent, ademés, d'exercir aital professió y esser contemporani de son enderrocament, per haver viscut, segons sembla, en el barri desde noy.

L'interior del temple de Santa Caterina, séns comptar-hi'l gruix de les parets, tenia 286 pams de fondaria, dels quals 66 corresponien a l'absis que comprenia'l presbiteri, quin sol estava tres pams més alt que'l de lo restant de l'iglesia. L'amplaria de la nau, prenent la mida de la part més sortint del fust de les primeres pilastres circulars que hi havia adossades a les parets laterals, era de 72 pams, això és, quatre pams menys que lo que mideix la del Pi. L'absis era format per un semi-polígon de dèu costats, en lo ben entès que'ls que venien a continuació de la nau eren formats també per una paret llisa, a diferencia de la repetida iglesia parroquial, que's presenta tenint capelles obertes. La nau tenia set voltes y s'elevava fins a 132 pams. Al voltant de l'iglesia s'hi comptaven 28 finestrals, inclosos

els de les capelles. Aquestes tenien 30 pams d'ample per 70 d'alçaria. Les capelles de la part de l'Epístola no tenien tanta fondaria com les del costat de l'Evangeli. La raó és perquè aquelles confrontaven ab el carrer, les últimes ab el convent o dependencies de l'iglesia. A l'entrar a l'iglesia hi havia'l cor alt, com ara hi és en la del Pi.

El campanar, l'únich de la ciutat que acabava veritablement ab un chapitell, arribava a tenir 200 pams.

La fatxada no estava acabada.

Els nostres avis no podien fer-se càrrech bé de les belleses arquitectòniques del monument. L'alabaven y n'estaven entusiasmats y fins l'anomenaven a l'iglesia de Santa Caterina, la catedral dels frares, però no podien fer-se'n ben bé càrrech de l'importancia que tenia, artísticament parlant, perquè les corrents del gust en les Belles Arts havia cambiat molt desde'ls temps en que fou aixecada. Ab tot, nosaltres la considerem com una obra molt menys més primorosa de lo que diuen. Y és que la judiquem per lo ben deliniada que'ns la presentà en Casademunt en els indicats planos. El període a que perteneixia no era pas a propòsit pera presentar delicadeses en la decoració, sinó més aviat pera oferir-nos formes robustes y fins grolleres. Basta dir que tenia en la fatxada anterior un roselló, igual que la del Pi, y aquest no presenta, ab tot y sa hermosa combinació, formes delicades.

Per altra part, els nostres propis avis no podien apreciar ben bé en son just valor aquell monument, tota vegada que se'ls presentava en bona part la bellesa de son conjunt amagada per les baluernes de fustam que en forma de retaules barrochs tapaven sa construcció.

Els homes dels segles XVII y XVIII, impulsats per sa piadosa religiositat, havien omplert les parets de l'absis y de les capelles ab postices decoracions més o menys artístiques que desfiguraven l'obra. Als antichs retaules, de formes atractívoles per lo senzilles, havien substituit altres retaules, conjunt més o menys ridícol de combinacions de columnes coronades per cornisaments capritxosos. El presbiteri mateix estava tot ocupat per un re-

taule molt esculpturat, en mig de quin fantasiós conjunt s'hi destacava una imatge grandiosa de Santa Caterina.

En la guerra de successió va sofrir molt l'obra de la casa dels PP. Predicadors: a 365 fan pujar el nombre dels projectils que hi varen caure.

El convent era molt espayós. Ho reclamava la numerosa comunitat que hi tenia estada, puix després de la de Sant Francesch era la que més individus comptava. Passaven bon xich més d'un centenar al començar el segle XIX. Nos deya una persona molt piadosa, amiga nostra, morta ja fa anys y que arribà a una edat bastant avançada, pera ponderar lo gran que era l'estada dels frares de Santa Caterina, que hi havia sales que, tirant una pilota, ningú havia pogut fer-la arribar d'un cap a l'altre.

La biblioteca, tant famosa, arribà a comptar 22,000 volums, y ademés contenia interessants mapes geogràfichs y manuscrits ben raros. Era pública. A propòsit d'aquesta biblioteca, recordem que, segons un escriptor francès, autor d'una obra de viatges, si bé era molt nombrosa, era molt antiquada, puix s'hi trobaven a faltar obres que l'esperit científich dels temps havia produit. El tal autor deya que, havent-ho observat, preguntà la causa de tal deficiencia al frare bibliotecari, y aquest li contestà que no era possible posar-la al corrent dels avenços de l'època, atès el predicament que tenia l'Inquisició en aquest país. Tingué també'l convent de Santa Caterina escola gratuita pera'ls noys.

A l'any 1823 foren trets els frares. Com la Revolució també havia inutilisat l'iglesia de Sant Cugat, s'hi establí per algun temps la parroquia. Però com l'idea no era ben segur de conservar aquell monument de l'Edat Mitjana, que'ls propagandistes de la nova civilisació reputaven com a època d'endarreriment y fanatisme, fou treta la parroquia d'allí, tenint de buscar aculliment en la capella d'en Marcús, y més endavant en l'iglesia de Santa Marta.

Durant aquell període, el gran refetor, la sala de *profundis*, la d'hostatge, la de la biblioteca y de lectura pública foren enderrocades junt ab altres dependencies de la casa.

La Congregació de la Bona Mort, que desde passada la guerra de successió s'hi havia establert aixecant-hi una capella propria, tingué que buscar nova estada. Ab tot, els religiosos dominicans lograren tornar-hi a l'any següent, això és, al 1824, tenint-se d'acontentar ab ocupar lo no enderrocat. Varen reedificar-ne part de lo destruit y afegiren un porxo a la fatxada de l'iglesia, que, com és de suposar, resultaria un gran adefesi.

Va resistir l'iglesia'l foch y els tirs d'aquella vetlla del 25 de Juliol del 1835 y els frares trets de la patria. En 1837 fou decretat l'enderrocament total del convent y iglesia de Santa Caterina. Ab el monument arquitectònich, de quina valua no hi ha que dubtar-ne, varen desaparèixer varies obres artístiques de veritable mèrit, entre les quals hi ha que apuntar una pintura del Ticià y algunes d'en Viladomat. Tampoch foren respectades les mortals despulles d'algunes persones de niçaga reyal y de personatges podriem dir santificats en vida per llurs virtuts capdals.

Hi ha qui assegura haver vist en un museu d'Italia un quadro presentant una vista d'aquesta casa de Santa Caterina ab aquesta inscripció: «Destruida pels barbres del segle XIX».

Desaparegut el convent, encara que sembli una mentida, el barri de Santa Caterina ha resultat un barri somort.

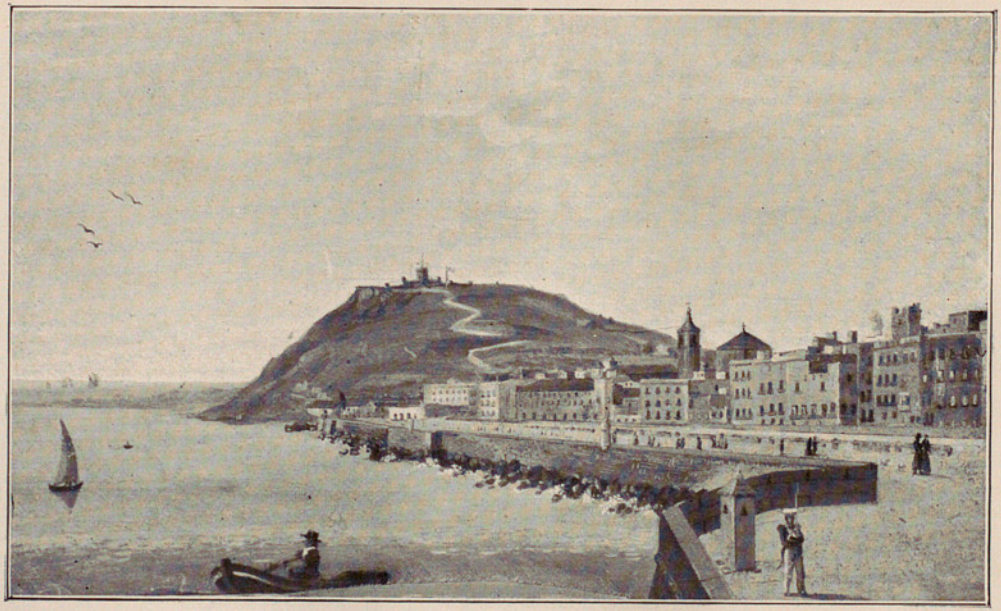

Convent de la Mercè vist desde la Muralla de Mar

Reproduhit d'una aquarela d'autor desconegut, propia de D. Jaume Olivé

CONVENT DE LA MERCÈ

La supressió de les institucions monàstiques, decretada en el mes de Setembre de l'any 1835, va motivar la desaparició dels frares mercenaris, del que's conceptuava convent matriu de l'institut fundat en 1218 per Sant Pere Nolasch, reglamentat per Sant Ramon de Penyafort y protegit pel rey en Jaume I d'Aragó, ab l'objecte de procurar la redempció de catius.

Sapigut és que'ls tals religiosos, en els primers anys de la fundació del mentat ordre, s'allotjaren en la part del Palau Reyal, que confrontava ab la casa de la Canonja, comprenent lo que és ara Baixada del mateix nom. Però també és sapigut que en 1234 ja's trobaven aposentats en el siti anomenat «Vilanova de les Roquetes» y en l'Hospital de Santa Eularia, que'l noble cavaller en Ramon de Plegamans tenia establert al costat de casa seva y que precisament és el punt aon se troba establerta la Capitania General del districte militar de Catalunya. Per lo tant, els frares de la Mercè estigueren establerts durant siscents anys, poch més o menys, en el tal siti, però no en el mateix edifici.

Y ho diem aixís perquè salta a la vista que l'actual palau del capità general no és pas l'estada religiosa del segle XIII; tampoch la del segle XV, més ben dit de l'any 1430, sinó'l que substituí a n'aquelles per allà l'any 1642.

Es extrany, per cert, que 'l tal convent no fos cremat en la nit del 25 de Juliol de l'indicat any 1835, tenint, com no tenien en el poble, gran simpatía'ls religiosos que l'habi-

taven, segons pot deduir-se d'aquella cançó que's cantava entre'l poble:

No vos fieu dels frares
los de la Mercè,
perquè sempre miren
quina'n poden fer.

De lo que no s'extranya ningú és que'l Convent de la Mercè vingués a ser residencia de l'Autoritat Militar.

Destinat després de l'exclaustració a esser la «principal» d'un batalló de milicia que no sols hi tenia'l seu còs de guardia y la seva instrucció militar, sinó un teatre per diversió y passatemps d'aquells ciutadans convertits en soldats de *per riure*, per més que algunes vegades semblaven ser-ho de debò, conservà exteriorment aquell aspecte rónech característich de les cases conventuals, no oferint les parets altra cosa que trenqués la monotonia de l'arrebossat més que alguna que altra obertura, principalment en el frontis de la part de Muralla de Mar. En l'interior ja sofrí alguna modificació motivada per les representacions que's donaven en el citat teatre, quin decorat fou cosa d'en Nicolau Planella, un dels més acreditats pintors de decoració que hi havia llavors a Barcelona y fundador, per allà l'any 1840 y tants, del primer establiment de venda d'objectes de dibuix y pintura que s'obrí no sols en aquesta ciutat, sinó a Espanya.

Però, havent-se destinat que'l palau dels virreys de Catalunya primer, y capitans generals, que era l'antiga Halla dels Draps, situada en lo que'n diem vulgarment, y no molt correctament parlant, «Pla de Palacio», se convertís en palau reyal a fi de que hi hagués en aquesta capital un edifici adequat a l'hostatge de les persones reyals que vinguessin a visitar-la, el Convent de la Mercè passà a ser Capitania General, després d'haver-ho sigut interinament per algun temps un altre casal del carrer de la Mercè ab vistes ara al passeig de Colon.

Fou per allà l'any 1844 quan se pensà en la tal conversió, y en 1846 començà a esser el tal edifici utilisat pera tal

objecte, essent-ne'l primer capità general que va habitar-lo el general Breton. Per aital motiu s'estucaren les parets de les quatre fatxades y les del pont alt que pel carrer de la Mercè comunicava ab el convent y l'iglesia. La porta del convent, formada per una combinació de marbres negrenchs, va modificar-se de manera que en el semi-cercle del cap-d'amunt pogués col·locar-s'hi l'escut reyal d'Espanya ab els corresponents atributs militars, substituint el de la Mercè que hi havia abans. Una *garita* a cada costat del portal en qüestió, construida de ferro colat bastant esquifida l'una y l'altra per no permetre la via pública del carrer no esser massa sortints; un mirador a la linia del primer pis que remata encara ab una especie de gloria que ja fa anys no ostenta l'inicial y la xifra corresponent al nom d'Isabel II y la conversió de finestres en balcons de les obertures corresponents al segon pis de l'edifici, foren els cambis que donaren per la part de la Plaça de la Mercè un aspecte adequat a son nou destí.

Després de la porta se troba un nou vestíbol, al fons del qual comença la magnífica y ampla escala de marbre que arriba fins a les habitacions del primer pis, a quina entrada s'hi troba una espayosa galeria que correspon al no molt gran pati, antich claustre en quin centre del cel-obert hi ha una font de senzilla, però escayenta construcció. La tal font y les columnes, lo mateix que'ls montants de la construcció, són de marbre semi-negre. En les habitacions de la primera autoritat militar de Catalunya, segons ho exigien les atencions dels serveys que competeixen an aquella, se transformà en part la distribució antiga. Algunes de les principals habitacions del primer pis foren pintades aleshores per l'inoblidable artista en Lluís Rigalt, quines pintures s'han conservat molts anys.

En el mentat vestíbol, que abans s'utilisava per porteria del convent, hi havia unes socolades formades per rajoles de Valencia pintades, que en conjunt presentaven varies escenes de la conquesta de Mallorca, efectuada per Jaume I en recordança de la participació que també hi tingueren els frares mercenaris, acompanyant al rey en Jau-

me I. En la fatxada de la part de Muralla de Mar, que corresponia esser la del darrera de l'edifici-convent, hi havia un mirador al nivell del primer pis que en el centre tenia una escala que baixava fins al pla terrer de la tal muralla y era construida ab pedra de silleria y estava tancada per una reixa de ferros, quins barrots simulaven llances fins arribar a les dues *garitas* de pedra que hi havia al cap-d'avall, anà a l'un costat y l'altra en l'oposat, defensant l'accés a l'escala, que quedava també tancada pel reixat-porta.

Aquesta escala va desaparèixer per allà l'any 1878 a l'enderrocar-se la Muralla de Mar y convertir aquell punt en l'actual Passeig de Colon.

Va adornar-se aquest frontis ab uns quatre plafons, en els que s'hi mostren rellevats atributs militars, com també n'hi ha d'esculpturats en pedra en la part de terrat corresponent als còssos laterals que presenta per medi del cambi de decoració arquitectònica. Al centre del terrat, y per lo tant sobre 'l cornisament superior, s'hi presenta un gran escut d'Espanya, treballat en pedra, y a un y altre costat, equidistants, tres bustos que representen ser els retrats del virrey Duch de Gandia (San Francesch de Borja) y dels cinch capitans generals marquès de la Mina, comte de Santa Clara, comte del Gra, duch de Bailèn y marquès de Campo Sagrado.

CONVENT DE MONTALEGRE, ANTICH COL·LEGI TRIDENTÍ

En temps del bisbe Arnau de Gurb, a 29 de Janer del 1256, vingueren a establir-se a Barcelona, desde Sant Fost de Cabanes, aon tenien llur convent de Santa Maria de Montalegre, unes monges cartoixanes que previament havien obtingut el permís del prelat y del capítol catedral, establint-se en la part de l'arrabal de la ciutat, més amunt cap a la part de ponent, ont estava establert el Carme Calçat. Al venir aquí, aquelles religioses deixaren la regla de la Cartoixa per l'Agustiniana.

D. Joan Dimas Loris, bisbe de Barcelona, zelós del bé de l'Iglesia, convertí aquell monastir en seminari Tridentí, y en caràcter de tal se mantingué l'edifici, que ja hauria sigut reedificat en aquelles darreries del segle XVI, fins que vingué la memorable expulsió dels jesuites en temps de Carles IV.

Aleshores passà 'l Seminari Tridentí al col·legi de Betlem, anexe a l'iglesia d'aquesta advocació y situat en la Rambla dels Estudis, quedant l'antich edifici de Montalegre abandonat.

En 1802 s'hi establí la Casa Provincial de Caritat, y, encara que va subsistir l'edificat en temps del bisbe Dimas Loris, en substitució d'altres construccions velles s'hi adherí el gran edifici que no s'ha pogut encara acabar.

L'iglesia de l'establiment benèfich, que encara és la del

Seminari, fou restaurada ab més o menys gust; però en el retaule principal, que és ben poch pretenciós, s'hi col·locaren els quadros referents a episodis de la vida de Jesús, obres que testimonien el talent pictòrich de l'inoblidable Tomàs Padró, y un bon grupo esculptòrich degut al no menys memorable Rossendo Novas.

A l'escriure aquestes notes s'està edificant una iglesia de regular capacitat y per lo tant molt més gran que la subsistent. Això indica que aquesta ve amenaçada a desaparèixer.

CONVENT DE JUNQUERES

En la plaça d'aquest nom, comprenent el terrer que ocupen les cases intermitges entre'l carrer de Bilbao, abans Torrent de Junqueres, y el carrer del mateix nom, però en lo ben entès que deixava més estretes aquestes vies, sobre tot la de l'esquerra, hi havia, fa trenta-tres anys, l'entrada del tal convent, quin conjunt s'extenia fins arribar a la Plaça d'Urquinaona, la qual encara no tenia nom. En aquest perímetre hi venia tancat el convent propriament dit, l'iglesia, les hortes, patis y varies edificacions que havien motivat els diferents usos a que havia sigut destinat tot o part d'aquell conjunt en els períodes que les monges havien tingut de sortir-se de casa seva, obligades per força major.

S'anomenava la tal casa religiosa de Santa Maria de Junqueres, perquè son primer establiment s'havia efectuat en la població propera a Sabadell, anomenada Sant Vicens de Junqueres. L'historia, compendiada, és aquesta.

El bisbe Berenguer de Palou, un dels més insignes que ha tingut la Sèu barcelonina, fundà en 1212 en la mentada població un monastir de monges de Sant Benet. Al cap d'una vintena d'anys, no sabem per quin motiu, però suposem que no seria pas per trobar la regla benedictina poch estreta y rigorosa, la tal comunitat cambià d'institut, escullint la més moderna ordre religiosa de la Fe y de la Pau.

Ab ella vingueren a establir-se a Barcelona en 1269, això és, després de trenta-sis anys d'haver-la acceptada,

que havia sigut en 1233, y s'aposentaven en el punt anomenat *Coll de la Salada*, que correspon esser en el siti on s'hi aixecà ab el temps el Fort-Pio, prop el Molí Carbonell, que subsistí fins a mitjans del segle XIX, passant més endavant a tenir estada en el punt indicat al començar aquest article. En 1300 ocuparen aquest convent de que parlem.

Més cap ací, les tals monges passaren a ser *freiles*, o, mellor dit, frareses de l'ordre de Sant Jaume de l'Espasa, més generalment coneguda per Ordre de Calatrava. Per lo tant, les religioses que componien la Comunitat eren de familia noble per sa naixença, y per sos mèrits també, desde'l moment que a l'entrar en aquella casa obtenien la categoria de *comenadores*. Y tant alta fou la consideració en que foren tingudes les monges de Junqueres, que, havent-se reunit el capítol general del tal institut en l'any 1480, disposà que desde llavors endavant no proferissen els tres vots comuns a totes les fundacions monàstiques de pobresa, virginitat y obediencia. Aixís és que estant exentes d'aitals compromisos, conservaren la llibertat de poguer-se casar y tampoch venien obligades a guardar complertament vida claustral. Aixís se pot dir que la diguem-ne comunitat santjaumista, més que de religioses, se componia de senyores séns filles que's retiraven an aquella casa religiosa, mentres durava l'absencia de llurs marits. La superiora era anomenada *comenadora major* y era elegida trienalment.

Per esser elegida havia de tenir al menys quaranta anys d'edat, dèu d'hàbit y obtenir el vot de totes les seves companyones que fes més de tres anys que habitessin en la casa. Després d'elegides, llur nombrament havia d'obtenir l'aprovació del consell general de l'institució.

Varen residir en la casa de Junqueres desde aquells dies del segle XIII fins als de l'invasió francesa de l'any 1808. Aleshores les tropes napoleòniques varen obligar-les a abandonar sa estada per establir-hi un hospital militar francès. Més endavant fou destinada a Casa de Correcció de noys rebèchs; y quan s'esdevingué la Revolució del

Setembre de l'any 1868, la Junta revolucionaria determinà que l'iglesia y convent, ab tots els seus aditaments, fos enderrocat. Y aixís fou.

Ab tot y el llarch período que hi ha desde'l 1808 al 1868, l'iglesia no fou pas tancada, sinó que ab més o menys ostentació, segons les circumstancies y la generositat de les persones piadoses, s'hi celebraven les cerimonies del culte. En sos últims temps va establir-s'hi la parroquia que baix l'advocació y patrocini de la Concepció y Assumpció de Nostra Senyora fou creada en el nou arreglo parroquial que féu l'Ilm. Dr. Pantaleó Montserrat y Navarro, bisbe que fou d'aquesta diòcesis, havent obtinguda l'aprovació del govern de la reina Isabel II. Enderrocada l'iglesia, la parroquia, interinament, se trasladà a les botigues de la casa xanflà de la Plaça Cerdà, en el costat que correspon a Mig-dia y en la part del carrer del Bruch.

L'iglesia estava edificada donant costat al carrer de Junqueres, tenint l'absis a la part de baix, això és, cap a la plaça del mateix nom, y el chor de les monges a la part de dalt, que és com dir a la part de la muralla que en son temps hi havia a poca diferencia en el mateix punt ont ara hi ha'l rengle de cases que corresponen a la citada Plaça d'Urquinaona, entre'ls també indicats carrers de Bilbao y Junqueres.

Pertanyia al primer período del goticisme, an aquella època en que encara aquest estil arquitectònich no havia lograt aquella delicadesa de formes que més endavant fou son segell característich. Com que, nombrades totes les pedres una per una, fou reedificada en el carrer d'Aragó y allí pot ser vista la tal iglesia, no cal descriure-la. Unicament és bo recordar que'ls retaules de les capelles tenien ben poch d'interessant, artísticament considerats, sobressortint notoriament, encara que també era barroch, el retaule de l'altar major projectat per l'inoblidable Antoni Viladomat y en l'execució obra d'en Pere Costa, esculptor no menys notable, del qui era l'hermosa imatge de la Verge ab son Fillet als braços. En tots els genres de les arts plàstiques poden produir-se obres belles, si'l qui

els hi dóna vida és veritable artista, com innegablement ho eren els mentats pintor y esculptor. En les parets absidals del presbiteri hi havien unes pintures murals del mateix Viladomat, de qui era també un gran quadro que presentava a Sant Jaume montat a cavall matant moros. Aquesta pintura encara's conserva, com se conserva alguna taula gòtica que correspondria al primer retaule major que tingué l'iglesia de referencia. També hi havien en alguns punts del santuari y col·locades a certa altura del paviment interessants urnes funeraries ont estaven depositades les mortals despulles d'alguna religiosa o qui sap si d'algun cavaller de Calatrava.

Entre la varietat de construccions més o menys artístiques que en el curs dels anys s'havien anat aplegant dins aquell reclòs, se destacava per sa importancia'l gran y bell claustre del segle XIV. El componien dues series d'arquacions, una baixa y l'altra alta, sostingudes per delicades columnes de marbre ab els característichs chapitells y bases d'aquesta mena de construccions que podriem dir de casa, pel nombre d'exemplars que n'hi han. El claustre de Pedralbes, el de Mont-Sió, el de Santa Agna, etc., tots podriem dir fets ab el mateix patró, testimoníen el nostre concepte. Seixanta sis era'l nombre d'arcades que s'hi comptaven en la part forana o cel-obert que deixava aquell artístich quadrilong; hi havia'l seu jardí ab el seu surtidor, consistent en una pica de marbre blanch, y de forma poligonal, que feyen més agradable als ulls els rajolins d'aigua que anaven cayent en el receptacle, quina planta era una unió de quatre arquacions semi-circulars col·locades en forma de creu.

No podem menys de tributar un bon record a la memoria del que fou molt intel·ligent mestre d'obres, en Geroni Granell, qui portà a cap la tasca de reconstruir l'iglesia de Junqueres, séns pretenció d'esmenar la plana a l'antich mestre qui va idear-la y construir-la. Fòra les variacions accidentals motivades pel nou destí que devia tenir l'edifici, servint, no per convent de monges, sinó per temple parroquial, les quals no variaren per res l'aspecte

del conjunt, se pot dir que l'iglesia de Junqueres del casco antich de la ciutat fou trasladada al carrer d'Aragó, entera y verdadera.

Y ara que hi som no podem oblidar pas una nota especialíssima que fou l'ornament de la Plaça de Junqueres. Nos referim an aquella palmera que qui sap els anys que feya havia sigut plantada y s'havia anat fent allà, fins a dominar l'alçaria de les cases. Era molt més pintoresca que ara, la Plaça de Junqueres, fa trenta-quatre anys. Y tingui-s en compte que no direm pas que'ns desagradi l'aspecte novell que ha anat adquirint durant aquest període; però, tot y aixís, havem de confessar que'l que oferia aleshores era més artístich.

Aquella casa que conserva'l record de que als 11 de Novembre de 1824 va morir-hi aquell insigne sabadellench, arquebisbe titolar de Palmira, Ilm. Sr. Feliu Amat, quin edifici és l'últim del carrer Comtal y que a l'esser a la plaça en qüestió fa una reconada pera anar a juntar-se ab la primera casa del carrer actual de Bilbao, en aquella època s'unia de la mateixa manera ab la que començava aquell rengle de cases, totes rònegues, petites y de pobre aspecte que tirant amunt constituïen la bandada esquerra del carrer del Torrent de Junqueres. Més que carrer podriem dir-li carreró, per lo estret que era, y de cases no'n tenia més que en el dit costat, puix que en l'altre sols hi havien les parets de les construccions obrades dins del clos conventual. El pis de la via, que no tenia pas gaire més amplaria que la que marquen aquells quants graons que hi ha al cap-d'avall del repetit carrer de Bilbao, era molt més baix que ara; tant que les casetes que encara se conserven entre les noves d'aquell antich carrer tenen ara per botiga lo que abans era primer pis. Y és que aixís com la via nova ha agafat el desnivell del pla terrer desde la Plaça d'Urquinaona, la via antiga l'havia pres desde la Plaça de Junqueres; y, aixís, a l'arribar al cap-d'amunt resultava un carrer ensotat, puix era tanta la diferencia que hi havia entre'l pis del carrer y el de l'indicat de la citada Plaça d'Urquinaona, que a l'ender-

rocar-se per allà l'any 1854 la muralla que per allí tancava'l pas, pera donar-hi comunicació se tingué de fer-hi una escala que prou tindria més d'una dotzena de graons.

Per la part de la Plaça de Junqueres, fent cara als carrers Comtal y de les Voltes de Junqueres, hi havia'l frontis principal del convent. El constituïa, desde la cantonada del carrer del Torrent fins a més de mitja plaça, una no molt alta, però groixuda paret de tapia, en la qual s'obria una ampla porta d'arcada semi-circular, que venia al costat dret de la font oberta en la mateixa paret, y en l'oposat, després de continuar aquesta un xich, començava a veure-s'hi'l costat de les edificacions que'l monastir tenia per la part del carrer de Junqueres y quasi s'ajuntaven ab l'absis de l'iglesia, que tenia sa entrada pública per aquell costat que donava al mentat carrer y venia bastant amunt. Però la nota veritablement simpàtica d'aquell punt de la ciutat vella era una palmera, ja indicada més amunt, que, anant creixent, creixent en la llarga serie d'anys que havia anat vivint, havia lograt que sa copa de verdoses palmes sobressortís per damunt de les teulades dels edificis que tenia al voltant. A l'enderrocar-se'l convent, va esser trasplantada y col·locada en el centre de la plaça actual de Junqueres, y allí anà morint-se pera desaparèixer com el convent, que també durant segles havia donat fesonomia especial an aquell barri, donant motiu a que Mossèn Verdaguer, pera eterna recordança, li dediqués una sentida poesia, hermosa, com solen ser-ho totes les que ha produit l'inspiració del nostre gran poeta.

CONVENT DEL CARME

En el carrer del Carme, y en aquells solars que ocupen la major part de les cases dels moderns carrers del Dr. Dou y d'en Fortuny, aixís com les que donen cara al costat del convent de les Mínimes per la part del carrer del Carme, existia fa seixanta-set anys aquest convent de carmelites calçats.

Era conceptuat com un dels més importants que tenia establerts l'ordre, y se tenia per cap dels de la provincia eclesiàstica de Catalunya.

Segons en Capmany, fou establert el convent del Carme en l'any 1287. El P. Diago diu que va ser-ho en el 1293, y en Bruniquer apunta un any més tard. Sigui lo que's vulgui, se pot estar segur de que l'iglesia y la casa dels religiosos estaven aixecades en el 1299, per quant, a 16 de Juliol del tal any, en Pere de Cervera féu una dotació, pera que tant de dia com de nit cremessin dues llanties davant de l'imatge de la Mare de Déu.

El citat Bruniquer diu que l'iglesia fou reedificada en 1493, y no serem pas nosaltres qui'l contradiga, tenint en compte que és molt possible, tota vegada que la torra-campanar de planta quadrada, ab aquella especie de porxo, cobert per una teulada de quatre vessants que hi havia al cap-d'amunt, era visiblement anterior al temple, quina ampla portada, formada per una serie d'ogives en degradació, també de formes massa pulides per esser obra del segle XIII, venia col·locada en el mateix carrer del Carme, davant per davant de l'edifici Col·legi de Medecina.

Era, com diu el citat Capmany, una iglesia d'una sola nau, bastant gran, de regular alçada, però proporcionalment de massa amplaria. A principis del segle XIX, més probablement que a les darreries de l'anterior, fou desfigurat l'efecte de conjunt que produiria l'interior, ab les obres que's varen fer en el presbiteri, tapant les ogives ab una volta ab gassetons que descançava sobre un cornisament y columnes conformes a l'ordre corinti, a les mides assenyalades per Vitrubi y respectades ab matemàtica precisió per tots els qui feyen arquitectura en aquells dies. Aixís és que aquell conjunt res deya a l'esperit a pesar de l'enlluernament ab que ofuscava'ls ulls, ab aquelles parets y sostre brunyits com marbre, quina monòtona blancor trencava'l daurat de les motllures, capitells y bases de les columnes y els motius ornamentals que s'hi havien pogut enquibir. Sols se recomanava, per l'elegancia de linies que oferia, el sagrari que s'havia projectat y construit, prescindint d'aquella servil subjecció a les mides que's deduïen de la del mòdul del fust de les columnes.

Aixís, ab aital decoració va destruir-se aquell més artístich conjunt que oferia'l tal presbiteri ab son retaule de daurada talla que enquadrava les pintures del poch conegut artista català en Pere Cuquet, qui brillejà en el segle XVII, y del qui també eren els quadros que decoraven el claustre modern, obra de la mateixa centuria. En lo restant del temple atreyen l'atenció dels qui'l visitaven alguns retaules de l'època de l'art ogival, però que no l'atreyen perquè cap interès podien tenir aquelles obres pera la gent d'aquells dies, en que les persones que's tenien per més enteses en les Arts conceptuaven tot lo gòtich com a barbre. Y si havien lograt aquelles taules conservar-se, no era per l'amor que se'ls tenia, sinó pura y senzillament per referir-se a imatges de sants quin culte havia decaigut y no s'havia presentat ocasió o devot que les substituís per altres de més preponderant culte.

També era digne d'especial menció aquell sepulcre que en vida s'havia fet treballar el Marquès de la Meca, pel notable esculptor en Joan Henrich o Enrich, que brillejà

en la segona meitat de la penúltima centuria. Atreya l'atenció per les figures simbòliques que acompanyaven el retrat del qui va dormir-hi en la tal tomba'l somni de la mort durant alguns anys.

En la sagristia hi havien alguns quadros de mèrit, representant algun fet històrich de la religió carmelitana, y sobre tots atreya les mirades de tots els qui entraven en aquella dependencia de l'iglesia, un que a ses belles qualitats artístiques hi ajuntava la condició d'esser el més gran de tots, representant el concili aquell en que fou sancionat l'establiment del tal institut monàstich a que pertanyia la casa de que tractem. Era obra d'un pintor tarrassench anomenat Jubany, que visqué en el primer terç del segle XIX.

El convent tenia dos claustres: un d'arquitectura ogival, que, segons l'entès arqueòlech Puiggarí, pertanyia al segle XIII, y un altre que era del segle XVII y per lo tant d'aquella època del xurriguerisme. El mentat pintor Cuquet va decorar aquest últim.

L'iglesia quedà inutilisada ab el foch que hi calaren els revolucionaris del 25 de Juliol del 1835. El convent no va sofrir tant, puix en 1841 pogué esser utilisat per les classes de l'Universitat Literaria y Institut Provincial de segona ensenyança que varen establir-s'hi, y continuaren funcionant fins al 1872, en que definitivament foren trasladades a l'edifici construit exprofés en el carrer de les Corts Catalanes.

Dels objectes artístichs que posseïa aquell casal carmelità, tot havia desaparegut, no sabent-se què se'n féu de lo que no va malmetre la revolució. De la biblioteca anaren a parar els llibres, no tots, a la Provincial, que va formar-se ab els de tots els convents suprimits. Restava l'edifici desfigurat per les obres que s'hi havien anat fent a la casa conventual y llurs dependencies y en les runes de l'iglesia. També se conservava la casa prioral, que venia darrera l'absis de l'iglesia y tenia d'interessant l'estar bona part de sa fatxada recoberta per rajoles de Valencia d'un fons blau pujat, sobre'l qual s'hi destacaven, ben

dibuixats, motius ornamentals blanchs, constituint una nota ben artística y única en nostra ciutat. Era una decoració que'l segle XVIII havia llegat a la posteritat pera demostrar que'l barroquisme a voltes també tenia excel·lent gust artístich.

Va vendre-s el terrer aquell que havia pertanyut als carmelites calçats; tot lo que hi havia fou enderrocat, séns cap mirament ni consideració, aixecant-se en aquells solars les pretencioses cases de lloguer que, com a mostra del gust artístich del segle XIX en son últim terç, subsisteixen en aquell punt de l'antiga ciutat.

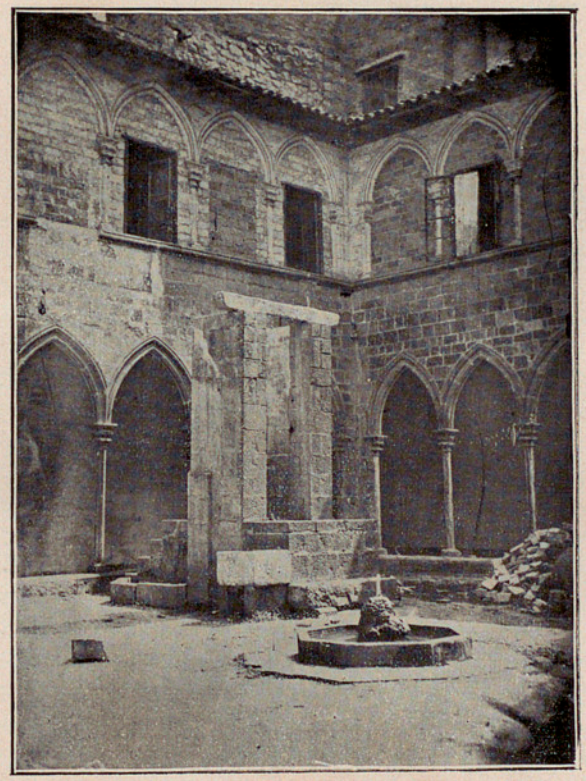

Claustre del Convent de Mont-Sió

CONVENT DE MONT-SIÓ

Les religioses dominicanes que varen venir del monastir de Prulian a establir-se a Barcelona, desde l'any 1351 al 1354 habitaren una casa propera al Portal de Junqueres. Després varen habitar-ne una que era veïna a l'edifici que havia sigut en altre temps casa dels cavallers templers. Més endavant varen començar a aixecar-se un convent propri no gaire lluny de la Dreçana, mercès als donatius que reberen per tal objecte del rey Pere IV y comptant com comptaven ab els llegats que'ls havia fet en son testament l'infanta Na Maria, filla del rey en Jaume II. Al tal convent li posaren per titular Sant Pere Martre.

Però no se sap per quin motiu deixaren aquella estada les tals monges. Lo cert és que passaren a habitar una casa que hi havia en el mateix punt, aon més tard s'hi aixecà'l monastir de Santa Maria de Jerusalem, això és, en aquella plaça que porta aquest nom y en l'actualitat serveix de mercat complementari del de Sant Joseph.

Allí varen habitar-hi fins al 4 de Juliol del 1423, diada en que cambiaren d'estatge altre cop, pera anar a viure al convent que fins feya poch havia sigut convent de frares, generalment anomenats del *sach*, y que propriament eren canonges regulars de Sant Agustí, instalats en son dia en l'iglesia desapareguda de Santa Eularia de Mèrida, que existí fòra les muralles, en l'indret del Portal Nou, y que en l'últim dels apuntats anys s'ajuntaren ab els religiosos que hi havia encara a Santa Agna y s'anomenaven del

Sant Sepulcre, quina institució havia sigut, com altres, extingida pel Sant Pare.

Existia la tal casa dels *frares del sach* en lo que és avuy Plaça de Santa Agna, ocupant els solars que ocupen les modernes de la Societat Catalana del Gas (en bona part) y la que li ve al costat tirant amunt cap al Passeig de Gracia, quina finca és proprietat de la familia d'un acaudalat mercader. S'anomenava de Mont-Sió en virtut de que quan s'hi establiren aquells, ja hi trobaren edificada una capella posada baix el títol de Nostra Senyora de Mont-Sió. L'espay que ocupava'l tal convent s'extenia fins a topar ab les cases del carrer d'en Amargós per la part de darrera, y pel costat de la dreta llindava ab el carrer també anomenat de Mont-Sió.

Fa cosa d'una vintena d'anys que les monges vengueren aquell convent, edificant-ne un altre en la Rambla de Catalunya, entre'ls carrers de Provença y Rosselló, enderrocant l'antich de la Plaça de Santa Agna, puix, segons se diu, el nou proprietari no volgué que fos dit que ell havia enderrocat una iglesia pera aixecar-hi la seva casa.

L'iglesia y convent, exteriorment, no tenien l'aspecte de tals, vistos desde la via pública: una paret senzilla, estucada, en la qual s'hi plantaven tota classe d'anuncis en papers de tots colors, que al cap-d'amunt tenia una cornisa ben raquítica y en sos extrems laterals un ample y elevat portal, al que perpendicularment hi venien dos gerros de forma gens elegant, que era l'única ornamentació que suavisava la monotonia de la linia horitzontal de l'indicat cornisament. Aquell frontis no era pas gens a propòsit, a pesar de la seva senzillesa, pera una casa religiosa, y és que havia sigut construit quan el convent fou utilisat per teatre.

Darrera la tal paret hi havia un pati que era més fondo en la part esquerra, ont hi havia l'entrada de l'iglesia, y més petit en la part per on s'entrava al convent. La fatxada de l'un edifici ni de l'altre tenien res de particular, puix mostraven unes parets llises en la part emblancada, y en la part que no ho eren mostraven l'obra de tapia de que

estaven construides. L'iglesia pertanyia a l'arquitectura ogival, però ben senzilla. Era d'una sola nau, acabant en el fons ab un absis de set costats. Hi havia quatre capelles laterals a un y altre costat, sobre les quals s'hi obrien els finestrals, ab una columneta al mig de l'obertura que sostenia'l senzill trepat ornamental. La major part d'aquests finestrals estaven tapiats ab maons. Així és que, faltant-los els corresponents vidres de colors, no era pas sobrera la llum que dominava en aquell interior; tant més en quant les capelles no tenien cap obertura pera donar-los claror. A l'entrar hi havia'l chor alt de les monges, al qual hi entraven y sortien per la galeria que hi havia sobre les mentades capelles, y unes senzilles gelosies obstruïen la vista del pas de l'anar y venir de les monges. Per lo que era ampla, pecava l'iglesia d'esser baixa de voltes.

Així y tot, no privava de que hi hagués, al començar l'absis, una cripta que s'enfondia menys del nivell del paviment del temple que'l que s'aixecava sobre d'ell. A un y altre costat d'aquella capella soterrada hi havia una escala de quinze graons, pels quals se pujava al presbiteri. Aquest presentava gran aspecte. Un retaule tot daurat, obra del segle XVII, ostentava en la part principal, d'una manera original, l'entrada de Maria al temple de Jerusalem. Presentava una escala vista de costat: en el graó inferior, que corresponia a la part de l'Epístola, hi havia l'imatge de Sant Joaquim; en el que venia pujant, la de la Verge Maria; en el següent, la de Santa Agna, y en el superior el sacerdot del temple com sortint a rebre aquella celestial minyona. En el còs superior del retaule hi estava representada en relleu l'Immaculada Concepció. En les divisions laterals del retaule hi havia per cada part dues capelles ocupades per imatges de sants. A un y altre costat de l'altar, en el qual no hi mancava'l corresponent sagrari pera l'exposició del Santíssim Sagrament, ocupaven les parets uns grandiosos relleus, en els quals s'hi representava'l Naixement de Jesús; l'Adoració dels Reys, l'Anunciació, la disputa de Jesús ab els Doctors de la

Lley, etc., etc. Eren obres esculptòriques d'empenta y de no escàs mèrit. Dessota d'aquests grans relleus hi venien col·locades unes taules, ab original ornamentació gòtica, record séns dubte de l'anterior decorat que tenia aquella part principal del santuari.

En la cripta s'hi venerava, al fons, l'imatge de Jesús en el sepulcre, voltat de les imatges de Maria, Sant Joan, Santa Magdalena, Joseph d'Arimatea y Nicodemus, y abans d'entrar a l'interior hi havia a cada costat una especie de capelleta en la que s'hi representava, en la de la part de l'Evangeli, Jesús lligat a la columna de l'açotament, al qui demanava perdó Sant Pere d'haver-lo negat, y en la de la part de l'Epístola Jesucrist resucitat mostrant-se a la Magdalena. Eren unes esculptures probablement del segle XVI que no deixaven de tenir sa importancia artística. Hi havia un petit retaule en l'última capella de la dreta, entrant, ab curioses pintures miniaturades que recordaven l'escola purista. També tenia algunes pintures el retaule de la capella de Santa Apolonia, que era la primera que's trobava en aquella mateixa mà; eren obra del segle XVII. En la capella de Sant Jacinto, que feya temps estava inutilisada, s'hi veya un sepulcre col·locat alt que era la tomba d'una monja del mateix convent anomenada Sor Caterina Amada, morta en 1530 en opinió de Santa. Alguna altra cosa cridava l'atenció del visitant, com per exemple l'imatge de Sant Domingo de Guzman, que de bastant antich havia sigut venerada en l'iglesia de Santa Caterina, algun quadro y alguna tapiceria llistada en verd y vermell ab els seus corresponents dibuixos teixits, etc. En resum, tot aquell conjunt oferia un aspecte especial que atreya y s'imposava pel caràcter artístich que presentava.

Ab tot, lo que més notorietat donà a la casa de les monges de Mont-Sió de la Plaça de Santa Agna, y és perquè preferentment s'ocuparen d'ell que de lo demés, fou el magnífich claustre gòtich que contenia dins el convent. Era un bell exemplar del segle XIV o XV, semblant als de Santa Agna y Junqueres. Tenia, com aquests, galeria alta y baixa, ab la diferencia de que en un dels

àngels tenia una glorieta quadrada. Els sostres dels corredors de les dues galeries eren ben construits, enteixinats de fusta. Ab ses ben dibuixades arcades sostingudes per primes columnetes, que feyen d'artístich fons a la vegetació y arboleda del jardí, en mig del qual sobressortia'l ben emmotllurat brancal d'un pou, presentava un conjunt saturat de bellesa y pacífica soletat que atreya y subjugava l'esperit.

El públich pogué conèixer el tal claustre en aquell període posterior al 1835, en que les monges tingueren d'abandonar aquella casa monacal, y en substitució d'elles passà a establir-s'hi un dels batallons de la Milicia Nacional. La sala capitular, que's pot compendre que no seria pas molt petita, fou convertida per aquells milicians en teatre públich, que's digué del Liceu, y fou, per lo tant, precursor de l'actual. L'objecte de plantar aquella sala d'espectacles, segons se deya, era, ademés de procurar-se, els de la milicia, algun diner pera poguer subvenir als gastos d'uniforme y armes, procurar el desenrotllament de l'art de la declamació y del cant entre'ls barcelonins. Però en 1846 les monges pogueren tornar a llur convent, y el teatre tingué de buscar un altre lloch a propòsit.

En 1868, en el mateix convent tornaren a instalar-s'hi forces ciutadanes, organisades a impuls dels qui feren la revolució d'aquell any; però aleshores els voluntaris de la Llibertat, patrocinada per en Targarona y altres que no's deyen el mateix cognom, si acàs tingueren pensament de convertir altre cop el convent de Mont-Sió en teatre o sala de ball, no arribaren a efectuar-ho.

Les monges, ab tot, tingueren d'emigrar altre cop de llur casa, y, un cop reconeguda la proprietat de llur convent, varen vendre-se'l y, conforme queda dit, se'l reconstruiren en la Rambla de Catalunya.

Y resultà que lo que s'havia dit seria una reconstrucció, ab tot y utilisar la mateixa pedra labrada o per labrar, l'iglesia de Mont-Sió és tant diferenta que pot dir-se ben bé és una iglesia nova construida ab elements vells, y que per nosaltres no té ni pot tenir els atractius que tenia l'iglesia antiga.

CAPELLA DE L'ANGEL EN EL PORTAL DEL MATEIX NOM

Sapigut és que en aquells temps de les muralles y portals que voltaven lo que ara'n diem el casco antich de la ciutat, els barcelonins habitants dins aquell cinturó de pedra quedaven tancats tant bon punt se feya fosch.

Un quart abans de l'assenyalada, que corresponia al toch de les primeres oracions del vespre, el timbaler de la guardia de cada portal sortia als glacis y tocava algun redoble pera que les persones que havien d'entrar allarguessin el pas y tinguessin temps suficient pera no trobarse ab el portal tancat y tenir-se de quedar a la *lluna de Valencia*. En sent l'hora, el capità de claus anava tancant l'un darrera l'altre ab una llestesa que admirava.

El de l'Angel sempre era'l darrer, per esser el qui tenia comunicació directe ab el barri de Gracia. També era l'únich que s'obria durant la nit: els demés, fins que's feya clar. En efecte, a les tres de la matinada s'obria'l temps just pera passar cap a fòra la diligencia o carruatge que portava passatgers an algun punt de la península o de l'extranger, y els carros dels hortolans que venien a treure la mercaderia de les cases, operació que devien enllestir abans no's fes de dia pera que, a l'obrir-se altre cop els portals, se'n tornessin allà d'ont havien vingut.

Damunt del Portal de l'Angel hi havia una capella en la qual s'hi venerava l'imatge de pedra de l'Angel de la Guarda de la Ciutat, que a l'enderrocar-se'l tal santuari fou depositada y venerada a Santa Agna fins que va tras-

ladar-se a la parroquia del naixent barri d'Hostafranchs. Aquesta capella tenia per origen una llegenda històrica que no comprova ni afiança cap document. En una paret propera a les del baluart, mà dreta del portal y al costat de la col·lecta del pago de consums, hi havia una pintura al fresch que gràficament l'explicava. Això és lo que referia:

Una de les vegades que vingué a Barcelona aquell frare que avuy es Sant Vicens Ferrer, seguint-lo, com de costum, molta de gent, diu que observà que sobre'l portal que aleshores s'anomenava dels «Orbs», això és, dels Cechs, hi havia un Angel, y, preguntant-li què hi feya allí, fou contestat que de part de l'Altíssim estava guardant la ciutat.

Cinquanta anys després, els consellers, per motiu de pestilencia, col·locaren la susdita imatge damunt del Portal. Probablement, la llegenda prengué origen o crèdit després de la col·locació de la tal figura, col·locada ab el bon intent de recordar als anants y vinents de la ciutat que la protecció lograda per intercessió de l'Angel custodi de la ciutat, aquesta s'havia vist lliure del mal contagiós que la delmava.

Sigui lo que's vulgui, lo cert és que la tal llegenda donà vida al santuari del Portal; que en el segle XVII fou restaurat, com ho fou aquella entrada de Barcelona, en aquells dies del regnat de Carles II *l'Embruixat*, en que foren col·locades damunt la porta les armes del rey d'Espanya. El Centre Excursionista guarda entre sos objectes de caràcter arqueològich l'imatge de l'Angel que llavors fou col·locada en el frontis de la capella damunt la porta.

Subsistí la capella y portal fins al 1854, en que les muralles foren enderrocades.

CONVENT DE JERUSALEM

Estava situat aproximadament en les dues terceres parts de lo que avuy és plaça-mercat de Jerusalem, adició del de Sant Joseph d'aquesta ciutat, y per entremig de les cases s'extenia en certa manera fins al carrer de l'Hospital, puix tenien les monges que l'habitaven un mirador o finestra tancat ab reixa y gelosia en dit carrer sobre la capella de l'Angel de la Guarda, que venia davant per davant de l'iglesia de Sant Agustí, y era precisament en el punt ont ara hi ha una caseta de botiga, primer pis y terradet.

En aquell solar, fins a l'any 1423, hi tingueren estada conventual, baix l'advocació de Sant Pere Martre, les monges dominiques que aleshores passaren a establir-se al convent de Mont-Sió de la Plaça de Santa Agna. L'abandonat convent s'utilisà per habitació de families pobres, y vingué a parar aviat en cases de prostitució.

Però al cap de trenta y tants anys, sanejat aquell punt de la ciutat de gent de mala vida, tornà a esser estada de religioses.

Fou d'aquesta manera.

Na Rafela Pagès, de Sarrià, visità'ls Sants Llochs de la Palestina, y al retornar a son país se deturà a Roma. Allí logrà una Butlla del Papa Nicolau V, per intervenció del rey Alfons V d'Aragó, fetxada als 24 del mes d'Abril de l'any 1453, concedint-li autorisació pera viure retirada del tràfech del món ab la companyia d'altres dònes piadoses, establint-se a Barcelona y seguint la vida de terceroles del

patriarca Sant Francesch d'Asís. A Italia mateix ja se li ajuntà una senyora de Pisa que havia quedat viuda, anomenada Antonina Inquiri; y les dugues, vestides ab l'hàbit de l'indicada Tercera Ordre, arribaren an aquesta ciutat, presentant-se al bisbe, mostrant-li'l document pontifici.

El prelat va rebre-les ab tanta deferencia, que va dir-los que elles mateixes escullirien el punt on podrien aixecar llur convent. Y elles varen escullir aquella casa que havia sigut de les dominiques y a tant mal ús estava destinada. Obtinguda la venia de l'autoritat eclesiàstica, y purificat aquell edifici, allí s'instituiren; donant el nom de Convent de Santa Maria de Jerusalem, en recordança d'aquella pelegrinació a Terra Santa, que havia sigut el fonament pera establir-lo.

La reina Joana d'Aragó, mare de Ferran *el Catòlich*, determinà en son temps donar més amplitut an aquell edifici retornat a la Religió; però va morir al cap de poch temps de començades les obres, y aleshores la generositat dels fiels proporcionà'ls medis d'acabar-les. Y podem dir que tal com quedà reconstituit materialment arribà fins a nosaltres el tal convent.

Morta Sor Rafela Pagès, qui fou la primera abadessa, va substituir-la aquella primera companyona qui s'havia associat ab ella.

Més endavant conseguí la comunitat el poguer passar de la Tercera Regla francescana a la segona, y foren desde llavors monges claretes, esdevenint-se aquest cambi, precisament per aquells temps en que l'antiga comunitat de Santa Clara passà a ser benedictina. Vingueren monges del convent de la Trinitat de Valencia pera esser les mestres de la nova vida religiosa més estreta que's proposaven observar les del de Jerusalem. La concessió d'aital mercè fou otorgada per Alexandre VI, influint-hi'ls Reys Catòlichs.

L'iglesia era d'una sola nau ab capelles laterals, y en l'absis hi havia una capella soterrada. Aquesta cripta estava dedicada al Sant Sepulcre. L'arquitectura era gòtica,

com no podia ser d'altre estil tractant-se d'una construcció del segle XV. Tenia alguns detalls que avaloraven la fàbrica material de l'edifici. El convent tenia un petit claustre, tal volta no acabat. Presentava un tipo diferent dels altres de convents barcelonins. La fatxada de l'iglesia presentava una senzilla porta ogival y un finestral que comunicava llum a l'interior del santuari, que en veritat no pecava de molta claror.

Les monges tingueren d'abandonar llur convent en 1835 per motiu de la supressió de les ordres religioses. Al cap d'onze o dotze anys varen tornar-hi. La revolució del 1868 va tornar-les a treure, y la restauració dinàstica, facilitant-los que se'ls reconegués el dret d'una indemnisació, va proporcionar-los medis pera que's poguessin aixecar un nou convent en el terme de Sant Gervasi de Cassoles, poguent-s'hi trasladar en 1885. El claustre se troba reedificat en la casa-convent de PP. M. de N. Sra. del Sagrat Cor de Jesús del carrer de Rosselló, esquerra de la ciutat nova.

Els terrers de l'antich convent han donat motiu a moltes qüestions en el sí de la corporació municipal.

CAPELLA DE SANT PERE NOLASCH

Pujant lo que se'n diu Baixada de la Canonja, via oberta en el segle XV, a mà esquerra, en aquella bandada en que tot són construccions modernes, fins per allà les darreries de la desena corresponent al 1840, hi existí la part del Palau Reyal, que s'ajuntava ab la casa de l'Inquisició, construida en el segle XVII, segons les xifres romanes que's llegeixen en la cantonada que fa la propria casa, ara convent de les monges de Santa Clara, enfront de la porta de Sant Ivo, assenyalant els anys 1645 y 1680; hi havia, repetim, en la tal baixada la capella indicada.

Una porta, damunt la qual s'hi ostentaven, gravats en pedra, tres escuts, el de la casa reyal d'Aragó y a un y altre costat el de la Mercè, donava entrada al santuari.

Era record d'haver-hi viscut en aquell punt de la ciutat el fundador d'aquella tant cristiana y a la vegada catalana institució establerta pera la redempció de catius, junt ab els primers cavallers-frares que constituiren la tal ordre religiosa y militar. També recordava aquella capella l'haver existit allí l'hospital de pelegrins, establert abans del segle XII baix el patrocini de Santa Eularia, a quin benèfich establiment, adossat al sobreindicat palau, solien practicar-hi l'obra de misericordia de visitar y cuidar malalts els nostres comtes sobirans, havent arribat Berenguer *el Gran* a tenir-hi tal afecte, que volgué morir-hi tenint per companys els pobres.

Era un petit oratori al que tenien bastanta devoció'ls barcelonins quan generalment eren més entusiastes dels

records dignificatius de la patria, y particularment el dia 31 de Janer de cada any, diada del Sant indicat, era un seguici de devots que entraven y sortien d'aquell lloch sagrat, que, si la Religió l'havia santificat, la Patria, pel seu cantó, també l'havia honorificat.

En l'any 1835, encara'ls barcelonins acudien allí a prestar l'homenatge de llur veneració an aquell Sant cavaller Pere Nolasch, que, segons opinió d'alguns, havia acabat allí'ls dies de sa vida mortal als 24 de Desembre de l'any 1256.

CAPELLA DE L'ANGEL DE LA GUARDA

En el carrer de l'Hospital, o, millor dit, en la Plaça de Sant Agustí, número 7, davant per davant de l'iglesia parroquial d'aquest nom, fins per allà l'any 1882, abans d'haver-hi aquella caseta que sols consta de botiga, primer pis y terrat, hi existia en aquell mateix punt una capella dedicada a l'Angel de la Guarda.

Una portada d'ordre jònich ab una capelleta oberta en lo maciç de la paret que venia a sobre del frontó ab qui acabava'l cornisament de la tal porta, ostentant una imatge també de pedra representant l'Angel de la Guarda, y unes finestres col·locades de costat, més amples que altes, que venien sota la teulada, era tot lo que constituïa la fatxada d'aquell santuari, quin origen positivament s'ignora.

Al veure aquella decoració exterior, ningú hauria dit que de la part de dins se mostrés aquella capella obra de l'època ogival. Y, efectivament, a l'entrar-hi, un se trobava sorprès al veure aquella combinació d'ogives en que's trobava repartida la volta del sostre. Positivament era una construcció de l'últim període del goticisme.

Que fou construida en el segle XV, quasi no cal dubtarne, tenint en compte que aquella estancia que acusaven les més amunt indicades finestres corresponia a les monges del proper convent de Jerusalem, que havia existit fins al 1869, y que les tals monges no s'establiren en lo que ara és plaça-mercat que hi ha darrera fins entrada la segona meitat de la centuria sobreindicada.

En 1696 una persona piadosa llegà a la capella tots els seus béns, y pera decorar-la millor se li posà aquella portada que era obra del 1702. Aleshores també va decorar-se interiorment, ab un retaule nou que venia a esser un templet barroch, que quedà enguixat séns que arribés may a poguer-se daurar.

Ocupaven el lloch principal de l'altar una imatge de Crist crucificat y una de Nostra Senyora de Bellvitja, a la que en certa ocasió havien reclamat els veins de la capella que'ls preservés de contagi, havent-se vist atesos. Tots els dies s'hi resava'l Santíssim Rosari a entrada de fosch, y en el segon diumenge de Setembre se celebrava la festa de la Mare de Déu.

Per allà l'any 1882 va subsistir la tal capella. Reedificada en el Poble Sech, al cap d'algun temps fou tancada per ordre de l'Autoritat eclesiàstica, motiu per lo qual va desaparèixer.

CAPELLA DE LA MARE DE DÉU DE MONTSERRAT

Quan el rey Joan II d'Aragó anà per segona vegada a Montserrat, concedí al monastir el privilegi de tenir a Barcelona un jutge especial pera entendre en les causes corresponents als vassalls de la tal casa religiosa y una casa-procura on poguessin tramitar-se aquells processos. Per tot lo qual foren designades unes cases que Montserrat posseïa en la Portaferrissa.

Allí estigué la tal procura fins a l'any 1594, en que's trasladà a l'extrem de la Vidriera, cantonada oriental oposada a la que en la mateixa via hi tenia l'Halla o Llotja dels Draps. La finca antiga de la Portaferrissa vingué a ser proprietat de la noble familia Magarola, la qual continuà tenint oberta al públich la capella dedicada a la Verge de Montserrat que tenien els frares benets.

Però ab els cambis de la política del segle XIX fou precís tancar-la, y durant alguns anys després del 1835 va interrompre-s la celebració del culte que s'hi donava a la més hermosa «Perla de Catalunya». Oberta de nou per allà'ls anys propers al 1850, tornà a celebrar-s'hi la santa Missa y a resar-s'hi'l santíssim Rosari tots els dies y una solemne Novena precedida de la corresponent festa, quan s'esdevenia la diada de la Nativitat de Maria, mes de Setembre.

Era una iglesieta petita ab un sol altar y corresponent retaule barroch del segle XVIII en sa primera meitat, ostentant en la part principal l'imatge de Nostra Senyora y les imatges de Sant Joseph y Sant Joan en els costats y al cap-

d'amunt la de Sant Miquel Arcàngel. Decaigué la riquesa posseidora del casal de la Portaferrissa, y, havent passat aquest a altres mans, fou tancada la capella y llogada a un cansalader. Tot-hom qui passa per tal carrer, al ser a mig pot endavinar ont estigué la tal capella, puix encara que'l rètol y portes de l'establiment tapen la fatxadeta que li corresponia al tal santuari, no dóna, ab tot, lloch a dubtes la llegenda «Tocinería de Montserrat».

SANT SEBASTIÁ

En l'any 1505, essent consellers de Barcelona Dionís Miquel, Ramon Soler, Joan Destorrent, Joan Ribes y Carles Mir, de comú acord ab el Consell de Cent, trobant-se contristada la ciutat per la gran pesta que l'açotava, havent-se nomenat patró celestial de Barcelona al gloriós Sant Sebastià, fou deliberat aixecar en son honor y gloria una iglesia pública.

Y fou col·locada la primera pedra'l dilluns dia 6 del mes d'Abril del precitat any, prop la Llotja dels mercaders. Ab tal motiu se féu un pregó de que en tal diada ningú treballés en la ciutat y que tot-hom assistís a l'ofici que se celebraria en el punt escullit. Efectivament, se celebrà'l Sant Sacrifici ab la major solemnitat y ab tant de concurs de gent que al llevar el *Corpus Domini* ab els trons de les bombardes y els crits de la multitut pareixia que'l món se n'entrava.

En 1512 s'havia construida la tal iglesia ostentant les armes de la ciutat en la clau de la volta de l'altar major, en les portes d'entrada, en els armaris de la sagristia, y de la casa propera, on devia tenir-hi estada'l capellà custodi y encarregat del culte de la mateixa. Aixís se manifestava que Barcelona era proprietaria d'aquell santuari.

Y fou la casa de Sant Sebastià veritablement un motiu d'animació y vida per aquell veinat de la Fusteria, ont hi començaven a tenir-hi residencia aquells sastres que tant bé engiponaven trajos nous ab robes velles venudes a l'encant y atreyen els bibliòfils d'aquells temps ab els llibres

que venien; particularment en les diades de Sant Sebastià, patró especial del veinat; en la de Sant Magí, que pot dir-se que per ensopegar-se en el fort de l'estiu constituïa la festa major del barri; en la de Santa Llucia, en la que hi celebraven la festa patronal els fadrins matalassers, aixís com en la primera de les tals diades també li tenien en aquella mateixa iglesia'ls mestres del mateix ofici, y sempre atreya gran concurs de gent dels demés barris de la ciutat, organisant-se, ademés de les funcions religioses, festes populars que impulsaven sentiments de pau y harmonia.

En 1719, Felip V, per sí y ante sí, va concedir la tal iglesia de Sant Sebastià als clergues menors de Sant Felip Benici, que desde llur establiment en aquesta ciutat havien tingut llur residencia en la capella del Sant Esperit, hospital de la Confraria dels Orbs, enclosa en el barri de Ribera. Y com a indemnisació de l'estada que tenien els tals clergues en aquell establiment també lograren que'l tal monarca'ls cedís el terreny, que era dels barcelonins y estava situat en el costat mateix de la casa del capellà custodi de l'iglesia, aixecada a mà dreta, edificant-s'hi, en conseqüencia, el convent, que és l'edifici que actualment encara subsisteix, si bé que transformat, y és aquell ont hi ha adossada la font de la plaça de Sant Sebastià, ara convertida en plaça d'Antoni López, desde que va aixecar-se aquell monument al sortós navier primer Marquès de Comillas.

Els tals clergues estigueren allí fins que la revolució va treure-ls y el decret de l'any 1836 suprimí les comunitats religioses. Aleshores també quedà l'iglesia de Sant Sebastià tancada, essent, junt ab el convent, venuts a la Reyal Junta de Comerç, que utilisà un y altre edifici per les classes corresponents a varies carreres industrials, mercantils y de nàutica.

L'iglesia era d'una sola nau y de l'últim período del goticisme, però sense gran importancia artística. Fou enderrocada pera aixecar-hi en son lloc cases de lloguer farà cosa d'una vintena d'anys. L'edifici-convent, després de

haver-s'hi celebrat algunes exposicions en els baixos, a poch de la seva restauració va instalar un gran establiment de vins ab el títol de «Nuevo Noé», que va subsistir fins al 1889, un cop passat el período de l'Exposició Universal. Els Encants, que havien sigut trasladats ja feya algun temps al voltant del Mercat de Sant Antoni, varen pendre-li molta concurrencia, y el restaurant que hi havia instalat en els dos pisos superiors tampoch tenia vida, segons sembla.

El claustre, després d'haver sigut utilisats per alguna assignatura de les carreres que allí s'hi ensenyaven y de taverna, foren destinats a altres objectes. En el primer pis s'instalaren els Jutjats Municipals y de Primera Instancia fins que'l Palau de Justicia, que encara està en construcció prop el Saló de Sant Joan, pogué donar-los estada. Desde llavors s'han obert diferents establiments de caràcter distint, y els pisos s'han utilisat per habitacions particulars.

CONVENT Y IGLESIA DE LES BEATES DE SANT DOMINGO

Fou establerta aquesta casa religiosa en 1532 per Sor Joana Morell. Les religioses que l'habitaven perteneixien a la tercera ordre de Sant Domingo y cuidaven de l'ensenyança de les noyes del veinat.

Estava aixecada en la plaça que encara s'anomena de les Beates. Entrant-hi per la part del carrer de Mercaders venia al davant l'iglesia, que a mà esquerra, y fent un angle que venia fins darrera la petita font encara subsistent, hi tenia l'entrada'l convent, quin edifici, per darrera l'iglesia, venia, per l'altre costat de la mateixa, a sortir a la plaça, fent cantonada al carrer també de les Beates, comprenent tota la part de cases noves que fa més d'una vintena d'anys se construiren en aquell solar, un cop les religioses s'hagueren trasladat an aquell xanflà que correspon als carrers de Roger de Flor y de Mallorca, en la ciutat moderna y cap al Nord.

Tant el convent com l'iglesia eren de moderna construcció, y d'artístich ne tenien ben poca cosa. Foren començats en l'any 1800 y acabats en 1803. L'iglesia, que no era pas més gran que la propera capella de la Mare de Déu de l'Ajuda del carrer més Baix de Sant Pere, no presentava pas de part de fòra, ni de part de dins, aquella elegancia que fa tant simpàtica an aquesta. Ab tot, en algun dels cinch retaules que contenia, hi havia alguna imatge esculptòrica bastant recomanable.

Tot plegat donava an aquell punt de la ciutat vella un

aspecte d'apacible solitut que donava idea de la gent que vivia en aquell veinat, quina quietut se pot dir sols interrompia la gatzara que movien aquelles criatures que concorrien a apendre de lletra y de labors en aquell convent, quin hort confrontava ab el de les veïnes monges de Sant Joan de la Riera. Y quan arribava'l 29 d'Abril, diada de Sant Pere Martre, donava bo passar al matí per la Plaça de les Beates, ab aquelles flaires que despedien els feixos d'herbes aromàtiques que s'aplegaven al peu de l'humil iglesieta y que, benehides pel capellà del convent, anaven desapareixent de manadet en manadet en mans dels devots, que acudien a proveir-se d'elles, confiats en la protecció del Sant en els temps de tempestat y en certs casos de malaltia.

COL·LEGI DEL BISBE

Estava establert en la Rambla dels Estudis y comprenia'ls solars que ocupen les cases que hi ha desde la fatxada lateral de l'iglesia de Betlem fins arribar a l'edifici de la Reyal Academia de Ciencies y Arts. Per la part de darrera arribava fins al carrer d'en Xuclà, en aquella part que correspon ara als magatzems d'«El Siglo», ont hi havia una especie de placeta, en quin fondo s'hi veya una porta de senzill aspecte que donava entrada a un pati.

Havia sigut aquell edifici'l Col·legi de Betlem de Pares Jesuites que en 1540 varen establir els PP. Pere Fabro y Antoni Araos. L'expulsió de la Companyia de Jesús, efectuada per tot Espanya als 2 d'Abril de 1767, per reyal ordre de Carles III, va donar-li nous estadants, puix fou cedit al bisbe pera que hi trasladés el Col·legi Tridentí, conforme s'efectuà en 1771.

Aquest establiment, que era la casa dels estudis que pera la carrera eclesiàstica havia disposat el Concili de Trento s'establís en cada bisbat, desde l'any 1593 fins a l'últim dels anys anteriorment apuntats, estigué establert en la casa de cartoixanes, anomenada convent de Montalegre, avuy Casa Provincial de Caritat, havent sigut fundat pel bisbe barceloní Joan Dimas Loris.

Exteriorment no tenia res de particular aquell gran edifici de la Rambla dels Estudis, puix se limitava a presentar una fatxada arrebossada ab algunes faixes horitzontals d'emblancat que marcava'ls sostres interiors dels pisos. Tres series de finestres corresponents als pisos primer

y segon y als baixos; les d'aquests tenien reixes; les demés, no. Al mig del frontis hi havia la porta d'entrada a l'edifici. Era d'estil barroch del segle XVIII, lo qual nos indica que'ls PP. de la Companyia de Jesús en la casa-col·legi de Betlem, primer procuraren tenir bona iglesia que no bona estada.

Tenia espayoses habitacions, y en el primer pis una gran capella, en quin sostre, de volta molt planera, s'hi oferia a la vista un gran plafó presentant una magnífica pintura de la Puríssima Concepció, patrona principal del Col·legi dels Jesuites. Era d'autor desconegut y de mèrit superior al dels quadros de la vida de Sant Tomàs d'Aquino, pintats per en Joseph Viladomat, fill del cèlebre Antoni d'aital cognom, una de les figures més importants dels anyals de la pintura catalana.

La Junta revolucionaria, creada tant prompte com va tenir-se compte del triomf de les tropes sublevades en els camps d'Alcolea als 29 de Setembre del 1868, va entregar aquell casal al poble armat, y, trayent d'allí l'ensenyança de les assignatures de la carrera eclesiàstica, va quedar el Col·legi del Bisbe en mans dels voluntaris de la Llibertat. En aquella ocasió fou quan, tret tot el mobiliari que perteneixia al tal establiment, hi hagué del batalló que allí s'havia plantificat qui, adonant-se d'aquell plafó del sostre de la capella, pensà que era la precitada capella una tela adherida més o menys al sostre y podia esser arrencada y venuda, si's trobava comprador. Aquest no faltà: s'estabiliren pactes y preu, y ja tenim desseguida an aquells amants de la llibertat y de l'il·lustració, que varen intervenir en el negoci, col·locant la convenient embastida pera arribar a arrencar la tela imaginaria. Però, oh fatalitat!, aquell quadro havia sigut pintat en l'obra mateixa del sostre. Tracte desfet y torna a desfer séns profit aquella embastida. Incapaços d'atribuir a ningú a gratcient fets y accions que no varen obrar, no retreuriem el que acabem de consignar si no'l sapiguessim per haver-nos-ho explicat, pochs dies després d'haver succeit el fet, un dels que varen intervenir en el negoci. En temps de la República que

s'establí a Espanya en 1873 s'hi crearen ensenyances de varies assignatures pera la classe obrera. A la de Química recorda'l que escriu aquestes ratlles haver-hi assistit dos o tres vespres.

Efectuada la restauració de la dinastia borbònica al trono d'Espanya, l'edifici-col·legi del Bisbe tornà a ser-ho, o al menys fou retornat a la mitra, deixant de ser Institut Provincial de segona Ensenyança, pera lo qual havia sigut destinat, un cop venut l'edifici de l'antich convent del Carme, que havia servit per tal y per Universitat Literaria. Retornat a la possessió de son antich amo, fou venut, ab l'idea d'aixecar un edifici nou de trinca que servís pera l'objecte, ab els diners que produís la venda. Y, enderrocat, fou substituit per cases noves que segurament no seran tingudes may com a models d'arquitectura.

CONVENT DE LES ELISABETS

En l'any 1554 hi havia aquí a Barcelona unes quantes dònes piadoses que per devoció vestien l'hàbit de tercero-les francescanes. El poble les anomenava Beates. Vivien en comunitat, tenien una superiora y les dirigien espiritualment els frares francescans. Una senyora d'Arbeca, que's deya Joana Tornés, va quedar viuda, y, havent-se-li mort els seus fills, vestí també aquell hàbit y s'ajuntà ab aquelles companyones de devoció. Era la tal senyora una dòna de vida molt penitent y de sentiments molt caritatius. Visitava'ls pobres malalts, els cuidava y consolava en llurs malalties ab tota la bona voluntat d'una ànima cristiana.

Morta la que exercia de priora, que's deya Maria, fou elegida la Tornés. Com la casa que ocupaven resultava incòmoda, un devot de l'Ordre del Patriarca Sant Francesch comprà pera aquelles Beates una casa bastant gran, situada en el carrer de Mossèn Borra, ara de les Elisabets. Seguint desde llavors l'exemple de la qui feya de cap, aquelles terceroles se consagraren a visitar malalts en els hospitals y cases particulars, y, en vista de lo que tant exemplarment cumplien en llur vida pública y privada, el bisbe va autorisar-les pera que tinguessin iglesia oberta al públich, dedicant-la a Santa Isabel, reina d'Hungria.

Desitjoses de fer vida encara més religiosa que la que feyen, de Beates passaren a ser Monges de la tercera Regla, els tres vots religiosos y el de clausura.

En el mes de Març de l'any 1564, trobant-se a Barce-

lona'l rey Felip II, ab el general de l'Ordre francescà y el Nunci apostòlich, va ordenar-se una solemne funció religiosa, a la que hi assistiren molts prelats y tots els grans personatges qui més relacionats se trobaven ab el monarca. En mans del general francescà feren els vots les dèu beates que continuaven fent vida de comunitat, y algunes joves donzelles prengueren l'hàbit de novicies, quedant desde aleshores convertida la casa en convent que va anar seguint baix la direcció dels frares menors. A fi de cumplimentar les disposicions del Concili de Trento, ab llicencia de la Sèu Apostòlica, vingueren del convent de Santa Clara de Perpinyà, Sor Angela Guimerà ab el càrrech de priora, Sor Dionisia Pujol ab el de mestre de novicies y Sor Lluisa de Terreros ab el de tornera. Acabats els tres anys d'exercir dits empleos, aquestes monges retornaren al convent d'on procedien, conforme ho disposava la butlla pontificia en virtut de la qual havien vingut.

Estava situat aquest convent en el solar que ara ocupen aquelles cases noves que, seguint la linia de les del carrer d'en Xuclà, corresponen a la Plaça del Bonsuccés, y, girant pel cantó comprenent-hi les dues vies públiques que hi ha, pel carrer ja mentat de les Elisabets, arriben fins an aquell recó aon queda la via pública més estreta. Per la part de darrera confrontava'l convent ab els horts del convent del Carme y casa del «Retiro», per allà ont hi ha'l carrer d'en Fortuny.

L'edifici-convent, encara que en la part exterior no oferia cap cosa de particular pera cridar l'atenció del vianant, ab tot no tenia un aspecte tant rònech com el tenien altres edificis similars. Per allà l'any 1840 va establir-s'hi un centre d'ensenyança ab el títol de «Instituto Barcelonés», que's pot dir que fou el precursor de l'«Instituto agregado á la Universidad» que aquí, com per tot Espanya, s'establí després del Reyal Decret d'últims del 1845 creant la segona ensenyança, y que dotze anys després passà a ser «Instituto Provincial».

Si'l quadro d'assignatures que s'ensenyaven en el nostre Institut no oficial era extens, el claustre de professors

pot assegurar-se que era format entre les persones de més mèrits y valer que hi havia aleshores a Barcelona en coneixements y suficiencia. Establert l'Institut del govern, cambià'l nom de tal pel de Col·legi, y anà continuant subsistint fins a tant que les monges, que's trobaven allunyades de llur propria casa desde'l 1835, després d'uns quinze anys, obtingueren permís pera retornar-hi. Durant aquest período l'iglesia de les tals religioses serví d'iglesia de l'Institut.

La fatxada de l'iglesia era ben senzilla, com corresponia a l'humilitat de l'institut seràfich. Una paret formada de petits carreus de pedra de silleria, rematant ab un senzill contorn, séns altra cosa que trenqués la monotonia d'aquella part alta més que una finestra circular que comunicava claror a l'interior, especialment al chor alt de les monges, que estava a l'entrar. Una portada requadrada per un emmotllerat march, una columna estriada ab son pedestal y corresponent capitell que aguantaven la cornisa y frontal, tot executat ab delicadesa y ab arreglo a les més belles proporcions que corresponent a l'ordre corinti, constituïa la porta per on s'entrava al santuari.

Aquest, arquitectònicament, no oferia pas cap atractiu, puix presentava en son interior una gran senzillesa en la construcció, però's feya simpàtich per la bona llum que tenia. Una nau ab volta semi-circular, presentant a cada costat tres capelles de poca fondaria, y al cap-d'amunt l'absis, lloch de l'altar major. El retaule que tenia aquest, era un ben proporcionat còs d'arquitectura d'ordre corinti ostentant en la part principal un grupo de Santa Isabel, reina d'Hungria, obra del reputat Domingo Talarn. Com se pot compendre, aquell conjunt era obra dels primers anys de la segona meitat del segle XIX. Els retaules laterals eren més antichs y se distingien per lo ben executats que eren en l'obra de talla y per les excel·lents pintures que ostentaven alguns y que realment donaven importancia a l'iglesia.

Les monges terceroles de Sant Francesch, al veure que tot lo que quedava de l'antich convent del Carme, que

durant una serie d'anys s'havia utilisat per les classes universitaries, havia d'anar a terra pera aixecar en son solar aquell caseriu que comprèn els carrers del Dr. Dou, d'en Fortuny y del Notariat, no tingueren altre recurs que vendre-s aquella propria estada y ab el producte de la venda aixecar-se un altre convent dins el terme de Sant Gervasi de Cassoles, y aixís facilitaren les monges la reforma d'aquell clap de població de la ciutat.

La traslació de la comunitat al nou convent va efectuar-se en l'any 1880.

CONVENT DE SANT JOSEPH

Ab el consentiment del rey Felip II, otorgat en les Corts celebrades a Montzó; ab el dels consellers de la present ciutat, els quals se constituiren en cooperadors, y ab la generositat esplèndida de l'il·lustrat jurisconsult Dr. Joseph Dalmau, el P. Fra Joan de Jesús pogué efectuar son propòsit d'establir a Barcelona un convent del Carme reformat, o, mellor dit, de Carmelites descalços. Varen establir-lo en la Rambla, entre ls carrers de la Petxina y del Carme, això es, en aquell gran solar que comprèn el Mercat de Sant Joseph ab les cases que'l tanquen.

Pot dir-se que la tal casa religiosa fou inaugurada als 25 de Janer del 1586, a l'esser trasladat el Santíssim Sagrament a la primitiva capella, y va quedar definitivament instalada als 3 d'Octubre del 1593, a l'esser inaugurada l'iglesia, que va subsistir fins després de la crema dels convents.

Aquella iglesia estava dedicada a Sant Joseph, y de son valor artístich ne dóna mostra encara, exterior y interiorment, la dels Josepets de Gracia, aixecada en aquells mateixos dies, mercès a l'entusiasta zel del citat Dr. Dalmau, pera servir de noviciat del convent de Barcelona. D'això li ve an aquesta iglesia'l dir-li dels Josepets, diminutiu ab que l poble designava'ls aspirants a frares professos del convent de Sant Joseph, al que venim referint-nos.

Aixís es que bé podem presumir que si'l convent no's

recomanava gaire per son mèrit arquitectònich, l'iglesia tampoch era una obra important en aital sentit, no diferenciant-se, per lo tant, de la generalitat de les obres semblants que nos va deixar el segle XVI. Però si en conjunt es de creure que l'iglesia de Sant Joseph no oferia grans atractius a l'amant de les Belles Arts, hi ha indicis de que tenia algunes imatges y fins algun retaule ben recomanables que probablement havien substituit a altres de més antichs séns dubte del período del major desenrotllo del barroquisme. Alguns gravats que de principis del segle XIX havem vist y algun altar que encara se conserva, més o menys reformat, aixís com també alguna imatge, nos dóna a entendre que'l neo-classicisme hi deixa alguna obra parcial d'importancia ab les corresponents figures de Sants que donen testimoni dels mèrits artístichs que distingien a aquells esculptors dels últims anys del segle XVIII y dels primers de la centuria vinenta, entre'ls quals recordem, pera'l punt concret de referencia, al celebrat Ramon Amadeu y el també ben distingit Nicolau Travé.

En aquest convent va establir-s'hi, a les darreries del penúltim segle, una fundició de caràcters d'imprempta, que logrà séns dubte importancia, tota vegada que en 1800 Carles IV va distingir-la ab el títol de Reyal Fàbrica.

En els rebomboris del 25 de Juliol de l'any 1835 y dies que vingueren a continuació, sofrí molt la casa monàstica de referencia y també sos religiosos. D'aquests els sobrevivents seguiren la mateixa sort dels demés frares, que se salvaren de tant tremenda anarquia anant a terres forasteres a buscar hospitalitat. En quant al convent, fou tirat a terra, y en son emplaçament s'hi establí'l Mercat de Sant Joseph, que, a pesar dels seixanta dos anys que fa que va esser inaugurat, no ha arribat a acabar-se aquell gran porxo que devia enquadrar-lo y que no s'acabarà mai més, ans al contrari, desapareixerà quan els plans de reforma de la ciutat en son casco antich passin a esser realitats. A l'obra del mercat fou col·locada la primera pedra'l 19 de Març del 1840.

COL·LEGI DE SANT ANGEL MARTRE

Era de Carmelites calçats. Estava establert en l'edifici que actualment es quarter de la Guardia Civil que hi ha en la Rambla. Comprenia'l solar que ocupa la casa que fa cantonada al carrer Nou o del Comte de l'Asalt, y ademés el que es via pública, oberta en les darreries del segle XVIII. Per això, com a recordança d'haver els frares carmelites calçats cedit aquell terrer, és que hi ha, a l'alçada del primer pis y en la cantonada de la casa de dit carrer, aquella imatge de la Mare-de-Déu del Carme, treballada en marbre.

Va instituir-lo aquella comunitat religiosa en 1593 y va subsistir el tal col·legi com a tal fins al 1823. Abans d'esser col·legi hi havia un edifici-palau proprietat d'un bisbe, el metropolità de Tarragona, segons diu el malaguanyat Coroleu, y en ell va estar-hi pres el rey de França Francesch I després de la memorable batalla de Pavia, això es, en 1525.

El col·legi, després de l'any 1823, ja citat, serví pera tenir-hi les oficines el quefe polítich, y després varen instalar-s'hi les de la Protecció y seguritat pública. Davant del tal edifici, el 5 d'Agost de l'any 1835, hi fou cremat, ab la documentació que's custodiava en aital casa, el cadavre del general Pere Nolasch Bassas, a qui'ls revolucionaris mataren y arrocegaren desde'l «Pla de Palacio» fins an aquell punt.

Té l'edifici una ampla escala que puja a les habitacions del primer y segon pis, y un pati ab porxos, especie de

petit claustre, convertit en estada de guardies civils per medi d'envans, que tapen les voltes, obra del 1790.

En les festes públiques celebrades en 1860 ab motiu de la vinguda de la reina Isabel II y sa familia reyal, se decorà aquella fatxada ab una decoració especial, en mig de la qual sobressortia un escut d'Espanya que pintà'l malaguanyat artista reusench en Marian Fortuny.

SANT FRANCISCO DE PADUA

L'Ordre regular dels frares Mínims fou establerta a Barcelona en 1570. Després d'haver residit per espay d'uns vuit anys en l'ermita de Sant Bertran, que's trobava situada al peu de la montanya de Montjuich, en la banda envers la ciutat y prop el mar, als 17 de Març del 1578 se trasladà la comunitat, que sols se componia de tretze individus, a un convent y iglesia, molt petits, pobres y humils, segons el Dietari de l'Antich Consell, que s'havia construit entre'ls portals Nou y de Santa Clara.

Un comerciant anomenat Pere Fisas va fer-los donació als tals frares Mínims en 1584 del terreny d'unes cases situades en el carrer sobirà de Sant Pere, aixecant-hi un nou convent a costes del tal donador. Pogueren cambiar-s'hi probablement en 1587 y no en 1589, tota vegada que en el primer dels indicats anys els consellers als tals religiosos varen comprar-los el convent que tenien en el Barri de la Ribera, pera destinar-lo a hospital de malalts de contagi.

Ab tot, la fàbrica de l'iglesia no començà fins al 1597, col·locant-se la primera pedra'l dia 16 de Març, y no fou benehida, pera poguer-la utilisar pera'l culte, fins al 27 de Juliol de l'any 1608, efectuant aquella cerimonia'l bisbe Rafel de Rovirola.

La primitiva iglesia del carrer que ara ne diem més Alt de Sant Pere no comprenia sinó fins al creuer actual; però en el segle XVII s'hi afegí aquest y la part del pres-

biteri, conforme ho indica la fetxa que hi ha en la porta que correspon a la paret lateral 117.

Aixís continuà mentres hi hagué'ls frares fins a l'any 1835. Decretada la supressió de les comunitats religioses en aquell mateix any, fou destinada a parroquia; y com aital modo d'esser no implicà pera'l temple altres cambis que'ls inherents a esser parroquial en lloch de conventual, subsistí a poca diferencia com estava. No aixís succeí ab el convent, que aviat passà a ser fàbrica.

Però vingué'l divendres de Passió de l'any 1854, que s'escaigué'l dia 8 d'Abril, y, no se sap com, per més que aquella vetlla hi havia hagut una funció adequada a la diada, mentres la companyia de bombers estava atrafegada apagant un foch que hi hagué en el carrer de la Palla, se declarà en l'iglesia de Sant Francisco un incendi tant formidable, que sols quedaren en peu les parets laterals, puix les voltes superiors, la cúpula, les arcades inferiors y les capelles, tot anà a terra, no logrant salvar-se més que les dues imatges del Sant Crist y la de la Verge de l'Aflicció. Lo que també se salvà fou la part de la sagristia y la capella dels tercerols de Sant Francisco de Paula, capella del Santíssim Sagrament.

La pietat religiosa dels barcelonins se manifestà aleshores tant activa y feconda, que'l temple tornava a ser reconstruit abans de cumplir-se'ls dos anys, de tal manera que als 23 de Març del 1856 tornava a ser benehit, y a l'endemà s'hi començava a celebrar les cerimonies del culte ab una funció solemne, a la que hi assistí l'Excm. Ajuntament y gran concurs del poble.

La reconstrucció va dirigir-la l'arquitecte del bisbat en Joseph Simó y Fontcuberta. ¿Va guanyar-hi, artísticament parlant, la ciutat de Barcelona ab aquella nova obra? El retaule de l'altar major, encara subsistent, ho diu prou. Sembla inspirat en la fatxada d'una de les fàbriques que s'edificaven aleshores en els barris de Sant Pau o de Sant Pere. Les galeries superiors de la nau, ab tot y haver sigut reformades, també acrediten aquesta opinió. No deixarem de consignar que la tal reconstrucció fou agre-

ment censurada en dos articles que's publicaren en el *Diari de Barcelona* firmats ab les inicials J. O. M., que corresponen esser idèntiques a les del nom y cognom d'un arquitecte que, ab tot y no faltar-li raó en cert concepte, no anà a Roma per la penitencia, com vulgarment se diu, per quant l'arquitecte director de l'obra sortí en defensa de lo que havia fet, ab tot y que, en realitat de veritat, no pogué convèncer a ningú d'haver estat encertat en l'elecció de l'estil arquitectònich que va adoptar y que resultava un romànich *d'estar per casa*, y que no tenia altra disculpa que'l correspondre a lo que s'entenia per tal Art quaranta-sis anys enrera, com després s'ha entès d'una altra manera oposada.

En quant a retaules y imatges, l'iglesia antiga'ls tenia, entre platerescos y barrochs, ostentant-ne en el retaule principal figures de l'excel·lent mestre Sala, que brillejà a últims del segle XVII, y en el creuer del també acreditat Nicolau Travé, que figurà entre'ls esculptors de les darreries del segle XVIII y començaments del XIX.

En la reconstrucció s'adornaren els retaules ab imatges d'en Francisco Pagès Cabañeras, d'en Domingo Talarn, d'en Joan Cerdà y dels germans Vallmitjana.

Fa alguns anys que s'emprengué una restauració del temple donant-li un caràcter romànich, que no havem de qualificar, perquè podria ser que estigués molt bé, lo que repugna al nostre sentiment estètich.

En quant al convent, direm que encloïa un gran claustre que ni era esbelt, ni airós, sinó lleig, ab dues galeries, dòrica la del pis inferior, jònica la del superior, però ab complert desconeixement de lo que signifiquen els elements arquitectònichs. En un angle de la galeria baixa hi havia una grandiosa escala formada ab graons de marbre blanch ab betes blavenques. En les parets d'aquesta galeria hi havien uns grans quadros representant els principals fets de l'insigne fundador de l'institució regular mínima.

Eren obra d'en Francesch Cuquet y d'en Francesch Gasen. Ningú sap què se'n va fer d'aquelles pintures dels tals nostres artistes del segle XVII. Els homes del segle XIX

eren prou il·lustrats pera destruir-les; pot-ser en una època de civilisació menys avançada hi hauria hagut qui s'interessés per elles y s'haurien respectat y conservat. Prous museus tenim pera que facin falta'ls tals quadros. Per una vintena més o menys no'ns ve d'aquí. No es veritat?

CONVENT DE LES CAPUTXINES

Havent vingut a Barcelona'ls reys Felip III y sa esposa Margarida d'Austria en 1599, a l'objecte de celebrar Corts catalanes, una manresana, dòna de virtuts exemplaríssimes, viuda y anomenada Angela Margarida Serafina, va presentar als monarques el projecte que portava d'instituir un convent de monges caputxines, a fi de que li fessin la mercè de cooperar a sa realisació, interessant al Nunci apostòlich pera que li donés el permís pera poguer efectuar-la.

Acullida la demanda ab gust, y bona voluntat, va poguer obtenir aquella fervorosa dòna una Butlla'l 26 de Maig del sobredit any, atorgant-li la sol·licitada autorisació, al mateix temps que l'ordre d'aquelles reyals persones pera buscar una casa a propòsit pera poguer fer pràctica aquella institució. Escullida la tal casa y obtingut el permís dels consellers, un cop disposat tot degudament, s'efectuà l'inauguració'l 6 de Juliol del mateix any. Fou celebrant el reverendíssim enviat pontifici y estant-hi presents els grans personatges de la cort espanyola, lo bo y millor dels de la ciutat, y gran concurs de poble. Com a penyora d'agraiment envers la reina, qui era la que més s'havia interessat en tal assumpte, se dedicà l'iglesia a Santa Margarida, verge y martre.

Ab tot, com s'havia utilisat, com a primera providencia, una casa que no tenia totes les condicions suficients pera esser un convent, en 1602 passaren les religioses professes caputxines a habitar la casa de Montalegre, avuy

Casa Provincial de Caritat, ínterin se feyen en aquella les obres necessaries pera reunir les circumstancies requereixents. Aital transitoria estada, ho fou pera les caputxines fins al 28 d'Agost del 1604.

Estava situat el Convent de les Caputxines en el carrer del Carme, cantonada a la Riera Alta, comprenent part de la via pública del modern carrer de Ponent fins arribar al del Peu de la Creu.

Les monges varen habitar-lo desde aquella època fins al 1835, en que la supressió de les ordres monàstiques va espargir-les, tornant-hi al cap d'onze o dotze anys y habitant-lo fins que s'esdevingué la revolució setembrina del 1868, en que, donant-se a les monges sols quaranta-vuit hores de temps, foren obligades a abandonar aquell lloch, que interinament fou destinat a quartel de la milicia ciutadana. De tots els convents de monges pot-ser era'l més modest de tots; tant, que bé pot dir-se que la construcció no perteneixia a cap estil arquitectònich, puix el construir parets y sostres llisos séns la més petita ornamentacìó decorativa se pot dir que és propri de totes les arquitectures. Ab tot, era'l que presentava un aspecte més pintoresch de tots els convents de Barcelona, contemplant-lo desde sa entrada, que la tenia al carrer del Carme. Un ample portal semi-circular, damunt del que hi havia un pany llis de paret que acabava en un senzill però capritxosament ondulat contorn que terminava en una senzilla creu de fusta, era tot el frontis del convent. En l'indicat pla de la tal paret hi destacava una brillant pintura al fresch, obra d'un pinzell ben destre. Y aquesta tal pintura, que representava Santa Margarida y tenia una inscripció que indicava l'historia del convent, estava resguardada per una molt sortida teulada de tres vessants. L'acció destructora del temps, ab tot, no havia pogut deturar-se, y per lo tant estava, en part, esborrada. A la part posterior de la tal paret d'entrada hi havia un altre fresch més ben conservat, séns dubte per no esser tant antich, com tampoch era tant artístich, que presentava la Mare de Déu del Carme y també l'aixoplugava una teulada, essent-ne l'únich adorno d'a-

quell pati llarch y limitat per parets emblanquinades, en quin fons s'hi aixecaven alterosos dos xiprers, un a cada costat del porxo que servia de vestíbol a l'iglesia. Aquesta no era molt gran, y, sumament senzilla, apenes hi havia cornisa que assenyalés el traspas del mur a la volta. Tota emblanquinada, sols trencaven la monotonia del blanch les gelosies del chor alt que hi havia a l'entrar, els pochs, tres o quatre, retaules senzillíssims laterals que hi havia y la trona, que tampoch se distingia per sa valua artística. Al fons hi havia'l presbiteri ab el retaule corresponent a l'altar major, en quin lloch principal s'hi destacava una imatge de l'insigne verge y martre patrona de la casa, que, encara que barroca, no era pas d'aquell estil més exagerat, com també tenia quelcom d'escayentes formes tot aquell fustam que la circuïa.

El convent, ab tot y la senzillesa de les construccions que l'havien anat constituint, oferia varis punts de vista que componien un conjunt artístich atractívol.

Al cap d'alguns pochs anys de tretes de llur casa, les monges reclamaren contra la violenta usurpació que se'ls havia feta, y, atesa la justicia de la demanda, pogueren tornar-hi. No hi estigueren gaire temps, puix feren pensament de vendre-s llur antiga estada y construir-se un nou convent en les afòres de la ciutat. Y, havent-ho pogut realisar, se trasladaren en l'aixecat en el terme de Sant Gervasi en l'any 1880.

En el punt de l'antich s'hi aixecaren cases, les que indubtablement han proporcionat augment de veins en aquella part del raval de la ciutat vella, però que, en cambi, com una ciutat no s'ha de compondre de cases y més cases de lloguer y més o menys ben arrenglerades, li han tret un punt ben pintoresch y artístich que s'atreya la volença dels cors no egoistes.

ELS CAPUTXINS

El P. Arcàngel Alarcon, fill, segons se diu, de Torredembarra, després d'haver desempenyat una embaixada extraordinaria en la cort de la República de Venecia, prengué l'hàbit dels caputxins a Italia. D'allí vingué com a comissari general ab altres cinch frares del mateix institut pera establir aquí la provincia caputxina de Catalunya, que havia d'esser la matriu de les demés d'Espanya.

Arribaren a Barcelona l'any 1570 procedents de Nàpols, y després d'alguns contratemps que no és del cas retreure pogueren establir-se a Sarrià aquell mateix any, y al cap d'alguns varen obtenir medis pera establir el de Mont-Calvari en la part de Gracia, que encara s'anomena dels «Caputxins Vells». Fins al 1625 no pogueren en definitiva encarregar-se de la capella o ermita de Santa Madrona de la montanya de Montjuich, a pesar de la voluntat que havien manifestat els Consellers de la Ciutat de que s'hi establissin ja a l'arribar a Barcelona cinquanta-cinch anys endarrera.

Destruits el convent de Mont-Calvari y l'ermita de Santa Madrona, en 1714 quedaren solament ab la casa conventual de Sarrià. Però foren indemnisats per Felip V ab un terrer que ja havia sigut proposat molts anys endarrera establir-hi les monges de l'Ensenyança, davant per davant del Col·legi de Sant Angel, avuy quarter de la Guardia Civil, essent-ne col·locada la primera pedra del tal convent als 15 d'Agost del 1718. Enllestit convent y iglesia, als 5 de Juny del 1723 fou benehit l'edifici pel rector de l'iglesia del Pi, a quina jurisdicció corresponia aquell siti

escullit. El 4 de Juliol del mateix any tornaven a ser els Caputxins depositaris de les reliquies de Santa Madrona.

Es de creure que no tingués res digne de mencionar-se l'iglesia ni'l convent, ja que l'ordre caputxí, conseqüent a son esperit de pobresa, may ha fet ostentació de grans edificis en les cases conventuals que ha establert, y fins les iglesies han ofert sempre una gran senzillesa de construcció.

Subsistí aquell convent fins a l'època constitucional. De l'any 1820 al 1823 fou enderrocat, y la comunitat dispersa. En 1824 conseguí aquesta tornar-se a establir en aquell mateix lloch de la ciutat; y com fou precís fer grans obres, se donà a l'iglesia y convent altra forma. El capità general Marqués de Campo Sagrado, l'Ajuntament, els generals de l'exèrcit francès que hi havia de guarnició a Barcelona y altres personalitats importants assistiren a l'acte de la col·locació de la primera pedra, que fou benehida pel senyor bisbe, assistit del Capítol Catedral, el 23 d'Agost de l'últimament apuntat any. El 16 d'Agost del 1829 fou benehida y inaugurada l'iglesia pel vicari general.

En aquesta reconstrucció, el convent resultà més petit que abans, tota vegada que tingueren de prescindir els caputxins del terrer que estava destinat ja a via pública pel nou carrer de Ferran VII y part del que ocupen les cases del mateix carrer a mà esquerra. Y aixís com abans l'iglesia havia tingut entrada per la Rambla, aleshores la tingué pel precitat carrer. Si poca importancia tenien abans tant el convent com l'iglesia, pot assegurar-se que'n tingueren menys al reconstruir-se, de manera que, artísticament parlant, res tenien de particular y res podien tenir, per altra part, desde'l moment que'ls temps no eren gens a propòsit pera crear obres arquitectòniques verament artístiques.

El Passatge de Madoz nos dóna encara idea de l'entrada que tenia l'iglesia dels caputxins. Una paret ab un porxo, després un pati y a continuació l'iglesia, que resultava estar elevada, puix no s'hi entrava, sinó que s'hi pujava per una escala d'uns quants graons.

Poch temps hi pogueren fer estada aquells frarets, puix la supressió de les ordres conventuals a conseqüencia dels fets que aquí s'havien desenrotllat en aquella memorada vetlla y nit del dia de Sant Jaume de l'any 1835, y anteriorment en altres punts d'Espanya, varen obligar an aquells religiosos a emigrar, com els frares y monges de les altres institucions monacals.

Deshabitats convent y iglesia, serviren per altres objectes: d'escola pública de noyes, sostinguda per l'Il·lustre Junta de Dames, part del convent, y de teatre l'iglesia, anomenant-lo «Teatre Nou». En aquest s'hi donaren alternativament funcions líriques y dramàtiques ab les quals feren bona competencia al Teatre de Santa Creu, y al de Mont-Sió o Liceu, que, com és sapigut, eren els únichs que funcionaven en aquells dies, puix ni s'havia encara establert el Teatre Olimpo del carrer de Mercaders, ni'l de l'Odeon del carrer de l'Hospital. Y perquè perjudicava an aquells dos teatres, y més per la competencia que podia fer al gran teatre del Liceu tant bon punt com s'hagué trasladat de la Plaça de Santa Agna a l'extingit convent dels Trinitaris de la Rambla, pot conceptuar-se que hi hagué interès en procurar la desaparició, tant més quant realment no hi havia pas a Barcelona en aquella època prou públich pera sostenir tres teatres.

Aixís fou que's procurà fer prevaler l'acord de les Corts, sancionat per un Reyal Decret de 5 de Maig de l'any 1822, destinant el solar del convent dels Caputxins a la construcció d'una gran plaça que devia anomenar-se de «Los Héroes Españoles», demanant l'Ajuntament a 15 de Març de 1848 la confirmació dels tals acord y decret.

Va conseguir lo sol·licitat la corporació municipal, y aleshores se convocà un concurs pera presentar projectes encaminats a procurar pera la ciutat una plaça que tingués importancia, essent-ne escullit, y per lo tant premiat, un dels que va presentar l'arquitecte vigatà Francesch Daniel Molina.

La plaça no portà may el nom dels «Héroes Españoles», sinó Plaça Reyal, en virtut de que en el centre d'ella

devia aixecar-s'hi un monument dedicat als Reys Catòlichs, Ferran V y Isabel I de Castella. Fou col·locada la primera pedra del tal monument, que tampoch en definitiva fou dedicat als dos reys, sinó no més al primer, en l'any 1850. En 1860 fou inaugurada la plaça.

SANTA MÓNICA

En l'any 1823 havien sigut trets els frares agustins descalços que estaven establerts a Barcelona desde l'any 1618, y s'havien aposentat en la Rambla, tant prompte habitaren el convent que s'havien aixecat, y que no efectuarien gaire més aviat del 1626, puix a 16 de Juny d'aquell any fou collocada la primera pedra de l'iglesia.

No podem dir com estava aquesta en l'apuntat any 1823, però sí podem assegurar que, havent-s'hi trasladat la parroquia de Sant Jaume ab la Comunitat, va haver-hi tals transformacions en l'interior que'l retaule de l'altar major dels religiosos fou substituit pel retaule de l'enderrocada iglesia de Sant Jaume, situada en la plaça d'aquest nom y en part destruida pels revolucionaris. Ab tal motiu desaparegué aquell retaule ab pintures de fra Joaquim Juncosa, fill de Cornudella, Camp de Tarragona, y d'en Francesch Guirro, pintor barceloní, igualment del segle XVII.

Encara en el fons del presbiteri actual s'hi veuen dues imatges perteneixents al retaule de la parroquia de Sant Jaume, obra dels últims del segle XVIII y treballades les tals esculptures per en Nicolau Traver, distingit esculptor d'aquell temps y que alcançà'ls primers de la centuria següent.

Se compta que en la fatxada y en siti principal d'ella hi havia, entre una decoració barroca, una imatge de Santa Mònica, la qual era obra del mestre Sala, escultor notable dels acabaments del segle XVII y principis del XVIII,

y fou destruida per un milicià que tingué'l capritxo d'engegar-li un tir de fusell, fent *blanco* ab tanta punteria que li llevà la testa, però també ab tanta mala sort que cayent-li'l cap sobre d'ell li ocasionà una mort momentania.

En 1835 fou destinada l'iglesia de Santa Mònica a parroquia de Sant Joseph, de nova creació, y la de Sant Jaume, que ja havia sigut trasladada a Santa Clara, a la Trinitat.

En 1857 y 1858 fou restaurada, a la fatxada s'hi afegí, o, mellor dit, se la transformà en un porxo d'estil romànich modernisat, però d'un gust molt mesquí, com ho comprova encara'l reixat de ferro que tanca l'especie de pati davanter que limita'l pas públich. Era cosa molt casolana'l terradet que venia damunt el tal porxo. Per allà l'any 1860 s'estucaren les parets interiors del temple d'una manera que també donava gust de veure. La botiga del Forn de Sant Jaume, estucada també en aquells dies, oferia més bon criteri artístich.

Perquè amenaçava ruïna fou reconstruida l'iglesia baix els planos y direcció d'un dels nostres més famosos arquitectes. No l'analisarem interior ni exteriorment: sols direm que aquell campanar es cosa que acredita a son autor d'una manera notoria. Hi ha sobra de mal gust y de poch caràcter religiós en tot.

Per allà l'any 1860, pera'l monument de Setmana Santa, pintà una decoració simulant una portada bisantina donant accés a un absis, notable pintura que acreditava'l talent d'en Sanmiquel, un dels notables escenògrafs que havem tingut y que, pera acreditar que *nadie es profeta en su patria*, emigrà d'ella, y en terra castellana creyem que logrà ser-ho més que aquí, quan menys pera guanyar-se la vida. Reconstruida l'iglesia, ja no ha pogut exhibir-se més aquella decoració.

SANT CAYETÁ

Ab aquest nom era coneguda la casa religiosa dels clergues regulars teatins, que habitava aquell edifici que dóna fatxades als carrers del Governador y dels Capellans, y està anexe an aquella ex-iglesia, ont ara està establert el «Quartelillo» de Bombers de la Plaça de Santa Agna.

Aquells capellans, que seguint les regles fixades pel bisbe teatí Joan Pere Carrafa, que després fou Papa ab el nom de Pau IV, y per Sant Cayetà, vivien de les almoines que voluntariament se'ls feyen, séns demanar caritat a ningú, puix ni demanar-la podien, com tampoch els era permès posseir rendes, ni altra classe de béns, foren establerts a Barcelona pel P. Plàcit Mirto Frangipani en 1632 en el carrer de Montalegre, davant per davant de l'actual Casa Provincial de Caritat. En 1653 se trasladaren a la Plaça de la Cucurulla; en 1666, en l'edifici sobreindicat, beneint-se l'iglesia quatre anys més tard, això és, en 1670.

L'edifici conventual y l'iglesia subsisteixen encara; però n'han passades tantes de vicissituts, que's pot dir que no són els mateixos. La supressió de les comunitats religioses monàstiques, decretada l'any 1835, va fer desaparèixer aquells capellans que donaren nom al carrer que té entrada per la Plaça de Santa Agna y sortida al carrer dels Archs.

Desocupat el convent y l'iglesia en 1839, s'hi establí l'Escola de Cegos que en 1820 havia fundat Joseph Ricart y que en el tal any, anteriorment citat, va pendre a son

càrrech l'Ajuntament de la ciutat. La de Sords y Muts s'hi establí en 1856 a costes de la mateixa corporació municipal. En l'iglesia, dividida per un sostre en baixos y primer pis col·locat a l'alçada del chor dels capellans que hi havia hagut a l'entrar-hi l'Ajuntament, va instalar-s'hi l'Orfeó barcelonès que en 1853 fundà'l ben reputat professor en Joan Tolosa ab l'objecte de difundir entre la classe treballadora l'ensenyança de la Música, essent-ne aquell tal «Orfeó»'l primer que s'establí a Barcelona y que donà concerts públichs ab les seves seccions de chors d'homes y de senyoretes, una nombrosa orquesta, y una xaranga.

En el primer pis, per allà l'any 1857, va instalar-s'hi una escola pública municipal, y en els baixos va haver-hi un Museu de figures de cera combinat per un artista català, y posteriorment el Teatre Tirso de Molina, que durant alguns anys funcionà comptant ab el favor del públich. L'escenari era baix y petit; però, aixís y tot, s'hi donaven representacions d'obres de gran espectacle, com «La Pata de Cabra», «Urganda la desconocida», y altres comedies de magia. En el mateix local del teatre s'hi va establir, un cop efectuada la revolució de 1868, un club de propaganda republicana, y posteriorment tot l'edifici fou destinat a jutjats municipals y de primera instancia y a altres objectes. Ara'ls baixos serveixen de depòsit pera'ls bombers, els alts d'escola y pera'ls jutjats municipals.

La casa dels capellans de Sant Cayetà no tenia, en el bastant gran espay de terrer que té, cap atractiu artístich, puix la pobresa en que devien viure'ls qui formaven aquella comunitat no permetia més que parets llises y blanques. Però l'iglesia, que era d'una sola nau, ab una espayosa cúpula en el creuer, estava decorada ab pintures d'un dels Tramulles, que l'il·lustració d'alguns homes de les darreries del segle XIX esborrà, séns dubte perquè les figures dels Evangelistes que hi havia en els contraforts eren una nota discordant a la vista dels qui concurrien a despatxar llurs assumptes curials.

Lo que es balcó en la fatxada era abans capella ocupada per una estatua de pedra de Sant Cayetà, que's conser-

và en el Museu Arqueològich, essent-ne una de les obres que va deixar-nos aquell excel·lent artista esculptor del segle XVII, que és conegut pel mestre Sala.

Si s'ha conservat aquesta esculptura no hi hagué pas el bon acord de conservar aquell retaule d'alabastre que hi havia en el creuer y estava dedicat a Nostra Senyora de l'Esperança y que, séns dubte, valia més que lo que valen, artísticament parlant, les imatges de Sant Cayetà y de Sant Antoni de Padua, que encara se conserven en l'iglesia del Bonsuccés.

TRINITARIS DESCALÇOS

Aquest convent és el que estava edificat en la major part del solar que ara ocupa'l Gran Teatre del Liceu; per lo tant, tenia edifici en la Rambla y a l'entrada del carrer de Sant Pau. En lo que ara és cantonada hi havia un xanflà que'l constituïa la fatxada de l'iglesia, que estava dedicada a Nostra Senyora de la Bonanova.

Constituïa'l tal frontis un porxo de tres archs que venia a ser el vestíbol del temple. El barroquisme xurrigueresch l'havia decorat ab una decoració propria d'aquell estil inflat y anti-estètich, ocupant la part principal un relleu representant la Santíssima Trinitat.

Fou aixecada la tal casa religiosa de la reforma trinitaria que fundà'l Beat Joan Baptista de la Concepció en la casa o cases d'un tal Lleonart Ferrer, per iniciativa y zel del P. Fra Onofre de Sant Tomàs, religiós català, que era aleshores ministre del convent que ja tenia establert la tal institució a Çaragoça en 1633 segons uns, o en 1632 segons en Bruniquer. Ab tot, l'iglesia no fou inaugurada fins al 13 de Febrer de 1639 ab la traslació del Santíssim Sagrament.

El convent, exteriorment, no tenia res de particular que pogués atraure l'atenció dels vianants, com acostumaven no tenir res que pogués atraure-la cap convent, ja que, concretada la vida dels religiosos a l'interior del claustre, poch se preocupaven les comunitats en embellir-les.

L'iglesia, que si, conforme havem indicat, en l'exterior

no's recomanava per son gust artístich, interiorment tampoch tenia grans atractius, ni era massa gran, puix vindria a esser com la de Sant Felip Neri, y arquitectònicament molt semblant a la dels Josepets de Gracia. Ab tot y que's pot dir que'ls religiosos eren tots castellans, puix que'ls trinitaris descalços catalans estaven espargits pels convents que l'ordre tenia fòra del Principat, cal dir que's feyen estimar dels barcelonins, y especialment del veinat que tenien, lo qual feya que aquest se mostrés ben deferent ab els tals frares, y aixís l'iglesia de Nostra Senyora de la Bonanova se pogués presentar adornada ab cert esplendor material que no s'hi presentaven pas les iglesies de Santa Mònica y de Sant Joseph, d'agustins descalços y de carmelites descalços respectivament. Y diem això tenint en compte que, havent per les darreries del segle XVIII fet importants obres de restauració en la tal iglesia, de lo que encara n'és bon testimoni'l retaule del molt venerat *Jesús Nazareno* que hi ha en el creuer de l'actual parroquia de Sant Jaume, entrant a mà esquerra, pogués presentar la tal predita figura de Jesucrist, destacant-se sobre un fons de raigs de gloria treballat en plata, a igual que l'imatge de la Patrona de l'Iglesia, que col·locada en el lloch principal de l'altar major també l'ostentava.

Vingué l'invasió napoleònica del 1808, y les tropes franceses descobriren en les joyes que trobaren en les iglesies y fins en les cases particulars barcelonines una mina abundosa de plata, or y pedreria, que sense escrúpol feyen rajar a favor seu. Per això aleshores fou quan va desaparèixer també la plata que posseïa'l convent dels trinitaris, tenint una ocasió tant més favorable pera incautar-se de tot lo bo y millor que hi havia en aquella casa religiosa, en quant, junt ab l'iglesia, fou arbitrariament presa pels francesos y destinades a magatzem de queviures.

Posteriorment, durant el període constitucional del 1820 al 1823, l'iglesia fou destinada a saló pera la tertulia patriòtica; y si bé es veritat que després d'algun temps pogueren els frares tornar a llur casa, també ho és que, al

venir la vetlla del 25 de Juliol del 1835, el convent y iglesia dels trinitaris descalços foren objecte del furor incendiari d'aquella multitut que, sortint indignada del toril perquè'ls toros havien resultat dolents, s'esbravà ab qui res hi tenia que veure. Aixís és que quedà destruida la casa religiosa a que venim referint-nos, y desterrats els religiosos que pogueren escapar-se de la barbarie d'aquella gent desenfrenada.

Y lo que era convent y iglesia fou convertit al cap de dotze anys en un teatre que ha obtingut la fama d'esser el que té la sala d'espectacles més gran de tots els teatres d'Europa, essent inaugurat el dia de Pasqua de Ressurecció de l'any 1847 ab el nom de «Liceo de Isabel II».

CONVENT DE VALLDONZELLA

Al cap-d'amunt del carrer de Ponent, a mà dreta, hi ha un tancat que enclou un pati que es anterior a l'iglesia y al convent de les monges cistercenses dites de Valldonzella.

La fundació d'aquesta comunitat religiosa data de l'any 1226, segons els últims datos publicats pel molt diligent investigador mossèn Joseph Mas y Domènech en la Vall-Donzela, situada en la parroquia de Santa Creu d'Olorde, y fou establerta en la torre anomenada de Santa Margarida, pel bisbe Berenguer de Palou, de comú acord ab el capítol catedral, sóts la jurisdicció perpetual del prelat de Barcelona y l'inspecció de l'abat Santes Creus. Encara que'l tal establiment fou fet a perpetuitat, en quant a observar les tals monges la reforma Bernarda y en tenir de residir en aquell lloch, si s'ha observat fidelment ab la primera condició, no ha resultat lo mateix respecte a la segona. Es d'advertir que, ab tot y haver sigut feta la fundació en aquell any, fins al 4 de Novembre del 1237 pot dir-se que no va efectuar-se la veritable institució del tal monastir.

El 28 d'Agost del 1263 obtingueren aquelles religioses del rey En Jaume I autorisació pera trasladar-se a una nova estada que's devia edificar en un camp que posseïa un clergue de la Sèu de Barcelona, anomenat Arnau d'Alemany y que generosament l'havia cedit, a fi de que pogués efectuar-se la muda. El 21 del mes d'Octubre de l'últimament apuntat any fou col·locada la primera pedra

del nou convent y quedà enllestida la seva obra al cap de sis anys. Les monges s'hi trasladaren a 27 d'Octubre del 1267.

Estava aixecat el monastir fòra'l Portal de Sant Antoni, que encara trigà a existir, cap a la part de ponent y no gaire lluny de la Creu Coberta. En ell hi posaven les persones reyals que venien a Barcelona y arribaven a la caiguda de la tarde, y molt especialment s'hi deturaven a fer-hi nit aquelles que tenien el compromís de jurar, a l'entrar a la ciutat, l'observancia dels drets, privilegis, llibertats y consuetuts de la ciutat y de la terra catalana.

Durant la guerra entre'l Principat y Felip IV, el monastir de Valldonzella, que tal va continuar dient-se, va patir molt; de manera que després d'haver-hi fet moltes tropelies les tropes del rey, quedà inhabitable, y per lo tant tingueren d'abandonar-lo les monges de Sant Bernat. En tal situació se'ls indicà que passessin a viure en el Palau de la Comtessa, residint-hi en conseqüencia desde'l 24 de Desembre del 1640 fins al 1643, en que, segons el citat mossèn Mas, retornaren a llur propri retir. Però tingueren d'abandonar-lo en el 1658 per precisió a causa de son mal estat.

L'Abad de Poblet, a 17 de Setembre del 1670, veyent que no era pas possible que les monges retornessin a Valldonzella, va cedir-les el Priorat, que, baix l'advocació de Santa Maria de Nazaret, tenia establert desde'l 1312 son famós monastir a Barcelona. Aquesta casa se trobava situada prop la muralla que ja hi havia aleshores desde'l Portal de Sant Antoni al Baluart dels Tallers. En 1674 ne prengueren possessió les Bernardes, comprometent-se a les condicions que se'ls havia assenyalades, y allí estigueren fins a principis del segle XIX.

Vingueren a nostra ciutat els francesos en 1808, y, un cop ensenyorits d'ella, decretaren y efectuaren l'enderrocament de l'iglesia y de bona part del convent, ab el pretext de que's trobava massa arrimat a la muralla que passava per darrera mateix tocant a les parets del santuari. En 1826 tornà a edificar-se, separant la part nova del mur,

però vingué l'any 1835 ab la supressió de les comunitats religioses, y les monges tingueren de tornar a sortir de llur casa, no tornant-hi fins a l'any 1849. Però llavors trobaren altres inconvenients pera aposentar-s'hi, puix com hi havia establerta en el convent la Casa Municipal de Correcció, que, havent estat plantada en el convent dels Angels, havia sigut precís traure-la quan hi tornaren les seves monges, tingueren les cistercenses d'acontentar-se ab la part d'estada que va destinar-se'ls. Al cap d'algun temps el tal establiment de correcció fou trasladat al convent de Junqueres, y aleshores recobraren de l'antiga casa prioral de Nazaret tot lo que'ls perteneixia. L'obertura del modern carrer de Ponent, per allà l'any 1860 y tants, va enxiquirlos-hi un bon xich.

No sabem lo que tenia d'artístich l'antich convent de Nazaret y l'iglesia anexe a ell: lo que sí podem assegurar es que ben poca cosa valen, vistos exteriorment. L'iglesia, en son interior, presenta un mal gust y unes formes pesades en sa decoració, que no atenua pas la pintura de coloraines ab que's varen adornar les parets del presbiteri. A mà esquerra de l'altar major, en aquest hi ha'l chor baix de les monges, quin espay pot veure-s per entre les reixes que'l tanquen. Presenta un caràcter atractívol, a pesar de la severitat que respira tot, conforme ho requereix lo estret de la regla bernarda. Hi ha en el fons un altar ab un quadro de l'Anunciació que no es pas faltat de mèrit.

COL·LEGI DE SANT PERE NOLASCH

L'ordre de la Mercè va establir-lo en 1643 a iniciativa del P. Fra Dalmau Serra. Va subsistir fins a l'any 1823, en que foren reduides a menor nombre les cases religioses y convertit en magatzems. Per allà l'any 1840 y tants s'enderrocà l'edifici pera substituir-lo per cases de lloguer.

Corresponia son siti al solar que ocupen les cases properes a la volta del carrer d'en Trentaclaus, en la Rambla de Santa Mònica, allí ont actualment hi ha la redacció del setmanari catalanista *Joventut*.

CARMELITES CALÇADES

Fou aquest convent fundat pel Rvdm. P. Mestre Fra Martí Romà, provincial de l'Ordre del Carme Calçat en l'any 1649. Al principi les monges carmelitanes habitaren llur convent, tenint un petit oratori. En 1669 començaren a construir l'iglesia que va acabar-se en 1674, y va subsistir fins al 1830.

En aquesta època, oferint poca seguretat, fou precís tirar-la a terra. En substitució d'ella se n'aixecà una altra, que és la que havem conseguit els barcelonins que ja havem deixat d'esser joves. La projectà y dirigí les obres el primer professor d'Arquitectura de la Llotja Sr. Cellés. Enamorat aital arquitecte, com tots els seus col·legues del seu temps, de l'art clàssich, les prescripcions del Vignole li donaren la punta de lo que's proposava edificar. Aixís és que, un cop enllestida aquella construcció, resultà un edifici mesquí, fred y trist, com tots els que aixecà'l neo-classicisme.

Tenia la planta d'un oval col·locat de través, y rematava ab la corresponent cúpula que descançava sobre la coronisa que voltava les parets. Pot dir-se que aquestes comprenien sis de les vuit parts en que estava dividida la construcció. La part que corresponia a l'entrada del santuari desde'l vestíbol, tenia'l chor de les monges a l'alçada d'aquell. En la part del fons hi havia'l presbiteri, que resultava fosch, puix no tenia altra llum natural que la que rebia de les obertures de la mentada cúpula. En les sis parts restants hi estaven compartits molt estretament

sis altars, quins corresponents retaules estaven constituits per un quadro relativament gran. La decoració estava arreglada conforme a les regles de l'ordre dòrich. Els quadros que, segons tenim entès, havien sigut pintats pel professor de les classes de dibuix de la Llotja, en Miquel Fluxench, presentaven les imatges de Jesús crucificat, Nostra Senyora del Carme; Sant Elies, profeta; Santa Teresa de Jesús, Sant Albert de Sicilia y Sant Simó Stok. Constituïa l'altar major l'ara, el sagrari pera l'exposició del Santíssim, que tenia la forma d'una gloria, y al capd'amunt de la paret del fons, que's mostrava pintada presentant un dosser, se destacava un quadro sostingut enlaire per dos àngels y presentant el misteri de l'Anunciació y Encarnació, titular del convent.

Entre la fatxada del carrer, que no era més que una paret ab un portal al centre de la mateixa, surmontat per un escut de l'ordre carmelità y la fatxada de l'iglesia que's componia d'un cos dòrich ab les seves corresponents columnes y cornisaments, hi havia un pati ab dependencies del convent a un y altre costat. Ocupava'l tal convent aquell solar que correspon a la casa n.º 103 del carrer de l'Hospital, y els del darrera de les cases properes fins arribar al carrer de Sant Rafel, y pel costat dret, fins al carrer de la Cadena.

Com tots els demés convents, quedà aquest sense la comunitat en 1835 a causa de la supressió de les ordres monàstiques. Al cap de dotze o catorze anys pogueren tornar-hi les monges. Però, un cop vencedora la Revolució del 1868, no trigà gaire en ser la mateixa comunitat obligada a sortir de casa seva, pera convertir-la part en «cuartelillo» de policia y part, junt ab el jardí o hort, en saló de ball per minyones de servey o de la classe jornalera. L'iglesia hauria sigut tancada a no haver-s'hi pogut instalar la nova parroquia baix el patrocini de Santa Madrona, que creà, al fer son arreglo parroquial encara subsistent, el bisbe Ilm. Dr. Pantaleó Montserrat y Navarro.

Les monges que havien tingut de buscar aculliment en una torre de Gracia, tant bon punt els hi fou altre cop

reconegut el dret de proprietat que tenien en el convent y dependencies del mateix, instalat feya dos cents vint anys en el mentat carrer de l'Hospital, y pogueren fer-ho, traspassaren aquella proprietat a varis particulars. Aquests aixecaren cases en son lloch, mentres elles edificaven un nou convent en les afòres de la ciutat, envers el cantó de Sarrià.

L'ENSENYANÇA

El 13 de Desembre del 1650 varen arribar a Barcelona, procedents de Béziers, cinch monges de la Companyia de Maria. A pesar de que'l Consell municipal havia disposat que vinguessin les tals religioses franceses per creure convenient y profitós llur establiment en la ciutat, tota vegada que l'objecte principal que portaven després del de procurar-se l'eterna salvació, el de consagrar llur activitat en proporcionar l'instrucció de les noyes, com no hi havia siti destinat pera allotjar-les, interinament s'establiren en una casa del carrer de la Cucurulla.

Ja s'havia pensat en instalar les tals religioses en lo que fins a l'any 1636 havia sigut palau de l'Arquebisbe de Tarragona y estava aleshores en poder del cavaller en Joseph de Queralt; però com encara, per causes agenes a la voluntat de les parts contractants, això es, la ciutat y el tal posseidor, no s'havien ajustat els pactes de permuta del tal edifici per dues cases que la ciutat tenia propries en el carrer de la Portaferrissa, se tingué d'esperar que hi vinguessin bé les circumstancies.

Per fi, havent passat el tal palau a un altre proprietari, y havent vingut a pendre-n possessió'l representant del Nunci pontifici en els regnes d'Espanya, a pesar de l'oposició que hi feyen la parroquia de Sant Miquel y el convent de la Trinitat, les monges de la Companyia de Maria passaren a habitar-lo entre nou y dèu de la nit del 14 d'Octubre del 1655.

Se començaren aviat les obres del convent y de l'igle-

sia: aquesta pogué esser benehida als 28 d'Abril del 1657. Allí continuaren les monges tenint llur residencia fins als nostres dies. La supressió de les comunitats religiòses de l'any 1835 no resà per elles, com no tingué aplicació pera les Escoles Pies, per raó de que eren comunitats que's dedicaven a l'ensenyança, en aquells temps tant necessitada com avuy, a pesar de que hi ha molta més gent que saben de llegir y escriure.

Ab tot, en l'any 1840, ab motiu de tirar-se avant la continuació del carrer de Ferran VII desde'l carrer d'en Avinyó fins a la plaça de Sant Jaume, fou precís que temporalment abandonessin aquell convent y passessin a viure successivament en els convents de Sant Pere y de les Gerònimes, que, com se pot entendre, estaven inhabitats. Un cop fetes les obres, que enxiquiren el convent per raó de que tingueren que cedir el terreny que venia a la via pública y perquè també adossades al convent s'edificaren aquelles cases que pugen per la Rambla a mà dreta, se construiren desde la cantonada del sobreindicat carrer d'en Avinyó fins arribar al de la Pau de l'Ensenyança y també les del costat oposat del carrer de Ferran VII, que fan esquena a les noves del carrer del Call. Però lo que perderen per un cantó ho guanyaren per un altre les monges de l'Ensenyança, tota vegada que bona part de les tals cases eren propries del convent y bons lloguers se'n treyen cada més.

La casa-convent de l'Ensenyança aleshores quedà circumscrita an aquest perímetre: desde'l cantó del carrer d'en Avinyó y carrer de Ferran VII, mà dreta, pujant fins a la cantonada del carrer de la Pau de l'Ensenyança, on girava pera anar a trobar la baixada de Sant Miquel y baixant per ella fins arribar al carrer d'en Avinyó pera anar a topar ab el punt de partida. Ab tot, hi ha que fer avinent que en aquest circuit hi havien finques que no perteneixien a les monges, però no eren les més. Darrera les cases que confrontaven ab la via pública hi havia un pati que tenia dues entrades: una pel carrer de la Pau de l'Ensenyança y altra per la Baixada de Sant Miquel. Dins d'aquest pati hi havia l'iglesia, que venia de costat darrera

les cases del carrer de Ferran VII, tantes voltes citat, y tenint, per lo tant, la fatxada de cara al també tant repetit de la Pau, y el presbiteri d'esquena al no menys anomenat d'en Avinyó.

Presentava la fatxada de l'iglesia un frontis tot de pedra picada, oferint un conjunt bastant semblant al de l'iglesia de l'Oratori de Sant Felip Neri, ostentant en una capelleta una ben tallada imatge de la Puríssima Concepció, que, encara que barroca, no deixava de tenir valua artística. Interiorment, ab son chor alt a l'entrar, ab els miradors de les galeries que hi havia damunt de les capelles y al fons el presbiteri, ab son retaule tot daurat, obra de la segona meitat del segle XVIII, bastant encertat de proporcions y ab detalls ben apropriats, oferia un conjunt a igual que la fàbrica de l'edifici de cases, una delicadesa de treball esculptòrich que'l feya simpàtich als ulls del visitant del santuari.

En les capelles laterals s'hi veyen, en general, bones esculptures antigues y modernes, y no hi mancaven pintures dignes d'estima, essent-ne les més notables les de les capelles de Sant Antoni y de Sant Lluís, obres de l'antiga escola catalana, que, com la pintura al fresch que hi havia en la paret trasera a l'altar major, si no eren d'en Viladomat, nos atrevirem a dir que eren d'un que li feya bona competencia. Hi havien dos quadros d'en Lorençale en la capella de Sant Benet y dos en la del Sagrat Cor de Jesús, que eren obra d'en Batlle, que, si no eren del tot dolentes, eren una manifestació de que la classe de pintura de la Llotja, durant alguns anys, estigué encomanada a un pintor, que tal vegada hauria sigut més notable *becco*, atesa l'afició que tenia a l'art culinari, ja que és fama que demostrava bastanta propensió a explicar als deixebles com se condimentaven varies classes de menjar. En Ramon Padró, un dels esculptors de més crèdit que tenia Barcelona per allà'ls anys del 1840 al 1850 y tants, ab ses imatges del Cor de Jesús, de Sant Pere, papa, y de Sant Rafel demostrava que l'esculptura en aquella època se mostrava aquí indecisa, entre l'estil barroch, que encara

tenia ab en Guixà un bon apòstol, ab l'estil neo-clàssich, que havia importat y sostenia en Campeny, y l'estil romàntich cristià, que tenia un fervorós propagandista ab en Pau Milà.

En 1875 se tirà a terra l'iglesia y convent de l'Ensenyança. Les monges ja s'havien aixecat un nou convent y iglesia en la part nova de la ciutat, en el carrer d'Aragó y prop al Passeig de Gracia, y ja s'hi havien aposentat. En el solar que ocupava la vella estada s'hi aixecaren cases y un passatge, que si no són belles són boniques perquè són noves.

Aleshores va desaparèixer una galeria gòtica que hi havia en la part posterior de l'iglesia, y era l'únich record que quedava de l'antich palau de l'Arquebisbe. Entre la tal galeria y la paret alta que tancava l'edifici conventual per la part del carrer d'en Avinyó hi havia'l petit jardí o hort que tenien les monges. Al fer-se les obres de fonaments pera'ls nous edificis, se trobaren alguns objectes arqueològichs, com, per exemple, restos de la muralla del primer circuit de la ciutat, que donaren tema a distingits arqueòlechs pera esbrinar ab algun fonament l'historia antiga de Barcelona en l'època romana.

COL·LEGI DE SANT BONAVENTURA

Perteneixia a l'ordre de Framenors y fou establert en 1652 per en Pau Canals. Després de la supressió de les comunitats monàstiques de l'any 1835, va reclamar sa possessió, com també reclamà la proprietat del convent de Sant Francesch, el Duch de Medinaceli, sostenint a l'efecte un plet ab l'Estat.

Reconeguts sos drets, va cedir el tal Col·legi en venda a un particular. Corresponia sa edificació a lo que ara és casa Fonda d'Orient y Cafè Comtal en la Rambla, abans anomenada de Caputxins y ara del Centre.

El saló de l'indicat cafè Comtal el constitueix el claustre que tenia aquella casa religiosa, y ben bé indica que és obra del segle XVII. El restant de l'edifici, que era ben gran, està convertit en habitacions dels forasters que van a hostatjar-se en aquell establiment, un dels principals que compta la ciutat.

COL·LEGI DE LA TRINITAT CALÇADA

Farà encara no una vintena d'anys que en una de les cases rònegues que hi havia en el carrer dels Angels, desde la cantonada del del Peu de la Creu fins al convent de monges dominicanes, posat baix el patrocini de Nostra Senyora dels Angels, s'hi veya, en el sostre de l'única entrada que tenia, el dibuix rellevat de la creu dels trinitaris calçats, quins contorns se manifestaven bastant indecisos a conseqüencia del gruix de calç que s'havia anat acumulant a força de capes, tant en el sostre com en les parets. Era aquell signe l'únich senyal que indicava que aquella casa de ben pobre apariencia exterior tenia sa relativa importancia, tota vegada que havia sigut el Col·legi de la Trinitat calçada. Segons se digué en un dels Capítols celebrats en la provincia eclesiàstica d'Aragó pel mateix orde trinitari, en 1218, aquest institut religiós ja tenia establerta aquí a Barcelona una casa en el Peu de la Creu. Aixís se troba consignat en el volum segon de la Rúbrica d'En Bruniquer. Aixís es que podem suposar que en terreny que ja perteneixia als Trinitaris calçats, mercès a la piadosa generositat de D.ª Paula Dorotea de Cabanyes, la comunitat dels tals religiosos tingué una casa propria pera'ls estudis dels novicis o religiosos joves.

Cap dato històrich remarcable donava interès a son establiment, com tampoch cap nota de caràcter artístich feya que'ls ulls del vianant se fixessin en ella, però no's pot pas refugir son record. Ab tot y això, recordarem que en aquella casa hi estudià Arts y Teologia primer, y fou

professor després d'abdues assignatures, aquell Fra Agustí Canyelles, quin retrat figura en la galeria d'excursionistes del nostre CENTRE.

Compresa en les lleys amortizadores que s'anaren publicant en el segle passat pera fer desaparèixer les propietats de corporacions religioses y també de caràcter civil, com eren els gremis, incautant-se'n l'Estat, fou venuda la tal casa-col·legi y al cap d'alguns anys enderrocada junt ab la propera que feya cantonada al carrer del Peu de la Creu, en la que també hi tenien estada alguns veins, y substituides per altres de lloguer que, si no's recomanen per llur aspecte artístich, atrauen la vista per lo simpàtich que és sempre lo nou.

PENEDIDES

En el carrer de Sant Pau, en aquell solar que ocupen les cases noves que fan cantonada al carrer de la Cadena, va haver-hi fins a l'any 1875 o 1876 el convent de les Monges Penedides.

Els consellers ja havien establert en 1372 un convent pera les dònes que, apartades de la vida del món, volguessin purgar llurs pecats en el claustre; però'l tal convent, al cap d'algun temps, per haver-hi entrat algunes senyores nobles, deixà d'esser de penedides y fou de monges agustines.

Vingué'l segle XVII, y un sacerdot de molta virtut y de gran eloqüencia, expert teòlech y excel·lent catedràtich de Retòrica en l'Universitat, predicant un sermó estant presents els consellers, ab una eloqüencia persuasiva y penetrant logrà convence-ls de lo convenient que era establir altre cop una casa on poguessin acullir-s'hi a plorar llurs pecats les dònes que havien seguit una vida de vicis. Y, en efecte, a conseqüencia d'aquell sermó, en el mateix any 1677 fou establert el nou convent de Penedides de la ciutat, en el carrer de l'Hospital. Era l'any 1688 quan se trasladaren de la cantonada del carrer de la Riera Baixa al punt que indica encara l'actual carrer de les *Arrepentidas*.

En 1706 foren trasladades les Penedides al carrer de Sant Pau, en el punt ont encara s'hi troba'l carrer de les Penedides; però, havent-se obert el carrer de l'Unió, tingué de desaparèixer, y aleshores passaren a habitar l'abando-

nat col·legi de PP. Predicadors que en el punt, al principi indicat, del carrer de Sant Pau havien establert els frares de Santa Caterina en 1658, baix l'advocació de Sant Vicens Ferrer y de Sant Ramon de Penyafort.

El tal convent no era pas molt gran, y l'iglesia, que ocupava la part d'aquell solar més propera al carrer de Sant Geroni, era senzillíssima, sense altra cosa interessant que alguna imatge de l'Amadeu. Allí estigueren fins que, acabat del tot, pogueren trasladar-se an aquell convent que's construiren al cap-d'amunt del carrer d'Aragó pels anys 1875 o 1876, conforme havem indicat.

CAPELLA

DE NOSTRA SENYORA DE MONTSERRAT

DE DAVANT LA DUANA

Havent-se trasladat la casa-procura del monastir de Montserrat desde'l carrer de la Portaferrissa a un edifici que s'aixecà prop la Torre Nova, situada en el moll de Santa Creu, en el punt ont hi ha aixecada la Duana actualment y que venia fòra la Muralla de Mar que desde la Dreçana anava a parar al convent de Santa Clara de l'antich barri de Ribera, y quin edifici estava situat precisament en la cantonada oriental del carrer de la Vidrieria, confrontant ab l'altra cantonada que hi feya l'antiga Halla o Casa dels Draps que després fou convertit en palau, va establir-s'hi la capella anexa al tal edifici-procura, dedicant-la a la Verge de Montserrat, celebrant-hi la primera missa'l dia 17 de Setembre de 1594.

Era relativament gran, puix hi havia algun altar més que'l dedicat a la Mare de Déu, y aquell veinat hi tenia bastanta devoció.

El dia 5 del mes d'Agost de l'any 1835, dia de terrible recordança pels barcelonins, pel rebombori revolucionari que hi hagué en la nostra ciutat, fou l'últim dia de l'existencia de la capella de Montserrat de davant la Duana.

El poble, amotinat, entrà en el santuari, y, furiós, ho va malmetre tot. Una dòna fou la que tirà daltabaix del camaril ont estava l'imatge venerable de la Mare de Déu,

y abans d'entregar-la a la foguera que s'havia fet ab el paperam de la documentació de l'Intendencia, és fama que va cometre-hi irreverencies que la decencia obliga a callar. També, en cambi, se diu que aquella dòna, desde aquell dia, va començar a sofrir dolors tant terribles que va morir a l'Hospital, sofrint lo que no's pot sofrir, fent son còs unes contorsions les més esgarrifoses.

La capella havia sigut tancada ja a l'any 1823, però a l'any següent oberta de nou, portant-hi l'imatge desde Santa Maria del Mar, ont havia sigut depositada.

Desde l'indicat any 1824 subsistí fins després de la supressió de les ordes regulars, dictada a últims del Setembre del 1835. S'hi aixecà en son lloch un edifici particular que ha sigut transformat després.

SANT JOAN DE L'ERM

En una botiga de la casa n.º 7 del carrer dels Tallers hi havia, trenta anys enrera, una capella que era anomenada de Sant Joan de l'Erm. Artísticament parlant, el local no tenia cap importancia. A la paret del fons de la botiga, que altre nom no mereixia a pesar de diferenciar-se de les demés per son portal rodó, hi havia un quadro de pintura no despreciable y de proporcions no gens xiques en el qual s'hi representava al Sant Precursor a qui s'havia dedicat tant humil santuari.

L'adjectiu de l'«Erm», ab que se'l precisava, indica prou la seva antiguetat, puix ha de fer referencia a una època tant llunyana, en que aquella part de la ciutat era encara un terrer abandonat o no cultivat, y d'això ha de fer més de vuit cents anys.

Quan el siti de Barcelona en temps de Felip V, la tal capella, que en sos primitius temps seria probablement una ermita, va esser enrunada, y al cap d'alguns anys, al constituir-se la casa quins esgrafiats que ostentava la fatxada prou deyen que sa construcció era de la primera meitat del segle XVIII, fou aquell petit santuari restablert, formant part de la finca.

En sos últims temps no s'hi donava culte y les portes restaven sempre tancades. Sols per unes reixetes que hi havia en la porta podia'l vianant curiós fer-se càrrech de l'interior. A l'acabar-se la centuria, una casa moderna ha substituit an aquella, y l'entrada de l'escala encara indica ont era la capella de Sant Joan de l'Erm d'aquell barri dels

Tallers, que, al deixar d'esser un terreny perdut fa cosa d'uns sis cents anys, s'anà poblant de cases d'apariencia tant humil com la que encara subsisteix per mostra en la proa que forma'l carrer susdit ab la sortida del de les Ramelleres, o bé com altres de baixos ab pati y obrador de les que, més o menys desfigurades, se'n pot trobar algun exemplar no gaire lluny del que acabem de mencionar.

EL PRIORAT DE POBLET

Havem vist, al parlar de la Casa de Valldaura, que'l monastir de Santes Creus, desde'ls temps d'Alfons *el Cast*, primer sobirà de Catalunya, que a la corona comtal de Barcelona hi ajuntà la reyal d'Aragó, séns per això fer-ne una sola corona, tingué en nostra ciutat un establiment conventual que'l representava. L'importancia superior que anà adquirint el monastir exigí que també n'hi tingués un, de la mateixa manera que l'hi tingué més tard el de Montserrat, un cop s'hagué desfet de la dependencia del de Ripoll.

Efectivament, en 1312 aquella casa reyal de religiosos cistercensos de Poblet establí en aquesta capital un priorat, quin edifici s'aixecà en la part de l'Arrabal, això és, fòra la linia de muralla, portals y torellons que hi havia a mà dreta de la Rambla pujant desde le Dreçana (com si diguessim ara desde'l Parch d'Enginyers) fins arribar al cap-d'amunt de la plaça dels Bergants, ara Rambla de Canaletes, y a la part occidental de la ciutat, com ho indica l'haver-se donat el nom de Carrer de Ponent a la via que aixís s'anomena, y no fa pas cinquanta anys que encara s'havia d'obrir, y a quin extrem superior correspongué la situació d'aquella casa.

Allí estigué establert fins que, havent, com qui diu, quedat sense estada a causa de les vicissituts de la guerra anomenada dels «Segadors» que havia sofert el convent de les monges de Valldonzella, situat fòra'l Portal de Sant Antoni, abans d'arribar a la Creu Coberta, l'abad de Po-

blet, a qui'l Consell Municipal de Barcelona feya molts anys que havia demanat que protegís, segons escriptura feta davant el notari d'aquesta mateixa ciutat, en Ramon de Vilanaperles, a 17 de Setembre del 1670, fou cedida l'iglesia y casa del tal Priorat an aquella comunitat de religioses bernardes. Més que cessió podriem dir que fou permuta, en tant sabem de bona tinta que Poblet passà a ser proprietari de lo que corresponia a la susdita casa de Valldonzella.

En aquesta se constituiria de nou el tal Priorat, que, per estar anteriorment dedicat al Misteri de l'Anunciació, s'anomenava de Nazaret, y allí degué estar fins després de la guerra de successió. Aleshores passaria a la Rambla, establint-se en terrer propri, no lluny d'aquelles cases del carrer d'en Juglar, que a 21 de Juny del 1584 foren venudes per Geroni de Gualba a la ciutat, pera que en son lloch poguessin fer-s'hi sitges, cedint al mateix temps el prior de Nazaret, segons la corresponent època, les 24 lliures que percebia per lluisme com a senyoria. Aleshores deixà d'anomenar-se conforme queda indicat, per haver sigut dedicat al Misteri de l'Anunciació, y s'anomenà de l'Anunciata.

Positivament no pogué esser tant gran la nova casa prioral com ho seria en els dos sitis indicats, puix que, edificada en la part sortint de les cases que hi ha a mà esquerra de la Rambla de Sant Joseph, en el cantó més proper an aquell pla de la Virreina, confrontant per l'altre costat ab el convent dels Carmelites descalços, com també per la part del darrera, no resultava estar emplaçat en un solar massa gran. Per altra part, tampoch necessitava esser molt espayosa la casa, per quant s'havia anat concretant a esser una delegació de l'administració de béns que corresponien a la casa matriu, y un punt de parada pels religiosos d'aquella que venien a Barcelona, conforme eren aixís les cases-procures de Santes Creus y Montserrat, ja aludides. En elles hi residien les curies corresponents als senyorius que tenien adquirits y exercir jurisprudencia segons lley.

Ab tot y això, tenien la seva corresponent capella més o menys pública, perquè no era del cas que'ls religiosos que hi residien, més o menys temporalment, tinguessin de celebrar y cumplimentar les obligacions a que'ls obligava la respectiva regla fòra de casa.

A pesar de les contrarietats que importa l'invasió francesa primer, y el constitucionalisme de l'any 1820, subsistí la casa prioral fins que s'esdevingué la supressió de les comunitats monàstiques en el 1835. Artísticament considerada, no fou un edifici de valua, puix les entitats religioses poch se preocupaven de la decoració exterior de sos edificis, tenint com tenien concentrada tota la vida en l'interior. Aixís y tot, quelcom tindria que la diferenciaria a la casa de l'Anunciata de qualsevol altre edifici particular.

En la casa del carrer dels Capellans que fa cantonada ont el tal carrer tomba per darrera'ls jardins de casa España pera anar a parar al punt ont estigué la renomenada casa del *Beco del Recó* y sortir al començament del carrer dels Archs, en la fatxada anterior s'hi veu un relleu requadrat per una motllura adornada, en el que s'hi representa'l misteri de l'*Anunciata* damunt l'escut del monastir de Poblet. Es obra del segle XVII, lo mateix que les columnes de pedra que hi ha arrenglerades en la botiga ont hi ha un safreig públich, y es un record de la casa de la Rambla que acabem de mentar.

Aquí acaben les *Notes sobre'ls monuments artístichs barcelonins desapareguts durant el segle XIX;* aquí queda termenada la tasca que la Junta Directiva del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA tingué a bé confiar-me. Tot lo que queda anotat ve a compendre lo que evidenciava aquell conjunt de més de 500 dibuixos originals, pintures, litografies, gravats y fotografies que omplenaren les parets del local de l'indicat CENTRE, y constituí aquella tant visitada Exposició de documents gràfichs de coses desaparegudes de Barcelona en el curs de la centuria passada, que estigué oberta desde'l dia 3 de Març fins al 23 d'Abril de l'any 1901.

Com se deixa compendre en aquestes *Notes,* sols se menciona lo materialment gros que ha deixat d'existir pera donar lloch a les transformacions efectuades en nostra ciutat durant els cent anys de referencia. Si's tingués de precisar la *menudalla,* seria'l cuento de may acabar. ¡Si n'han desaparegut d'objectes valiosos que, pel lloch ont estaven col·locats o per les entitats que'ls posseïen, semblaven eren cosa propria de la ciutat y ara formen part de col·leccions particulars, pera anar a parar més o menys tard, tal volta, a figurar en museus extrangers, com sol succeir! De totes maneres, ab lo apuntat creyem ja n'hi ha prou per fer-se càrrech els llegidors d'aqueix volum dels cambis que ha fet la *urbe* barcelonina en el curs de les generacions vingudes a la vida y desaparegudes dins aquell centenar d'anyades que comprengueren y comprenen aquell, podem dir nostre segle, ja que en son curs s'esdevingué la naixença de la majoria dels que vivim.

Si acas no ha resultat aixís, consti que ha fet tot lo que ha pogut y sapigut, pera demostrar-ho, l'últim dels socis del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA,

RAMON N. COMAS

TAULA

	Pàgs.
Advertencia	5
Discurs del senyor President	7
Catàlech de les obres exposades y noms dels expositors	11
Memoria del senyor Secretari	23
Notes sobre'ls monuments artístichs barcelonins desapareguts durant el segle XIX	29
Muralles y forts	40
Les torres de Canaletes	44
Palau de Valldaura	46
La casa del Veguer, la Presó y la casa dels Julians	48
Palau Reyal	50
Palau de la Comtessa	52
La fatxada, la casa del Consell Municipal y el Saló de Cent	56
L'Estudi General	59
Col·legi Cordelles	60
Fatxada romana	61
Casa Dusay	63
Banys àrabes	65
Records de l'Arenaria	69
Porta de la Pau. Embarcader de les Dreçanes	71
Fundició de canons	72
Pès del Rey	73
Portada del Renaixement	74
Pescateria del Bornet	75
Estatua de Ferran VII	76
Monument militar. Dreçanes	77
La font del Moll	78
Sortidor de Ceres	80
Teatre de l'Odeon	81
«Circo Barcelonés»	83
Gran teatre del Liceu	84
Casa Gibert	86

Pàgs.

Estació del ferrocarril de Tarragona. 87
Casa Gralla 88
Casa del Marquès de Barberà 93
La casa del Comte de Santa Coloma 94
Hotel Internacional 96
El castellet del monument de Colon. 98
La font del Vell 100
El jardí y monument de la Plaça Reyal. 101
La Fama de l'Aduana 103
Passeig de Sant Joan. Jardí del General 104
Fatxada del teatre de Santa Creu o Principal 107
Edifici Exposició de Belles Arts 109
Palau de Ciencies. 112
Pabelló d'Agricultura 113
«El Criadero» 114
La font de Jesús 117
Tívoli 119
Camps Elíseus. 123
Jardins d'Euterpe 126
«Prado Catalán» 127
«Teatro Español». 128
«Circo Ecuestre» 129
Armeria Estruch 131
Iglesia parroquial de Sant Jaume 132
Claustre del monastir de Sant Pere de les Puelles. 136
Iglesia de Sant Miquel 142
Sant Cugat 145
Capella d'en Marcús. 146
El noviciat de Santa Agna 147
Santa Agata. 150
Convent de les Magdalenes 152
Convent de la Trinitat. 154
Convent de Sant Francesch 157
Priorat de Sant Joan de Jerusalem 161
Convent de Santa Caterina 166
Convent de la Mercè 173
Convent de Montalegre, antich Col-legi Tridentí 177
Convent de Junqueres 179
Convent del Carme 185
Convent de Mont-Sió 189
Capella de l'Angel en el portal del mateix nom. 194
Convent de Jerusalem 196
Capella de Sant Pere Nolasch 199
Capella de l'Angel de la Guarda 201
Capella de la Mare de Déu de Montserrat 203

Pàgs.

Sant Sebastià 205
Convent y iglesia de les Beates de Sant Domingo 208
Col·legi del Bisbe. 210
Convent de les Elisabets 213
Convent de Sant Joseph 217
Col·legi de Sant Angel Martre 219
Sant Francisco de Paula 221
Convent de les Caputxines 225
Els Caputxins 228
Santa Mònica 232
Sant Gayetà. 234
Trinitaris descalços. 237
Convent de Valldonzella 240
Col·legi de Sant Pere Nolasch 243
Carmelites calçades 244
L'Ensenyança 247
Col·legi de Sant Bonaventura 251
Col·legi de la Trinitat calçada 252
Penedides 254
Capella de Nostra Senyora de Montserrat de davant la Duana 256
Sant Joan de l'Erm 258
El Priorat de Poblet. 260

PAUTA

PERA LA COL·LOCACIÓ DE LES LAMINES

Portada 7
Muralla de Mar. Absis de Sant Francesch 40
Torres de Canaletes. 44
Interior dels Banys Nous 65
Fatxada de la Casa Gralla 88
Portada de la Casa Gralla 92
Vista de la Ciutadela 104
Claustre de Sant Pere de les Puelles. 136
Campanar de l'iglesia de Sant Miquel 142
Claustre de Sant Francesch 157
Claustre de Santa Caterina 166
Claustre de Santa Caterina de PP. Predicadors. 169
Convent de la Mercè vist desde la Muralla de Mar. 173
Claustre del Convent de Mont-Sió. 189

ERRADES

En la plana 177, linia 17, hont diu: «Carles IV», ha de dir: «Carles III».

En la plana 221, hont diu: «Sant Francisco de Padua», ha de dir: «Sant Francisco de Paula».

INSTITUT
AWATTLEN
NR. 1000
NUM. REG.

INSTITUT
AMATLLER
D'ART HISPÀNIC

ID. BIB: 18134
NUM. REG: 481

INSTITUT
AMATLLER
D'ART HISPÀNIC

ID. BIB:
NUM. REG:

R.481

INSTITUTO AMATLLER
DE ARTE HISPÁNICO

N.º Registro: 481
Signatura: [1901]

Sala
Armario
Estante

RECORD
OF
SERVICE
OF
LIEUTENANT
COLONEL